

55798

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**HADİM HASAN PAŞA MEDRESESİ
RESTORASYON PROJESİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Mimar Ela BOZKURT**

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 27 Mayıs 1996

Tezin Savunulduğu Tarih : 26 Haziran 1996

Tez Danışmanı

: Prof.Dr. Zeynep Ahunbay

Diğer Jüri Üyeleri

: Doç. Dr. Ahmet Ersen

Y.Doç.Dr. Gülsün Tanyeli

HAZİRAN 1996

ÖNSÖZ

Hadım Hasan Paşa Medresesinin restorasyon projesini hazırlamayı ve yapıya yeniden kullanım önerisi getirmeyi amaçlayan bu çalışmaya desteği ile katkıda bulunan Hocam Prof.Dr. Zeynep AHUNBAY ve çalışmanın tüm aşamalarında bana yardımcı olan değerli dostlarım Müjdat DAL, Nilay SAYGILI Sevil ERTÜRK ile aileme teşekkürlerimi sunarım.

Ela BOZKURT

Mayıs 1996

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa no</u>
EK A LİSTESİ ŞEKİLLER.....	vii
EK B LİSTESİ HARİTALAR.....	viii
EK C LİSTESİ FOTOĞRAFLAR.....	ix
EK D LİSTESİ BELGELER.....	xv
EK E LİSTESİ ÇİZİMLER.....	xvi
ÖZET.....	xviii
SUMMARY.....	xix
BÖLÜM 1. GİRİŞ.....	1
BÖLÜM 2. EMİNÖNÜ VE CAĞALOĞLU'NUN TARİHİ GELİŞİMİ.....	2
2.1. Eminönü ilçesi.....	2
2.2. Osmanlı döneminde Eminönü.....	3
2.3. Cumhuriyet döneminde Eminönü.....	6
2.4. Cağaloğlu semti ve Hadım Hasan Paşa Medresesinin yakın çevresinin tarihi gelişimi.....	10
BÖLÜM 3. OSMANLI EĞİTİM HAYATINDA MEDRESELERİN YERİ.....	12
3.1. 16.Yüzyıl medreselerine genel bakış.....	12
3.2. Osmanlı Medreselerine kaynak yaratan vakıf sistemi.....	16
BÖLÜM 4. HADIM HASAN PAŞA MEDRESESİ.....	19
4.1. Hadım Hasan Paşa	19
4.2. Tarihlendirme ve Mimar Davud Ağa.....	20
4.3. Yapının Konumu.....	22
4.4. Mevcut durumu ve kullanımı	23
4.5. Plan özellikleri.....	27

4.5.1.	Bodrum kat	27
4.5.2.	Zemin kat.....	27
4.5.3.	Üst kat.....	29
4.6.	Yapı elemanları.....	31
4.6.1.	Temeller.....	31
4.6.2.	Döşemeler.....	31
4.6.3.	Duvarlar.....	32
4.6.4.	Sütunlar.....	33
4.6.5.	Merdivenler.....	34
4.6.6.	Örtü ve geçiş elemanları.....	34
4.7.	Strüktürel tanım.....	35
4.8.	Malzeme.....	35
4.9.	Cephe düzeni.....	35
4.9.1.	Kuzeybatı cephesi.....	35
4.9.2.	Kuzeydoğu cephesi.....	36
4.9.3.	Batı cephesi.....	36
BÖLÜM 5.	HADİM HASAN PAŞA MEDRESESİNİN ÇAĞDAŞI DİĞER MEDRESELER.....	38
5.1.	Siyavuş Paşa Medresesi.....	38
5.1.1.	Plan şeması.....	38
5.1.2.	Strüktür ve malzeme.....	39
5.1.3.	Cephe düzeni.....	39
5.2.	Kılıç Ali Paşa Medresesi.....	40
5.2.1.	Plan şeması.....	40
5.2.2.	Strüktür ve malzeme.....	40
5.2.3.	Cephe düzeni.....	41
5.3.	Gazanfer Ağa Medresesi.....	41

5.3.1.	Plan şeması.....	41
5.3.2.	Strüktür ve malzeme.....	42
5.3.3.	Cephe düzeni.....	42
5.4.	Koca Sinan Paşa Medresesi.....	42
5.4.1.	Plan şeması.....	43
5.4.2.	Strüktür ve malzeme.....	43
5.4.3.	Cephe düzeni.....	44
BÖLÜM 6.	RESTİTÜSYON.....	45
6.1.	Restitüsyon verileri ve sorunları.....	45
6.2.	Plan restitüsyonu	45
6.2.1.	Zemin kat.....	45
6.2.2.	Üst kat.....	47
BÖLÜM 7.	RESTORASYON VE YENİDEN KULLANIM ÖNERİSİ.....	49
7.1.	Bozulmalar.....	49
7.2.	İç nedenlere bağlı bozulmalar.....	50
7.2.1.	Yapısal bozulmalar.....	50
7.2.2.	Malzemedeki bozulmalar.....	51
7.2.2.1.	Taş.....	51
7.2.2.2.	Demir.....	52
7.2.2.3.	Ahşap.....	53
7.2.2.4.	Mermer.....	53
7.3.	Dış nedenlere bağlı bozulmalar.....	53
7.4.	Yeniden kullanım önerisi.....	55
7.5.	Yapı için önerilen müdahaleler.....	55
SONUÇLAR VE ÖNERİLER.....		60
KAYNAKLAR.....		61

EK A	ŞEKİLLER.....	70
EK B	HARİTALAR.....	80
EK C	FOTOĞRAFLAR.....	91
EK D	BELGELER.....	172
EK E	ÇİZİMLER.....	kutu
ÖZGEÇMİŞ.....		178

EK A LİSTESİ

ŞEKİLLER

- Şekil A.1- Zemin Kat Duvar analizi
- Şekil A.2- Üst Kat Duvar analizi
- Şekil A.3- Kornişler Ölçek 1/5
- Şekil A.4- Revak sütunu Ölçek 1/20
- Şekil A.5- Revak sütunu restitüsyonu Ölçek 1/5
- Şekil A.6- Sebil giriş kapısı restitüsyonu
Kuyucu Murat Paşa Sebili Ölçek 1/20
- Şekil A.7- Dershane dışlık restitüsyonu Ölçek 1/20
- Şekil A.8- Sebil kuzeydoğu cephesi restitüsyonu
- Şekil A.9- Şebeke restitüsyonu
Hüsrev Kethüda Sebili Ölçek 1/20
- Şekil A.10- Şebeke restitüsyonu
Bayrampaşa Sebili Ölçek 1/20

EK B LİSTESİ

HARİTALAR

Harita B.1 - İstanbul şehir planı - İslam Ansiklopedisi

Harita B.2 - İstanbul arkeoloji ve topografya haritası - İslam Ansiklopedisi

Harita B.3 - Fatih döneminde İstanbul'da mahalleler
The remaking of İstanbul - Z. Çelik

Harita B.4 - 15. - 16. Yüzyıllarda İstanbul
Wolfgang Müller-Wiener

Harita B.5 - Osmanlı döneminden günümüze dek ayakta kalan Eminönü
hanları - İstanbul Ansiklopedisi

Harita B.6 - Prost Planı - 1937

Harita B.7 - Eminönü 1985 - İstanbul Ansiklopedisi

Harita B.8 - Eminönü 1994 - İstanbul Ansiklopedisi

Harita B.9 - Cağaloğlu - İstanbul Ansiklopedisi

Harita B.10 - 1869'da faal İstanbul medreseleri - M.S. Kütükoğlu

Harita B.11 - Hadım Hasan Paşa Medresesi Vaziyet Planı 1/1000

EK C LİSTESİ

FOTOĞRAFLAR

- Foto C.1- Yerebatan Caddesi'ne Prof.Kazım İsmail Gürkan Caddesi'nden bakış
- Foto C.2- Sultan Ahmet Meydanı'na Yerebatan Caddesi'nden bakış
- Foto C.3- Prof.Kazım İsmail Gürkan Caddesi'ne Yerebatan Caddesi'nden bakış
- Foto C.4- Hadım Hasan Paşa Medresesi'ne Prof.Kazım İsmail Gürkan Caddesi'nden bakış
- Foto C.5- Hadım Hasan Paşa Medresesi'ne Ankara Caddesi'nden bakış
- Foto C.6- Kuzeybatı cephesi
- Foto C.7- Medrese giriş kapısı
- Foto C.8- Medrese giriş kapısı üzerindeki yazıt
- Foto C.9- Çeşme
- Foto C.10- Çeşme üzerindeki tuğra
- Foto C.11- M17 mekanındaki P11 penceresine bakış
- Foto C.12- Prof.Kazım İsmail Gürkan Caddesi'nden kuzeydoğu cephesine bakış
- Foto C.13- Yol açma çalışmaları esnasında kesilen kuzeydoğu cephesi üzerinde sonradan örülerek kapatılan bölüm
- Foto C.14- Kuzeydoğu cephesinden bir ayrıntı
- Foto C.15- Kuzeydoğu cephesinden bir ayrıntı
- Foto C.16- Kuzeydoğu cephesinden bir ayrıntı
- Foto C.17- Kuzeydoğu cephesinde dersane giriş kapısı (K6) ve pencereleri (P12 , P13)
- Foto C.18- Dershane güneydoğu duvarından bir ayrıntı
- Foto C.19- Dershane kuzeydoğu duvarı
- Foto C.20- Molla Fenari Sokak'tan batı cephesine bakış
- Foto C.21- M13 ve M14 mekanları pencereleri (P3, P4, P5)

- Foto C.22- Batı cephesindeki bodrum kat girişi
- Foto C.23- Batı cephesindeki korniş
- Foto C.24- Kuzeybatı cephesinde dersane duvarını çevreleyen korniş
- Foto C.25- M12 hücresi kuzeydoğu duvarının avluya bakan yönündeki korniş
- Foto C.26- M16 hücresi üzerindeki baca
- Foto C.27- M15 hücresi üzerindeki baca
- Foto C.28- M12 hücresi üzerindeki baca
- Foto C.29- Molla Fenari Sokak'tan M4 mekanına bakış
- Foto C.30- M4 mekanı örtüsü olan beşik tonoz
- Foto C.31- M4 mekanındaki niş
- Foto C.32- M5 mekanındaki pencere (P1)
- Foto C.33- M5 mekanı kuzeybatı duvarı ile güneybatı duvarı kesişimi
- Foto C.34- M5 mekanı güneybatı duvarı
- Foto C.35- M5 mekanında sonradan örülerek kapatılmış kapı (K4)
- Foto C.36- M5 mekanı kuzeydoğu duvarı
- Foto C.37- M5 mekanındaki niş
- Foto C.38- M5 mekanının örtüsü olan aynalı tonozun kuzeydoğu duvarı üzerindeki bölümü
- Foto C.39- Kuzeybatı ve kuzeydoğu duvarları üzerinden M5 mekanı aynalı tonoz örtüsüne bakış
- Foto C.40- M5 mekanından M7 mekanına geçiş
- Foto C.41- Güneydoğu yönünden M7 mekanına geçişe bakış
- Foto C.42- M7 mekanı güneybatı duvarı
- Foto C.43- Zemin katta sonradan örülerek kapatılmış kapı (K5)
- Foto C.44- Üst kat döşemesindeki 280 X 160 cm boyutlarındaki boşluğa bakış

- Foto C.45- Zemin kat döşemesindeki 280 X 160 cm boyutlarındaki boşluğa bakış
- Foto C.46- Merdiven kovası
- Foto C.47- M9a mekanı güneydoğu duvarı
- Foto C.48- M9a mekanı güneydoğu duvarı
- Foto C.49- M9a mekanı kuzeybatı duvarı
- Foto C.50- M9a mekanı beşik tonoz örtüsü
- Foto C.51- M9a ve M9b mekanları arasındaki kemere bakış
- Foto C.52- M9b mekanı güneydoğu duvarı
- Foto C.53- M9b mekanı beşik tonoz örtüsü
- Foto C.54- M9b mekanından M9b ve M9c mekanları arasındaki kemere bakış
- Foto C.55- M9c mekanı güneybatı duvarı
- Foto C.56- M9c mekanında bulunan 85 x 175 x 70 cm boyutlarındaki su teknesi
- Foto C.57- M9c mekanı güneydoğu duvarı
- Foto C.58- M9c mekanının beşik tonoz örtüsü
- Foto C.59- M10 mekanı girişi
- Foto C.60- M10 mekanı girişi üzerindeki beşik tonoz
- Foto C.61- M10 mekanı güneydoğu duvarı
- Foto C.62- M10 mekanı güneybatı duvarı
- Foto C.63- M10 mekanı güneybatı duvarı
- Foto C.64- M10 mekanı kuzeybatı duvarı
- Foto C.65- M12 hücresi kapısına (K11) hücre içinden bakış
- Foto C.66- M12 hücresi güneybatı duvarı ve kubbe kalıntısı
- Foto C.67- M12 hücresi geçiş öğeleri
- Foto C.68- M12 hücresinde sonradan içi örülerek kapatılmış ocak

- Foto C.69- M12 hücresi içinden P17 penceresine bakış
- Foto C.70- M12 hücresi güneybatı duvarı dış yüzü
- Foto C.71- M12 hücresi kuzeybatı duvarının dış yüzünde sonradan örülerek kapatılmış pencere (P18)
- Foto C.72- Avludan M12 hücresi kuzeydoğu duvarına bakış
- Foto C.73- Üst katta sonradan örülerek kapatılmış pencere (P16) ve kapı (K12)
- Foto C.74- M13 mekanı batı duvarı
- Foto C.75- M13 hücresi kuzey duvarı
- Foto C.76- M14 hücresi batı duvarı
- Foto C.77- M14 hücresi kuzeybatı duvarı
- Foto C.78- M14 hücresindeki K10 kapısına hücreden bakış
- Foto C.79- M14 hücresi geçiş öğeleri ve kubbe kalıntısı
- Foto C.80- M15 hücresi içinden K9 kapısı ile sonradan örülerek kapatılmış P19 penceresine bakış
- Foto C.81- Avludan M15 hücresinde sonradan örülerek kapatılmış P19 penceresine bakış
- Foto C.82- M15 hücresinde sonradan örülerek kapatılmış niş
- Foto C.83- M15 hücresindeki ocak
- Foto C.84- M15 hücresi kuzeybatı duvarı üzerindeki geçiş öğeleri ve 5 X 10 cm boyutlarındaki ahşap gergiler
- Foto C.85- M15 hücresinin kubbesi
- Foto C.86- M16 hücresi kapısı (K8)
- Foto C.87- M16 hücresinde 35 X 70 X 180 cm boyutlarındaki niş
- Foto C.88- M16 hücresinde kuzeydoğu duvarı üzerindeki kapatılmış niş
- Foto C.89- M16 hücresi güneybatı duvarı
- Foto C.90- M16 hücresindeki ocak
- Foto C.91- M16 hücresi güneydoğu duvarı üzerindeki geçiş öğeleri
- Foto C.92- M16 hücresi kubbesi

- Foto C.93- M17 mekanı kuzeydoğu duvarı üzerinde
1 x 3 x 30 cm boyutlarındaki demir kenet
- Foto C.94- M17 mekanında sonradan örülmüş
kuzeybatı duvarı
- Foto C.95- M17 mekanı kuzeybatı duvarının
üst bölümü
- Foto C.96- M17 mekanında sonradan örülerek
kapatılmış dersane kapısı (K6)
- Foto C.97- Dersane kapısı üst bölümü
- Foto C.98- M17 mekanındaki P11 penceresi
- Foto C.99- M17 mekanındaki P12 penceresi
- Foto C.100- M17 mekanındaki 35 X 35 cm boyutlarındaki taşlardan
oluşturulmuş döşeme
- Foto C.101- M17 mekanında güneybatı - kuzeydoğu yönündeki ilk kubbe
- Foto C.102- M17 mekanında güneydoğu - kuzeybatı yönündeki ikinci kubbe
- Foto C.103- Avludan revaklara bakış
- Foto C.104- Revak sütun başlığı
- Foto C.105- Revak sütun kaidesi
- Foto C.106- M14 hücresi güney duvarına sonradan
örülmüş ek
- Foto C.107- M13 mekanının doğu yönündeki kubbe kalıntısı
- Foto C.108- Avludan M18 hücresi ile P14 ve P15 pencerelerine bakış
- Foto C.109- Yapıda çeşitli dönemlerde kullanılmış 28 X 28 X 2.5 ,
14 X 28 X 2.5 cm ve 6 X 12 X 24 cm boyutlarındaki tuğlalar
- Foto C.110- Güney duvarına bitişik iş hanından medreseye bakış
- Foto C.111- Avluya bakış
- Foto C.112- M14 hücresinin kubbesi
- Foto C.113- Kılıç Ali Paşa Sebili
- Foto C.114- Necati Bey Sokak' tan Kılıç Paşa Medresesi hücrelerine bakış
- Foto C.115- Kılıç Ali Paşa Medresesinin dersane
pencereleri

- Foto C.116- Dershane geçiş öğesi ve mihrab
- Foto C.117- Kılıç Ali Pağa Medresesi kuzeybatı cephesi
- Foto C.118- Kuzeydoğu yönündeki hücreler
- Foto C.119- Büyük Reşit Pağa Caddesi'nden Kuyucu Murat Pağa Medresesi dershanesi' sine bakış
- Foto C.120- Kuyucu Murat Pağa Medresesi hücreleri
- Foto C.121- Kuyucu Murat Pağa Sebili
- Foto C.122- Gazanfer Ağa Sebili
- Foto C.123- Gazanfer Ağa Medresesi - Dershane geçiş öğesi
- Foto C.124- Gazanfer Ağa Medresesi - Hücre geçiş öğesi
- Foto C.125- Gazanfer Ağa Medresesi - Sergi salonlarına dönüştürölen hücreler
- Foto C.126- Gazanfer Ağa Medresesi - Avlu
- Foto C.127- Koca Sinan Pağa Medresesi avlusu
- Foto C.128- Bileyciler Sokak'tan Koca Sinan Pağa Sebine bakış
- Foto C.129- Koca Sinan Pağa Medresesi - Dershane geçiş öğesi
- Foto C.130- Koca Sinan Pağa Medresesi - Hücre üst penceresi ve geçiş öğesi
- Foto C.131- Fuat Pağa Caddesinden Siyavuş Pağa Medresesine bakış
- Foto C.132- Siyavuş Pağa Medresesi - Dershane alt penceresi
- Foto C.133- Siyavuş Pağa Medresesi Dershane örtüsü

EK D LİSTESİ

BELGELER

- Belge D.1- Hadım Hasan Paşa Medresesi Tapu Senedi
- Belge D.2- Hadım Hasan Paşa Medresesi Röperli Krokisi
- Belge D.3- Hadım Hasan Paşa Medresesi Plan Örneği
- Belge D.4- Hadım Hasan Paşa Medresesi Mazbut Vakıflar Gayrimenkul Tespit Fişi
- Belge D.5- Yapının 1986 yılında çekilmiş fotoğrafları
- Belge D.6- Hadım Hasan Paşa Medresesi Kira Kontratosu

EK E LİSTESİ

ÇİZİMLER

RÖLÖVE

- Pafta 1. Vaziyet planı ölçek 1/200
- Pafta 2. Bodrum kat planı ölçek 1/50
- Pafta 3. Zemin kat planı ölçek 1/50
- Pafta 4. Üst kat planı ölçek 1/50
- Pafta 5. Çatı planı ölçek 1/50
- Pafta 6. Kesit A.A ölçek 1/50
- Pafta 7. Kesit B.B ölçek 1/50
- Pafta 8. Kesit C.C ölçek 1/50
- Pafta 9. Kesit D.D ölçek 1/50
- Pafta 10. Kuzeybatı cephesi ölçek 1/50
- Pafta 11. Batı cephesi ölçek 1/50

RESTİTÜSYON

- Pafta 1. Vaziyet planı ölçek 1/200
- Pafta 2. Bodrum kat planı ölçek 1/50
- Pafta 3. Zemin kat planı ölçek 1/50
- Pafta 3A. Zemin kat planı ölçek 1/50
- Pafta 4. Üst kat planı ölçek 1/50
- Pafta 5. Çatı planı ölçek 1/50
- Pafta 6. Kesit A.A ölçek 1/50
- Pafta 7. Kesit B.B ölçek 1/50
- Pafta 8. Kesit C.C ölçek 1/50
- Pafta 9. Kesit D.D ölçek 1/50
- Pafta 10. Kuzeybatı cephesi ölçek 1/50
- Pafta 10A. Kuzeybatı cephesi ölçek 1/50
- Pafta 11. Kuzeydoğu cephesi ölçek 1/50
- Pafta 11A. Kuzeydoğu cephesi ölçek 1/50
- Pafta 12. Batı cephesi ölçek 1/50
- Pafta 13. Medrese giriş kapısı ölçek 1/50
- Pafta 14. P15 penceresi ölçek 1/10

RESTORASYON

- Pafta 1. Vaziyet planı ölçek 1/200
- Pafta 2. Bodrum kat planı ölçek 1/50
- Pafta 2A. Bodrum kat tefriş planı ölçek 1/50
- Pafta 3. Zemin kat planı ölçek 1/50
- Pafta 3A. Zemin kat tefriş planı ölçek 1/50
- Pafta 4. Üst kat planı ölçek 1/50
- Pafta 4A. Üst kat tefriş planı ölçek 1/50
- Pafta 5. Çatı planı ölçek 1/50
- Pafta 6. Kesit A.A ölçek 1/50
- Pafta 7. Kesit B.B ölçek 1/50
- Pafta 8. Kesit C.C ölçek 1/50
- Pafta 9. Kesit D.D ölçek 1/50
- Pafta 10. Kuzeybatı cephesi ölçek 1/50
- Pafta 11. Kuzeydoğu cephesi ölçek 1/50
- Pafta 12. Batı cephesi ölçek 1/50

ÖZET

Hadım Hasan Paşa Medresesi , İstanbul 'un ticaret hayatının yoğun şekilde sürdüğü Eminönü ilçesinin Cağaloğlu semtinde yer almaktadır. II.Mahmut döneminde geçirdiği bir onarım sırasında giriş kapısı üzerinde konan kitabeye göre medresenin yapım tarihi, 1005/1596 olarak görünmektedir.Ancak bu tarih, Evliya Çelebi' nin Seyahatnamesinde verdiği 1004/1595 tarihinden 1 yıl fark göstermektedir.

Medrese, Sadrazam Hadım Hasan Paşa tarafından yaptırılmıştır, mimarı kesin olarak bilinmemektedir. Ancak Mimar Sinan' ın ölümü ile 1597 - 1598 yılları arasında mimarbaşı olan Mimar Davud Ağa tarafından yapılmış olabileceği düşünülmektedir.

Medrese , üç katlı düzeni ve planimetresi nedeniyle genel sınıflandırmaların dışında kalmaktadır. Bodrum, zemin ve 1. kattan oluşan medresenin, Prof. Kazım İsmail Gürkan Caddesinin yapımı esnasında kuzeydoğu bölümünün kesilmesi özgün durumunun anlaşılmasını güçleştirmektedir.

Medrese günümüze oldukça harap bir halde ulaşabilmiştir. 1970 ' li yıllardan itibaren evsiz insanlar tarafından barınak olarak da kullanılan medresenin restorasyon çalışmaları Nisan 1996 ' da başlamış , ancak temizlik çalışmaları esnasında yapı tahrip edilmiştir.

Tarihi ve mimari değere sahip bu yapının korunması, devamlılığının sağlanması ve uygun bir işlevle yeniden değerlendirilmesi amacı ile yapılan; rölöve, restitüsyon ve restorasyon projelerini içeren tez çalışması 7 ana bölümde değerlendirilebilir.

Başlangıç olarak, yapının mevcut durumunun incelenmesi ve ilgili belgelere ulaşılması ile tarihi araştırmalar sonucunda bir değerlendirilmesi yapılmıştır.

Çalışmaların diğer bölümlerinde ise, yazılı belgelerin incelenmesi ve bina üzerinde mevcut izlerin değerlendirilmesi sonucu binanın rölöve, restitüsyon ve restorasyon projeleri hazırlanmıştır.

SUMMARY

THE RESTORATION PROJECT FOR HADİM HASAN PAŞA MADRASAH

The subject of this thesis is the restoration of Hadım Hasan Paşa Madrasah. The building is located at the intersection of two streets; Prof.Kazım İsmail Gürkan Street and Molla Fenari Street at Eminönü, İstanbul.

The madrasah is located at Cağaloğlu, Eminönü within the commercial center of İstanbul. According to the inscription placed above the entrance after a repair during the reign of Mahmut II , the construction date is 1596; this date differs a year from the date given in the travel book of Evliya Çelebi.

The madrasah was built for Sadrazam Hadım Hasan Paşa. Although the architect is not known, it is most possible that architect Dawoud Agha, who was the chief architect of the Ottomans after the death of Mimar Sinan, was responsible for the construction.

The madrasah is composed of 3 floors : the basement, the ground floor and the first floor. The entrance to the madrasah is on Ankara Street. Another door on Molla Fenari Street provides access to the basement.

At present, the madrasah stands on an irregular plot having a quadrangular form. It is quite difficult to comprehend the original design of the building because of the ruined northwestern façade due to the road widening works.

After the repair during the reign of Mahmud II, the madrasah was damaged by HocaPaşa fire which affected many places in Cağaloğlu in 1865.

As the building was composed of shops in the basement , a public fountain and a toilet, the only remains are 4 cells existing completely and the wall of the classroom which was also used as a masjid.

The madrasah does not fit into the standard madrasah forms used by the Ottomans. It was used as a shelter for the homeless since 1970's. In April 1996 works to restore the building have started , however these have not been successful and have cause damage to the building.

Methodology :

The photographic documentation was carried on together with the survey of the building. The measurements were taken in relation to a reference line established along all the walls and by using the triangulation method.

Restoration work which basically aimed at preservation and consolidation of the building can be summarized in two main groups.

The first phase of the research work ended with the evaluation of the building as a result of careful examination and documentation together with historical and observational studies.

While transforming the survey into scaled drawings, Autocad R12 program was used as well as traditional methods. In this way, various alternatives were scrutinized to evaluate reconstitution works in some cases.

This thesis involves 7 main chapters containing a survey and restoration projects.

In the first chapter , the subject of the study is introduced and the method adapted for the study is explained.

In the second chapter , the history of Eminönü and Cağaloğlu is presented. From the Ottoman period to present, the physical changes of the madrasah and its surroundings are discussed.

The importance of madrasahs for the educational system of the Ottomans is explained in the third chapter.

In chapter four, information is given about Hadım Hasan Paşa and Architect Dawoud Agha. A brief description of the madrasah is given with its existing state and usage. It's known upon the research of the madrasah that it has become attractive since 1970s for some people and institutions on the purpose of restoration and re-use.

Directorate of Waqf has given the building to a public company in order to have it restored , however, there has not been any formal attempt occurred yet.

Although it is mentioned that the madrasah is registered to Hadım Hasan Paşa Vakfı, the "vakfiye" has not been found.

Chapter four also includes the specifications of the plans with the descriptions of the interior elements such as the foundations, walls, floors, arches and transition elements. Information is given about the building techniques and the materials used.

Brief information is given in chapter 5 about the plan schemes, structures, materials used and façades of Siyavuş Paşa Madrasah, Kılıç Ali Paşa Madrasah, Gazanfer Ağa Madrasah and Koca Sinan Paşa Madrasah which have shared the same period with Hadım Hasan Paşa Madrasah.

Chapter six is based on the reconstitution data and problems observed during research. The plan reconstitution is explained for each of the floors; the ground and the upper floor. Based on the reconstitution data, there used to be a public fountain and shops on the ground floor and four cells in the first floor.

Chapter seven brings new ideas for the restoration and the re-use of the building. Structural failures related to the floors, walls, columns, transition elements, chimneys, doors and windows are discussed.

As a suggestion for the re-use on purpose, the building can be an atelier for architecture students and an exhibition hall on the basement.

The methods that will be applied for restoration are taken up under four titles:

1. Cleaning
2. Consolidation
3. Integration
4. New Additions

Renovation : Purifying the non-original parts is aimed.

Integration :

- Reconstructing the missing parts of the building based on the reconstitution data
- Reconstructing M20 cell and M13 cell based on its original dimensions
- Reconstructing the missing parts of the chimneys
- Cleaning and reconstitution of the marble metal surfaces
- Reconstructing the riwak columns

New Additions

- Solving problems about humidity and water leakage and covering the roof with a transparent material in order to create a suitable micro-climate
- Building a WC in M9 cell in the ground floor

BÖLÜM 1 GİRİŞ

Çalışmanın konusu Eminönü ilçesi Cağaloğlu semtinde yer alan Hadım Hasan Paşa Medresesinin restorasyon projesidir.

İstanbul' daki pek çok tarihi yapı gibi kaderine tekedilen medrese II.Mahmut döneminde geçirdiği bir onarım dışında ciddi bir onarım görmemiş , uzun süre evsiz insanlarca barınak olarak kullanılmış ve bu nedenle çeşitli tahribatlara maruz kalmıştır.

Bu çalışmayla hedeflenen, yapılacak restorasyon uygulamasına altyapı oluşturacak verilerin elde edilmesi ve yeniden kullanım önerisi getirilmesidir.

Başlangıç olarak yapı, fotoğraflarla tespit edilmiş ve tüm ölçüleri geleneksel yöntemler yardımıyla alınarak planda köşegenlerin meydana getirdiği üçgenlerin ölçülmesi yoluyla kontrol edilmiştir. Çalışmanın çizime aktarılmasında geleneksel yöntemlerin yanısıra Autocad R.12 çizim programı kullanılmıştır. Bu şekilde istenen bölümlerde özellikle restitüsyon verilerinin değerlendirilmesinde çeşitli alternatiflerin aynı anda değerlendirilmesi sağlanmıştır.

BÖLÜM 2 EMİNÖNÜ VE CAĞALOĞLU 'NUN TARİHİ GELİŞİMİ

2.1. Eminönü İlçesi

Fiziksel olarak batısında Fatih ilçesi ile birlikte kuzeyinde Haliç ve doğusunda Marmara denizi ile sınırlanan ilçe, Merkez (Eminönü), Alemdar, Beyazıt, Küçükpazar ve Kumkapı'yla yaklaşık 4 km²'lik bir alanı kapsamaktadır. (Harita B.1)

Eminönü, Tarihi Yarımada'nın Neorion (Bahçe kapısı) ile Porta Drungari (Odun kapısı)(1) arasındaki kıyı ve oluşumu antik döneme değin uzanan liman ile özellikle İstanbul ticaret hayatının nabzını tutan en önemli merkezlerden biri olmuştur.

Eminönü'nün sınırı olarak nitelendirilebilen Neorion kapısı ve iskelesi çevresinde X.yy'dan (2) XVII.yy'a dek Karai yahudileri yaşadığından ve yerleşimin özellikle daha sonra Yenicami'nin yapılacağı alanda olmasından halkın buraya "Oraia Pile" (Yahudi kapısı) dediği bilinmektedir (3). P.G.İnciciyan, İstanbul Tarihi adlı eserinde gece ve gündüz açık tutulan bu kapının "Evgenias" şeklinde de adlandırıldığından bahsetmektedir (4). Ayrıca bu alan Türkler tarafından "Çıfıt kapısı" olarak da anılmıştır (5). Karai yahudi topluluğunun Eminönü ile birlikte Galata'ya da yerleşmesi, bu alanın "Karaköy" olarak adlandırılmasına sebep olmuştur (6).

Eminönü'nde Bizans şehrinin bilinen 26 kapısı (7) (Harita B.2) arasında bulunan diğer kapılar, Porta Perama (Balıkpazarı) kapısı ve Zindankapı'dır. Balıkpazarı kapısı, Galata ile İstanbul arasındaki deniz bağlantısını sağlayan iskelenin karşısındaki kapıdır. Buondelmonti'nin haritasında fetihten önce bu kapıya "Porta Piscaria" adı verilmektedir. Osmanlı döneminde Balıkpazarı kapısının iskelesine "Yemiş İskelesi" de denilmiştir (8). Zindankapı'ya ise yanında bulunan "Baba Cafer Zindanı" nedeniyle bu isim verilmiştir (9).

Limanın şehir içindeki önemi, X.yy'dan itibaren güney ve batıda limana bağlı bölgelerde Frenk, Amalfitan ve Venediklilerin yerleşerek ticaret yapmalarıyla artmıştır. XI.yy'ın sonlarından itibaren Pisalılar limanın hemen batısındaki bölgede ve 1155 yılında Cenevizliler limanın güney ve doğusunda yerleşmişlerdir (10). Yine bu bölgede Raguzalılar, İspanyollar, Provanslılar, Ankonalılar ve küçük bir Alman kolonisi de yaşamıştır. 12.yy'da bu bölgeye yerleşmiş olan bütün Latinler, Bizanslılar tarafından katledilmiş, 1261'den sonra ise Venedik ve Cenevizlilere eski hakları yeniden verilmiştir (11).

2.2. Osmanlı döneminde Eminönü

1453 yılında Türklerin İstanbul'u almaları, kentin kültürel kimliğini etkilediği gibi yeni bir düzen, sanat ve yaşama anlayışını da beraberinde getirmiştir (12). Fatih Sultan Mehmet, imar ve iskan ile ilgili sorunlara öncelik vererek, Anadolu ve Rumeli'nin çeşitli yerlerinden Türk, Rum, Ermeni ve Yahudi topluluklarının gelmesini sağlamış ve şehrin nüfusunun bu şekilde artmasına çalışmıştır (13).

İlk imar eylemi surların yeniden onarılması olmuş ve kısa bir sürede gerçekleştirilmiştir. Bu ilk yapı eylemlerinin kısa zamanda tamamlanmasıyla İstanbul, 1457 yılında Edirne'nin yerini alarak artık bir imparatorluk olan Osmanlı'nın başkenti olmuştur (14). Bu arada fethedilen yerlerde gelenekleşen bir özellikle, İstanbul'un en büyük kilisesi Ayasofya, Fatih Sultan Mehmet Vakfı olarak camiye çevrilmiş, bazı büyük manastırlar da ilk ihtiyaçları karşılamak üzere barınak olarak kullanılmıştır. Daha sonra Türk nüfusun artması üzerine boş kalan kiliseler, cami ve mescide çevrilmiştir (15).

Bu dönemdeki nüfusa ait bilgiler, kesin sonuçlara varmak için yeterli olmamakla birlikte 1478-1489 arasındaki 11 yıl boyunca Hristiyan ve Yahudi evlerinin sayısındaki artış, yeniden nüfuslandırma politikasının etkinliğini ifade eder. 1478'de 5162 Hristiyan evi ve 1647 Yahudi evi bulunmaktayken, 1489'da bu sayılar, 5462 ve 2491'e yükselmiştir.

Fetih sonrası İstanbul'un gelişiminde esas amaç, toplulukların İslam felsefesiyle uyumlu bir şekilde yaşadığı müslüman bir kent yaratmaktır. Müslüman

komşuluk ilişkileri dini çevrelerde gelişme göstermişti. İslam toplumsal görünümünü ve kurallarını şehrin fiziki yapısına oturtmak amacıyla, toprak sahipleri daimi toprak veya taşınmaz mal bağışları oluşturdular. Vakıf adı verilen bu kavramda, toprak sahibi elden çıkan toprağının -İslam' a uyumlu olabilen- faydalı amaçlara yönelik kullanılması şartıyla haklarından vazgeçiyordu. İlk vakıf II.Mehmet'in kurduğu, şehre girilişinin ertesi günü büyük bir camiye çevrilen Ayasofya idi (16).

Fatih dönemi sonunda (1451-1481) Eminönü'nde de 11 mahalle görülmektedir (Harita B.3). Bunlardan Balıkhane mahallesi Bizans dönemindeki işlevini sürdürürken Bahçekapı'da da Edirne Yahudi mahallesi oluşmuştur.

Bu dönemden başlayarak surlar içine kent tarihinin en önemli anıtları yapılmaya başlanmıştır. 190 cami (17'si kiliseden dönüştürülmüş), 24 medrese ve sıbyan mektebi, 32 hamam ve 12 han ile çarşı bu dönemde inşa edilmiştir (17).

İstanbul'un en yoğun ve canlı ticaret alanlarından olan bu bölge aynı zamanda Bizans'ın olduğu gibi Osmanlı İmparatorluğu'nun da merkezi olan kent çekirdeğini oluşturarak pek çok tarihsel anıt ve kuruluşa da mekan oluşturmuştur (Harita B.4).

Bölgenin en eski yapılarından biri, Fatih Vakfiyesi'nde adı geçen ve bir de mescidi olduğundan söz edilen Tahtakale hamamıdır. Büyük olasılıkla limana ve eski sarayın inşaatında çalışanlara hizmet veren bu çifte hamam Balıkpazarı kapısının arkasında yer almaktadır (18).

Bölgede yer alan ibadet yapıları arasında Fatih hamamı yanındaki Timurtaş mescidi, Arpacılar mescidi (Bursa tekkesi mescidi), sur dışında hala ayakta kalmış Ahi Çelebi cami, Balıkpazarı kapısı içerisinde ve Tahtakale hamamı karşısında 1.Süleyman (Kanuni) döneminde 1560'lı yıllarda yapılan Rüstem Paşa Camii sayılabilir. 17.yüzyıl'da İstanbul Limanına özel bir renk ve anıtsallık getiren imar etkinliği ise imparatorluğun en zengin dönemine tanıklık eden Yenıcamı Külliyesi'dir.

Bahçekapısı'nda Acemioğlanların koruduğu bölgenin kıyı şeridinde kent içinde karşı kıyıya geçen vapurlar olduğu gibi gemiler de demirlemektedir. Bu dönemde Bahçekapı'dan batıya doğru gidildiğinde gümrük emininin de oturduğu

alanda gümrük ambarları bulunmaktaydı (19). Bu alanda, Sultan ya da vezirlerin güvendiği kimseler arasından seçilen ve çarşıdaki esnafı denetlemekle görevli “eminlerden” gümrük emininin Yenicami çevresinde oturması nedeniyle ilçe, “gümrük emini önü” veya “eminin önü” sözleriyle anılmış, daha sonra bu isimler kısaltılarak ilçenin adı “Eminönü” şeklini almıştır (20).

Şehrin ticaret bölgesi 2.Beyazıt döneminde de yine Sirkeci ve Unkapanı arasında olmak üzere daha da gelişmiştir. Çarşı, Yeni ve Eski Bedesten çevresinde loncaların faaliyetlerine göre ayrılmış çeşitli yapılardan meydana gelmektedir. Şehirde ana ticaret yolu denizdir. Haliç iskeleleri birbirlerinden farklı nitelikte malların kabulüne göre fonksiyonel bir görevlendirmeye tabi tutulmuştur. Bunun yanı sıra Bizans'ın son çağlarında görülmeyen yeni bir iç ulaşım gelişmesi ortaya çıkmış ve İstanbul'da bu tarihlerden sonra karayolları da etkin olmaya başlamıştır. (21).

Eminönü'nün büyük bir liman semti olması yanında, kentin ithal ettiği malların boşaltılıp saklandığı yer olması ve binlerce denizci ile tüccara hizmet veren bir alan yaratması nedeniyle arkasında yoğun bir hanlar bölgesi ve çarşılar oluşmuştur (22). Limanın yeri şehrin bütün tarihi boyunca iç çarşıların yerini de tespit etmiştir. Bütün Haliç sahilleri ve bunları Ayasofya-Beyazıt aksına bağlayan çarşı bölgesi günümüze kadar değişmemiş ve fonksiyonel yerleşmesinde de büyük farklılıklar olmamıştır (23).

19.Yüzyılda şehrin sanayi bölgesinin oluşumu da liman ve demiryolu gibi şehrin tarihsel gelişiminin bir sonucu olmuştur (24). 1836'da yapılan Unkapanı Köprüsü'nden sonra 1845'de Bezmialem Valide Sultan, Kasımpaşa Tersanesinde “Cisr-i Cedid” denilen köprüyü yaptırmıştır.Köprü, 1875'de Ethem Paşa tarafından yenilenmiş, üzerinden geçen araç ve insan sayısının artması ile yetersiz kalarak 1912'de yerine , bir Alman firmasına 1990'lara dek kalan köprü yaptırılmıştır. Bu köprü sanayileşme ve batılılaşmanın simgesi olduğu gibi, işlevsel olarak da kentin batılı ve doğulu ticaret alanlarını birbirine bağlamıştır. Eminönü sanayileşmenin etkilerini köprü ile görmeye başlamış, buharlı gemilerin yapılması , Şirket-i Hayriye, Abdülaziz döneminde demiryolunun Sirkeci'ye gelmesi, Tünel'in yapılması, atlı ve elektrikli tramvaylar, Sirkeci ile Galata arasında giderek artan trafik ve ticari

faaliyetler, 19.yüzyıl sonunda yapılan yeni rıhtımlar Eminönü ve meydanın görünümünü oldukça değiştirmiştir (25).

Bu görünümünden,Eminönü'nün Osmanlı İmparatorluğu döneminde İstanbul'un en önemli hatta tek ticaret merkezi olduğu anlaşılmaktadır. Yağ, bal, un, erzak, tahıl, kahve, tütün, enfiye, ipek, pamuk ve dokuma buradaki Unkapanı, Yağ Kapanı ve Bal Kapanı gibi belirli yerlerde gümrüklenirdi. Günümüzde Eminönü'nde varolan ve ticari faaliyetlerini sürdüren hanların büyük bir bölümü Cumhuriyet öncesinde Osmanlılar döneminde yapılmıştır (Harita B.5). En büyükleri Kapalıçarşı'ya giden yol üzerinde bulunmaktadır. Eminönü'nden Unkapanı'na uzanan kıyı, Valide Han, Hurmalı Han, Balkapanı Han ve benzeri hanların yoğunlaştığı bir başka alandır (26).

İstanbul'da bugünkü sanayi alanlarının dağılımına bakıldığında bunların büyük bir bölümünün Eminönü, Fatih ve Eyüp ilçelerine yerleştiği görülür. Eminönü'ndeki yerleşim İstanbul Limanının Sirkeci ile Balat arasında Osmanlı dönemindeki tarihi süreci sonunda ortaya çıkmıştır (27).

2.3. Cumhuriyet Döneminde Eminönü

19.Yüzyılda, batılılaşma süreci ve sanayileşmenin etkisiyle birlikte Sirkeci Garı, 4.Vakıf Han, Postane ve I.Abdülhamit dönemi ticaret yapıları gibi yapıların ortaya çıkması Eminönü'nün genel karakterinin değişmesinde etkili olmuşsa da, gerçek anlamda fiziksel değişim büyük ölçüde 1938-1949 yılları arasında olmuştur. Yenicami önündeki yapıların kaldırılmasıyla köprü ve denizden caminin bütünüyle algılanmasını sağlamak amacıyla açılan meydan, Eminönü'nün geleneksel mekanını farklılaştıran ciddi bir değişiklik yaratmıştır. Haliç kenarına rıhtım yapılmış, Mısır Çarşısı ve Ketenciler Çarşısının restorasyonu gerçekleşmiş, Yenicami arkasına park yapılmış ve Haseki Sultan Hamamı bu dönemde yokolmuştur (28).

1930'lu yıllar Cumhuriyet'in Osmanlı döneminden kalma tüm kent yönetimi ve imar yasalarının değiştiği yıllar olmuş, bu dönemde yabancı kent planı ve mimarların da İstanbul için planlar hazırladığı görülmüştür. Bu nedenle H.Prost 1936 yılında İstanbul'a çağırılmıştır (29). Prost'un hazırladığı nazım planlarda (Harita B.6) şehrin 19.yüzyıl boyunca izlediği gelişme eğilimleri karakterize

edilmeye çalışılmış, bir yandan tarihi çekirdeğin bazı sınırlama ve sıhhiyeleştirmelerle korunmasına çalışılırken öte yandan Abdülaziz döneminde mühendis Gavand tarafından hazırlanan projenin paraleli olarak Yenikapı'da büyük bir liman ve gar inşası öngörülmüştür (30). Plana göre yük trenleri Sirkeci'ye girmeyecek, Yenikapı'daki uluslararası garda kalacaktır. Kentin merkezi iş alanında değişiklik olmamış, ancak olduğundan daha geniş yollarla çevrenmesi önerilmiştir. Boğaziçi'deki tüm sanayi yapılarının kaldırılması ve Haliç'in bir sanayi aksı haline getirilmesi önerilmiştir. Sarayburnu Parkı, Küçük Ayasofya ve Ayasofya arasında bir arkeolojik park önerilmiştir. Atmeydanı çevresine yapılacak kamu binaları ile bir Cumhuriyet Meydanı olarak tasarlanmıştır. Ancak Prost'un planı II.Dünya Savaşı sonrasında nüfusun hızla artması karşısında yetersiz kalmıştır. İstanbul'un 1950'lerden sonra şehirleşme hızının artışıyla kent; konut açığı, arsa spekülasyonu, sanayileşme ve trafik gibi sorunlarla karşılaşmıştır. Bu sorunların çözümü için dönemin Başbakanı A.Menderes tarafından bir imar operasyonu başlatılmıştır. Ancak bu hareket, kent içi trafik sorununa çözüm bulmak, meydan ve camilerin çevrelerini genişletmek ve tarihi yapıların restorasyonunu gerçekleştirmek amacını güder gibi görünse de sonuçta duyarsız ve siyasi yaklaşımlar nedeniyle pek çok tarihi yapıya zarar vermiş ve başarısız olmuştur (31). 1956 yılında Unkapanı-Eminönü yolu açılırken, meyhaneleri ve balıkçılarıyla ünlü Balıkpazarı yokolmuş, buna rağmen Yemiş İskelesi ile Unkapanı arasındaki doku belli ölçülerıyla 1980'lere dek yaşamıştır (32).

Eminönü 1960'lı yıllarda da yurtiçi ve yurt dışı ulaşımın odak noktası, şehir hatta ülke genelinde başlıca alışveriş merkezi olma özelliğini sürdürmüştür. 1940'lara ait kayıtlarda İstanbul'un büyük mali ve ticari kurumlarının başlıcalarının burada olduğu görülmektedir. Sirkeci garı ile çevresindeki otobüs şirketleri ve nakliyat ambarlarının varlığı da burada otel, restoran ve benzeri pek çok işletmenin doğmasına neden olmuştur. Eminönü çeşitli sanayi faaliyetlerini de uzun yıllar bünyesinde toplamıştır. Bunların arasında gıda ve sabun imalathaneleri, matbaalar ile giyim eşyası üreten atelyeler gelmektedir (33).

Eminönü zaman içerisinde ülke ve İstanbul'un geçirdiği sosyoekonomik ve kültürel gelişimlere paralel olarak değişse de geçmişinden gelen mekansal özelliklerine bağlı kimliğini büyük ölçüde koruyabilen bir mekan olmuştur.

İstanbul'un ticaret yaşamındaki etkinliğini geçmişte olduğu gibi günümüzde de sürdüren Eminönü, 1990 yılında yapılan sayıma göre toplam 83.444 kişilik nüfusa sahiptir. 1955'e kadar az miktarda da olsa artma eğilimi gösteren ve 146.896'ya ulaşan nüfus, daha sonra ilçenin merkezi iş alanı niteliğinin ağır basması ve konut alanı olmaktan çıkmasıyla, azalma sürecine girmiştir (34). Eminönü ilçesinde çalışan nüfusun faaliyet kollarına göre dağılımına bakıldığında tarım dışı üretim faaliyetlerinde çalışanların çalışan nüfusun % 42'sini oluşturduğu görülmektedir. Satış ve ticaret personeli konumunda çalışanlar ise %19 ile ikinci sırada yer almaktadır (35).

İlçenin kuzey ve kuzeybatısında Merkez, Tahtakale ve Sirkeci çevresinde hakim olan ticaret fonksiyonu daha sonra güney bölümüne yayılmış ve bu bölümde yeralan birkaç mahalle dışında konut alanları daralmış ve ticaret fonksiyonu artmıştır (36).

Günümüzde merkezi iş faaliyetleri yatay olarak Cağaloğlu , Nuruosmaniye ve Bayezid doğrultusunda yayılırken, düşey büyüme birkaç katlı konutların işyerine dönüşmesiyle gerçekleşmektedir. Değişik faaliyetlerin ilçenin farklı kesimlerinde yoğunlaşmış olması Eminönü'nün merkezi iş alanı olmasının bir özelliğidir. Bu nedenle manifatura ürünleri satışı Sultanhamam ve çevresinde toplanırken, Bahçekapı bankaların, Tahtakale perakende ticaret faaliyetlerinin ve para piyasasının bir kısmının, Yeşildirek giyim eşyası imalathaneleri ve toptancıların yoğunlaştığı kesimler olmuştur (37).

Eminönü'nde ticaret dışındaki diğer önemli fonksiyonlar turizm, idari hizmetler ve eğitimidir. Eminönü'nün, tarihi çekirdeğin merkezi olma özelliği ile ilçede bulunan İstanbul'un hemen her dönemine ait anıtsal nitelikli yapıların yoğunluğu turizm fonksiyonunun gelişmesini de beraberinde getirmiştir. İstanbul Valiliğinin burada bulunması ve çevresindeki İl Sağlık Müdürlüğü, İl Milli Eğitim Müdürlüğü gibi diğer resmi kurumlarla birlikte işleyişi, Bab-ı Ali ile Osmanlı döneminde başlayan idari hizmetler fonksiyonunun günümüze dek sürmesine neden olmuştur. Öte yandan İstanbul Üniversitesi merkez binası ve bazı fakültelerinin yanısıra İstanbul ve Cağaloğlu Liseleri gibi köklü eğitim kurumlarının da burada yer alması eğitim hizmetlerinin kentin bu bölümünde önem kazanmasına etkindir (38). İlçenin ekonomik yaşamında yerleşik fonksiyonlarında son yıllarda

ciddi bir değişim olmamakla birlikte, giderek en önemli gelişmeyi gösteren fonksiyon turizmdir (39).

Eminönü'nün fiziksel anlamdaki değişimlerine 1980'li yıllar açısından bakıldığında (Harita B.7) tarihi ve özgün dokunun 1984-1989 yılları arasında İstanbul Belediyesi'nin Haliç kıyısındaki uygulamaları esnasında; Yemiş İskelesi ve çevresinin tümüyle ortadan kaldırılması, Zindan Hanı ve Ahi Çelebi cami ile küçük bir bölüm sur ve Değirmen Hanı dışında bütün kıyının temizlenmesi operasyonu ile zarar gördüğü anlaşılr. Galata köprüsünün giderek artan trafik sorunu karşısında yetersiz kalması ve araç ulaşımının İstanbul genelinde taşınamayacak boyutlara ulaşması Eminönü için yeni çözüm yolları aranmasının gerekliliğini gündeme getirmiştir (40).

Bu doğrultuda hazırlanan proje 1985 yılında Belediye tarafından da onaylanarak yürürlüğe girmiştir. Projenin ana prensipleri taşıt ve yaya hareketlerinin kolaylaştırılması, çevredeki yapılarla yarışmayacak nitelikte uyumlu bir görünüm elde edilmesi, yaya hareketleri ve ulaşım sisteminin aynı uyumla meydana yer almasının sağlanması, mevcut köprüdeki alışveriş yerleri ve restoranların planlanan yeni köprüde de sürekliliğinin getirilmesi, üst geçitler yerine alt geçitlerin oluşturulmasını sağlamaktır (41).

Bu dönemde Mimarlar Odasının önerisi ise yeni köprünün Atatürk Köprüsüne daha yakın bir yerde yapılması, Eminönü ve Karaköy meydanlarının yaya meydanları olarak düzenlenmesi ve Galata Köprüsünün bir yaya köprüsü olarak kullanılması olmuştur (42).

Çalışmalar sonunda köprü Haliç'e doğru 50 metre kadar içeri alınarak 490 metre uzunluğunda ve 42 metre genişliğinde inşa edilmiştir. Eski köprüde olduğu gibi altında satış üniteleri ,restoranlar ve kafeler oluşturulmuştur (43).

Mayıs 1992 tarihinde yeni köprünün gerektirdiği Eminönü ve Karaköy meydan düzenlemelerinin değiştirilmesini isteyen İstanbul Anakent Belediyesi ile Karayolları Genel Müdürlüğü arasındaki çekişme sona ermiş ve Karayolları genel Müdürlüğü görüşü doğrultusunda Eminönü ve Karaköy meydanlarını birer otoyol yonca kavşağına çevirecek çözüm kabul edilmiştir. Bu karar İstanbul'un kent

yaşamında önemli yeri olan iki meydanın yollar geçirilerek yokolmasına neden olmuştur (44) (Harita B.8).

2.4. Cağaloğlu semti ve Hadım Hasan Paşa Medresesinin yakın çevresinin tarihi gelişimi

Bab-ı Ali caddesi üzerindeki Vilayet binasından başlayarak caddenin Divanyolu ile kesiştiği noktada Sultan II.Mahmut Türbesine dek uzanan bölüm Cağaloğlu olarak adlandırılmıştır (45). Semt adını 16.yüzyıl sonlarında sadrazamlık yapan Yusuf Sinaneddin Paşa'nın bugünkü İran Konsolosluğu ile İstanbul Erkek Lisesi'nin bulunduğu yerde yaptırdığı çifte saray ve hamamdan almaktadır (46). Semt önce Cığalaoğlu veya Cığalazade şeklinde anılmış daha sonra ismi Cağaloğlu'na dönüşmüştür (47).

18.Yüzyıldan sonra Osmanlı Devletinin sadaret makamı ve devletin yönetim merkezi olan Yüksek Kapı anlamına gelen Bab-ı Ali'nin varlığı semtin önemini artırmış, Cağaloğlu Osmanlı bürokrasisinin ve Evliya Çelebi'nin "ekabir" olarak adlandırdığı müslüman seçkinlerin yaşadığı bir bölge halini almıştır (48). 1826'da yeniçeriliğin kaldırılmasından sonra devlet adamlarının ikameti olmaktan çıkan Bab-ı Ali, resmi bir devlet dairesi olarak kalmış, ancak yitirdiği önemi Tanzimat (1876) ve II.Meşrutiyet (1908) dönemlerinde tekrar kazanmıştır (49).

1870'lerden sonra Türk basınının merkezi haline gelmeye başlayan semtte, bu dönemden sonra Cağaloğlu ve Bab-ı Ali sözcükleri devlet yönetimiyle birlikte basın yayın çağrışımını da yaptırmıştır (50). Cumhuriyetin ilanından sonra ise semt siyasal nitelik ve ağırlığını kaybederken basın merkezi olma özelliği öne çıkmıştır. Sirkeci'den Cağaloğlu'na tırmanan dik yokuş Bab-ı Ali yokuşu olarak anılırken 1923'lerden sonra daha çok Cağaloğlu olarak anılmaya başlanmıştır (51) (Harita B.9).

Bab-ı Ali caddesi ile Hükümet Konağı sokağının kesiştiği yerde ve kapısı sokağa bakan bugünkü Vilayet Konağı (İstanbul Valiliği) Osmanlı döneminde, Bab-ı Ali'nin sadaret dairesidir. Yapının hariciye kısmı defterdarlık olarak uzun yıllar kullanılmış günümüzde ise İstanbul Emniyet Müdürlüğü binasına dönüştürülmüştür (52). Vilayet Konağı'nın yanında ve Bab-ı Ali Caddesi yönündeki Nallı Mescit, Fatih

Sultan Mehmet döneminde (1451-1481) yapılmış, 1868 ve 1902'de onarım görmüştür (53). Cığalazade Sinan Paşa'nın sarayı ve hamamının yerindeki Düyun-u Umumiye binası günümüzde İstanbul Erkek Lisesi'dir.

Türk Ocağı Caddesi ile Bab-ı Ali Caddesi'nin kesiştiği köşede İran Konsoloslugu, karşısında Gazeteciler Cemiyeti binası ve bu yapının biraz ilerisinde Cumhuriyet öncesinde İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin merkezi olarak kullanılan kırmızı konak ve bahçesinde Cumhuriyet gazetesi yer almaktadır.

Ankara Caddesi (eski adıyla Bab-ı Ali Caddesi) ile Nuruosmaniye Caddesi'nin kesiştiği yerde Cezeri Kasım Paşa tarafından yaptırılan aynı isimli cami, 1957 yılında yıktırılmış (54) ancak 1989'da yeniden aslına uygun olarak inşa edilmiştir. Ankara Caddesi üzerinde ve II.Mahmut türbesi yanında bulunan yapı, 1984 yılında Cağaloğlu Anadolu Lisesi'ne dönüştürülmüştür. 1911'de kurulan okul Mülkiye Mektebi ve İstanbul Erkek Sultani'si olarak kullanılan binaya 1915'de yerleşmiş ve 1.Dünya Savaşı esnasında kısa bir süre için hastane olarak kullanılmıştır.

Günümüzde konut yerleşim bölgesi olmaktan çıkan Cağaloğlu, basın-yayın hayatının merkezi iken önce Tercüman sonra Milliyet, Hürriyet, Sabah gibi gazetelerin kentin Güneşli ve İkitelli gibi kesimlerine taşınmasından sonra bu niteliğini yitirme sürecine girmiştir. İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü, Halk Eğitim Başkanlığı, Eminönü Halk Eğitim Merkezi, SSK Bölge Müdürlüğü ve İl Sağlık Müdürlüğü gibi devlet daireleri yanında Emekli Sandığı'nın yerine yerleşen Ziraat Bankası, İş Bankası ve bazı iş merkezleri de semtte bulunmaktadır. Turizm yönünden canlı ve önemli merkezlerin Kapalıçarşı, Ayasofya, Sultanahmet arasında olması bölgede Cağaloğlu Hamamı gibi turistik anlamda oldukça tanınan bir yapının bulunması, semtin turistik bir çekim alanı haline gelmesini de sağlamaktadır (55).

Günümüzde Cağaloğlu, Eminönü-Sirkeci bölgesini Sultanahmet ve Beyazıt'a bağlayan bir geçiş semtidir. Basın-yayın merkezi işlevi giderek azalırken turizm işlevinin ağırlık kazandığı, öte yandan çeşitli eğitim kurumları ve devlet daireleri nedeniyle de eğitim ve yönetim işlevini sürdürdüğü gözlenmektedir.

BÖLÜM 3 OSMANLI EĞİTİM HAYATINDA MEDRESELERİN YERİ

3.1. 16.Yüzyıl medreselerine genel bakış

Arapçada “derase” kökünden gelen “medrese” sözcüğü öğrencinin ilim öğrendiği yer anlamına gelip genel olarak sıbyan mekteplerinin ötesinde eğitim veren orta ve yüksek eğitim kurumlarını ifade etmektedir (56).

Batı Türklerinin medeniyet tarihinde dikkate değer yeri bulunan bu kuruluş, altı yüzyıllık tarihi boyunca yüzlerce yapısıyla başta öğretim görevi olmak üzere, bilimsel çalışmalar ve din işleri ile birlikte Adliye ve Mülkiye gibi çeşitli teşkilatlara da eleman yetiştirme yolunda büyük hizmet görmüştür. Bu nedenle bütün İslam dünyasında olduğu gibi Osmanlılarda da eğitim evi öğretim genel olarak medreselere dayanmaktaydı (57). Osmanlı devletinin kuruluşu ile birlikte eğitim ve öğretim konularına da önem verilerek Selçuklu dönemi örnekleri temel olmak üzere yeni medreseler açılmıştır. İlk dönem Osmanlı medreseleri daha önce Amasya, Konya, Kayseri, Karaman ve Aksaray gibi Anadolu şehirlerinde başladığı görülen eğitim faaliyetinin devamı kabul edilebilirse de, bu faaliyet yabancı ülkelere gelen alimler ile onların öğrencisi olan ya da eğitimlerini benzer İslam ülkelerinde tamamlayan kimseler tarafından gerçekleştirilmiştir (58).

Günümüze ulaşan ilk Osmanlı medresesi İznik'te 1331 tarihinde Orhan Gazi tarafından kurulmuştur (59). Orhan Gazi İznik'i fethettikten hemen sonra, şehirdeki kiliselerden birini medreseye dönüştürmüştür. Aşık Paşazade tarihi bu kilisenin Yenişehir kapısı yanında olduğunu kaydetmektedir (60). Bu medrese daha sonra aynı şehirde Süleyman Paşa'nın kurduğu medreseden ayırt edilmek için “İznik Orhaniyesi” adı ile anılmış ve döneminin önemli kurumlarından sayılmıştır. Ancak İznik'in XVI.yüzyılda Osmanlı devletinin en önemli ilim merkezi olma özelliğinin Bursa'ya geçişi ile ; bu şehirde de Orhan Gazi, Murat Hüdavendigar, Yıldırım

Beyazıt, Çelebi Mehmet ve II.Murat'ın yaptırdıkları medreselerde eğitim teşkilatı geliştirilmiştir (61).

Orhan Gazi'nin Bursa'da kiliseden dönüştürdüğü Manastır medresesi ile 1335'te inşa ettirdiği diğer medrese, Murat Hüdavendigârın 1365-1366'da Çekirge'de inşa ettirdiği medrese, Yıldırım Beyazıt'ın 1388'de Ulu Camii yanında yaptırdığı medrese ve Bursa'da yaptırdığı medreseler, Çelebi Mehmet'in 1418-1419'da Yeşil Camii yanında yaptırdığı medrese, İznik medreselerini ikinci plana düşüren Bursa medreselerinin en önemlilerini oluşturmaktadır. Bursa medreselerinin önemi de, II.Murat'ın 1436 tarihinde Edirne'de Darü-l Hadis ve 1447-1448'de Üç Şerefeli Medresesini kurmasına kadar devam etmiştir. Aynı zamanda II.Murat'ın 1446-1447'de Bursa'da inşa ettirdiği Muradiye Medresesi de önemli eserlerdendir (62).

İstanbul'un fethinden sonra II.Mehmet eğitim ve öğretim konularına önem vererek şehirdeki 8 kiliseyi medrese haline getirmiş ve buralara müderris atamıştır. İlk medreseler Zeyrek ve Ayasofya Medreseleridir. Zeyrek Medresesi adını ilk müderris Molla Zeyrek'ten almıştır. Bir dönem Zeyrek Medresesinde öğrencilerin kullandığı 40 hücrenin bulunduğu bilinmektedir. Ayasofya Medresesi ise ilk müderrisi Molla Hüsrev olan ve Ali Kuşçu tarafından da ders verilen bir kurum olarak Semaniye (Sahn-ı Seman) medreseleri yapılıncaya dek İstanbul'un en önemli medresesi olmuş, daha sonra da önemini yitirmemiş bir medresedir (63).

Osmanlı medreselerinin gelişiminde en önemli hareketlerden biri Fatih Sultan Mehmet'in Veziri Mahmut Paşa'yı görevlendirerek "medaris-i semaniye"yi (Sahn-ı Seman) kurdurmuş olmasıdır. İstanbul'da kendi ismini taşıyan Fatih Camiinin kuzey ve güney yönünde Karadeniz ve Akdeniz isimli, birer dershaneli 8 medrese daha yapılmıştır (64).

Medrese teşkilatının gelişiminde en önemli adım Kanuni Sultan Süleyman tarafından Süleymaniye Medreseleri'nin kurulması olmuştur. Ordunun doktor, cerrah ve mühendis ihtiyacını gözönünde tutan Kanuni, İstanbul'daki Süleymaniye Camii yanında bir tıp medresesi, bir darüşşifa, dört medrese, bir darülhadis ve bir tetimme (hazırlık okulu) kurmuştur (65).

Osmanlı medreselerinde Tefsir, Hadis, Kelam, Fıkıh, Mantık, Dilbilim, Edebiyat (Meani, Belagat vb.), yabancı dil, Matematik, Tıp, Hey'et şeklinde ana hatlarıyla sıralanabilecek derslerden sadece medresenin dahil bulunduğu dereceye ait bölümler okutulurdu. Bir medreseye devam süresi, sonunda başarı gösterip temessüh (başarı belgesi) almak koşuluyla birkaç ay ile üç yıl arasında değişmekteydi. Dersler basitten zora doğru yürütüldüğünde, öğrenci bir üst medreseye geçtikçe daha yüksek bir öğrenime başlamaktaydı. Bu açıdan medreseler okutulan derslere göre derecelendirilmişti. Bunlar derecelerine göre Haric, Dahil, Musıla, Sahn, Altmışlı, Süleymaniye veya okutulan derslere göre Hasiye-i Tecrid, Miftah, Telvih, Mevakıf, Hidaye, Keşşaf veya müderrisinin maaşına bağlı olarak Yirmili, Yirmibeşli, Otuzlu şeklinde adlandırılırdı. Bir medresede verilecek ders, diğer deyimle onun derecesi kurucusunun vakfiyede müderrise ayırdığı vazifeye (günlük akçeye) göre tespit edilirdi. Bununla birlikte kurucusunun gücü ne olursa olsun altmışlı medrese kurma hakkı yalnız padişahlara verilmişti (66).

Osmanlı medreselerinin geçirdiği bu gelişim esnasında Haric, Dahil ve altmışlı medreseler İbtida ve Hareket adı ile ikiye ayrılmış, Süleymaniye Külliyesi'ne de 5 medreseden oluşan önce "havamis" sonra "hamise" denilen ve 4 Süleymaniye ile Musile-i Süleymaniye arasına konulan yeni bir derece ilave edilmiştir. Bu şekilde yenilenen Osmanlı Medreseleri 12 dereceye ayrılmıştır (67).

Bunlar:

- İbtida-i haric
- Hareket-i haric
- İbtida-i dahil
- Hareket-i dahil
- Musile-i sahn
- Sahn-ı seman
- İptida-i altmışlı
- Musile-i süleymaniye
- Havamis-i süleymaniye
- Hamise-i süleymaniye
- Süleymaniye
- Darülhadis

İstanbul medreseleri için geçerli olan bu dereceler Bursa ve Edirne için de geçerliydi.

Öğrenci yetiştirmeleri açısından medreselere kaynak olan sıbyan mektepleri de Osmanlı eğitim ve öğretiminde önemli bir yer tutmaktadır. Vakfiyelerde bu mekteplere "Daru't-ta'lim", "Muallimhane", "Mektep" ve "Mektephane" isimleri de verilmiştir. Sıbyan mekteplerinin Osmanlı devletinde hemen hemen her köyde bulunması ve Avrupa ülkeleriyle eşdeğer bir eğitim faaliyeti içerisinde oluşuyla birlikte, bunlara cami ve mescidlerde yapılan ilk eğitim ve öğretim faaliyetleri de eklenince Osmanlılarda yaygın bir eğitim ve öğretim anlayışının hakim olduğu görülmektedir (68).

Ancak hiç kuşkusuz Osmanlı eğitim teşkilatı içinde en düzenli ve yüksek seviyede eğitim ve öğretimin gerçekleşmesini sağlayan kurumlar medreselerdir. Osmanlılarda ilim adamları sınıfı buradan yetiştiği gibi kadılık, müderrislik, cami hizmetleri, katiplik ve benzeri alanlar da burada yetişen kimselerce doldurulurdu (69).

Osmanlı medreselerinin sayısını kesin olarak bilmek güç olsa da tespit edilebilenler 500'e yaklaşmakta, tapu ve evkaf kayıtları incelendiğinde Osmanlılardan önce yapılmış ancak aynı amaçlarla kullanılanlar ile birlikte 1000'e yaklaştığı tahmin edilmektedir (70).

XV-XVI.yy'lar medreselerin en iyi devri olduğu halde XVI.yy'ın sonu medreselerin gerilediği dönem olmuştur. Yönetim XVIII.yy sonunda medreselerdeki çöküş ile doğan eğitimi nitelikli kılma ihtiyacını kısmen olsun gidermek için "mühendishane" ve "tıbbiye" gibi okullar açtırırken, diğer yandan da medreseleri tekrar eski düzenine kavuşturmayı istemiştir. Bu amaçla ilk ciddi çalışma 1914 yılında "İslah-ı Medaris Nizamnamesi" ile verilmeye çalışıldıysa da medrese teşkilatı en sonunda Büyük Millet Meclisi'nin 1924 tarihli kanunu ile sona erdirilerek tarihe karışmıştır (71).

Kendinden önceki İslam medreselerinde olduğu gibi Osmanlı medreseleri de amaç ve hizmetleri açısından farklılık göstermektedir. Cahit Baltacı, bunları 2 gruba ayırarak incelemiştir (72).

a) Genel Medreseler

Köylere kadar yayılmış bu medreseler genel olarak müderris ve müftü yetiştirmek amacıyla kurulmuşlardır. Hem islami hem de İslamiyete dışarıdan bilimler belli oranda okutulmuştur.

b) Uzmanlık Medreseleri

Uzmanlık gerektiren İslami ya da diğer bilimleri farklı yöntem ve programlarla öğretmeyi hedefleyen medreselerdir (73). Osmanlılardan önce Selçuklularda da görülen bu tür medreseler 3 grupta toplanabilmektedir (74).

1) Darü-l Hadisler

Özellikle Hz.Muhammed'in söz, fiil ve tasvirlerinden meydana gelen hadislerin öğretildiği yerlerdir. İlk darü-l hadis, I.Murat döneminde İznik'te inşa ettirilmiştir. Daha sonra II.Murat tarafından Edirne'de bir tane yaptırılmıştır. Burada öğrenci olabilmek için genel medreselerden mezun olmak ya da yeterli düzeyde eğitim görmüş olmak gerekliydi. Darü-l hadislerin de medrese sistemi içerisinde genel medreseler gibi çeşitli seviye ve dereceleri bulunmaktadır (75).

2) Tıp Medreseleri

Darü-t tıblar, İslam dünyasında daha önce kurulmuş olan darüşşifalar ve özellikle Selçuklu darüşşifaları örnek alınarak kurulmuşlardır. Süleymaniye Tıp medresesinin kurulması ise darüşşifaların gelişiminde önemli bir adım kabul edilmektedir (76).

3) Darü-l kurrallar

Genellikle cami içlerinde ya da çevrelerinde kurulan darü-l kurrallar, Kur'an-ı Kerim üzerine eğitim vererek cami hizmetlileri yetiştirirlerdi (77). Sıbyan mektebi veya aynı seviyedeki bir eğitim kurumunu bitiren öğrenciler önce bir darü-l kurra'yı bitirir daha sonra yüksek seviyede olana devam ederdi (78).

3.2. Osmanlı Medreselerine kaynak yaratan vakıf sistemi

Vakıf İslam hukukunda çokça rastlanan gelişmiş bir kurumdur. İslam hukukuna göre bir kimsenin malını vakfetmesiyle o mal üzerindeki mülkiyet, ferdi

mülkiyet olmaktan çıkıp Allah'ın mülkü haline gelmekteydi (79). Bu mülk alınıp satılamaz ve tasarruflara konu olamazdı. Ancak o maldan sağlanan yararlar bir amaca tahsis edilebilir ve bu amaçla ilgili olanlar bundan yararlanırlardı. Vakıflara ilişkin hükümlere Kuran'da rastlanmamaktadır. Bu hükümler hadislere dayanmaktadır. Buna göre vakıf yapan kişi, reşit, mümeyyiz, hür olmalı, kısıtlı olmamalı ve vakfettiği malın maliki olmalıdır. Vakfeden kişinin vakıfla ilgili iradesini açık ve serbest bir şekilde iki şahit önünde belirtmesiyle vakıf kurulmuş olurdu. Vakıfların tescili zorunlu değildi ancak vakıftan vazgeçmeyi önlemek amacıyla, kadı tarafından tescil edilirdi (80).

Vakfın amacı açıkça belirtilmiş olmalıydı. Başlıca 2 çeşit vakıf vardı:

1. Hayra tahsis edilmiş vakıf
2. Çocuğa ve onların çocuklarına tahsis edilmiş vakıf

Devletin ilmiye teşkilatı içerisinde yer alan medreseler de aslında devlet teşebbüsünün dışında bir içtimai yardım ve hayır işi olarak başta hükümdar, hükümdar soyu ve devlet adamları olmak üzere zengin kişilerce bir vakıf halinde kurulurdu (81). Medrese meydana çıkıp bir vakıfhane ile geliri gösterildikten sonra, ilmiye teşkilatına bağlanır, kurulan vakıf idaresi mali işler dışındakilere karışamazdı. Öğrenci (talebe, suhte=softa, danişmend) müderris tarafından derse kabul edildikten sonra, medresenin hücrelerinden birinde zaman zaman birkaçı bir arada olmak üzere kalır ve kendisine vakfiye ile tahsis edilmiş parayla geçinirdi. Böylece bütün öğrenciler, öğrenim için para ödemedikleri gibi geçimlerini de sağlıyorlardı (82).

Osmanlı devletinde vakıfların denetimi "Evkaf-ı Hümayun" nezaretine aitti. 1924'de bu denetim "Şeriye ve Evkaf Vekaleti"ne verildi. Cumhuriyetten sonra 1935'te çıkarılan vakıflar kanunu, eski vakıfların durumunu düzenledi. Bu kanun, Medeni Kanun'un düzenlenmesinden önceki vakıfları iki sınıf (mülhak ve mazbut) topladı. Mazbut vakıfların yönetimi, Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne, mülhak vakıfların yönetimi de mütevellilerine bırakıldı. İsviçre Medeni Kanunu'nun kabul edilmesiyle birlikte, vakıf kavramı yanında vakıfları düzenlemek üzere farklı hükümler sözkonusu olmuştur (83).

İstanbul'un Türkleşmesi için yapılan çalışmalar arasında vakıf sisteminin payı büyüktür (84). Şehrin çeşitli yerlerinde vezirler adlarına inşa edilen camiler, bunların yanlarında veya başka yerlerde kurulan medreseler ve sıbyan mektepleri, mahalle mescidleri şehrin görünümünü hızla değiştirmiştir. İstanbul'da vakıf binalarının yoğun şekilde artması özellikle II.Bayezid (1481-1512) yıllarında olmuştur. Bu tarihlerde şehrin her tarafında irili ufaklı cami, mescid ve medreseler yapılmıştır (85).

BÖLÜM 4 HADİM HASAN PAŞA MEDRESESİ

4.1. Hadım Hasan Paşa

Hadım Hasan Paşa, Akhadım ağaları koğuşundan yetişmiş bir Osmanlı sadrazamıdır (86). Enderunda hazinedarbaşı ve daha sonra 1580 yılında Mısır valisi olmuştur. Hakkında şikayetler olduğu için bu görevden alınmış ve İstanbul'a geldiğinde hapsedilmiş, ancak rivayete göre Murat III'ün annesi Valide Nurbanu Sultan'a verdiği para ve hediyelerle kendini affettirmiştir (87). 1583 yılında Şirvan ve Revan beylerbeyliklerinde bulunmuştur. III. Mehmet'in Eğri seferi sırasında 1596 yılında İstanbul Kaymakamlığı yapmıştır (88). 1 yıl sonra 1597 tarihinde sadrazamlığa getirilmiştir. Rivayete göre Hoca Sadeddin Efendi ile yeniçeriağası Tımakçı Hasan'ın sadrazamın rüşvet defterini ele geçirerek padişaha vermeleriyle sadaretinin altıncı ayında Yedikule'ye hapsedilmiş ve 1598 yılında öldürülmüştür (89).

Paşa'nın öldürölme nedeni ile ilgili bir başka yorum ise Şeyhülislam Hoca Sadeddin Efendi ile Yeniçeri ağası Tımakçı Hasan Ağa'nın işbirliği yaparak, savaşlarda uğranılan başarısızlıkların ve çeşitli olayların sadrazam tarafından kendisinden saklandığının Padişaha söylenmesidir (90).

XVIII.yüzyıl sonlarında Ayvansarayı Hüseyin Efendi tarafından yazılan Hadikat-ül Cevami adlı eserde Hadım Hasan Paşa'nın Kapıağası Gazanfer Ağa'nın ölümünden de sorumlu tutularak Yedikule'de öldürüldüğünden ve kendisi adına yaptırdığı medresenin zemin katındaki çeşme ve sebil bitişiğine gömüldüğünden sözedilmektedir (91).

4.2. Tarihlendirme ve Mimar Davud Ağa

Evliya Çelebi, Cağaloğlu'nda Molla Fenari ile Prof.Kazım İsmail Gürkan Caddelerinin kesiştiği köşede yeralan medreseden, seyahatnamesinde iki kez tarih vererek söz etmektedir (92) .

“ Hasan Paşa Medresesi Canbolatzade Sarayı yakınındadır.

Sadr-ı bülend kadr-ı Hasan ki zamanede

Oldur ki kemal -i lutf ile cuyay-ı ehl-i fadl

(Ruhi) irince medrese itmama zevk idüp

Tarih eyledim ona “me’vay-i ehl-i fadl” “ sene 1004 ”

Başka Musanna tarih

Asaf-ı sahib-i kerem, daver-i ali himem

Malik-i seyf-i kalem sadr-ı mukarrem Hasan

Söyledi tarihini Ruhii sahib-i kalam

Oldu bu ali bina bais-i nam-ı Hasan “ sene 1004 ”

Bu medrese doğrusu bir büyük binadır.Altında baştanbaşa dükkanlar vardır.Yapılışı gayet sanatlı ve yüksektir.”

Ayvansarayi Hüseyin Efendi Hadikat-ül Cevami adlı eserinde (93) Cağaloğlu Sarayı yakınında bulunduğunu belirttiği medreseden mescid niteliğini ön planda tutarak bahsetmektedir.

“ Mescidi mezbur fevkanidir medresenin banisi altı ay sahibi mühür olup Ramazanda katli ve medrese tahtında çeşme ve sebil dahilinde defn olunmuştur vefatı vaktı tekmiil 1006 tarihindedir minaresi yokdur mahallesi yokdur veziri müşarüleyh ibtida saray-ı hümayunda hazinedarbaşı olup sene 988’de vezaretle Mısır valisi olduktan sonra sene 991’de mazulen Yedikule’de bir müddet hapis olmuş badehü cürmü affa ve Sultan Mehmed Han-ı salis ile Eğri seferinde iken İstanbul Kaymakamı olup 1006 rebiülevvelinde İbrahim Paşa yerine sadrazam olmuşdu lakin evveleminde bab-ı rüşvetibaz ve envai zulme ağaz ettiği Valide Sultan hazretlerinin tamaa düşürdüğü ve bunlardan başka Kapıağası Gazanfer Ağa’yı katlettirmeğe ikdam ve sığa eylediği sebebiyle sene-i mezbur Ramazanında

tişe-i kahr ile katlolunmuşdur müddeti sadareti altı aydır yerine Cerrah Mehmed Paşa vezir olmuştur Müşarüleyh bir vezir-i sahibi şuur olup fakat tamakar ve mağrur imiş rahmete Allah taali aliyye”

Bu eserde yapının tarihi ile ilgili bilgi verilmezken, Hadım Hasan Paşa'nın 1598 tarihinde öldürüldüğü belirtilmektedir.

Tahsin Öz İstanbul Camileri adlı eserinde yapıyla ilgili tarih vermemiş “mescidden günümüze hiçbir iz yoktur” yorumunu yapmıştır (94) .

Cahit Baltacı ise XV.-XVI.asırlar Osmanlı Medreseleri adlı çalışmasında yapının II.Mahmut döneminde (1808-1839) bir onarım gördüğünü ve çeşmenin üzerinde yeralan tuğranın Sultan Mahmut'a ait olduğunu söylemektedir (95).Onarımdan sonra medrese giriş kapısının üzerine de dört beyitlik bir sülüs kitabe konulmuştur.

“Yabdı binbeşde Hasan Paşa sebil ü medrese
suhte olmuş kalmamış nam ü nişan vesselam
A'lem-i şahan-ı han Mahmud sahib-i ictihad
Eyledi ta'mir anı cal-i ulum oldu benam.
Şuğlün olursa usül-i Fıkh u Tefsir u Hadis
Ahsenü'l-a'mali ve'l-evkati ve'l-fazlı't-temam
Ayniya tarih-i tamamın söyledi her talibe
Medrese tedcid oldu ilme sa'y ile müdam.1247”

Kitabeye göre medresenin yapım tarihi 1005/1596 olarak görünmekte ve Evliya Çelebi'nin verdiği 1004/1595 tarihinden 1 yıl farklılık göstermektedir. C.Baltacı bu farkı 1004/1595'de Ebubekir Efendi'nin buraya müderris olarak atanmasından bahsederek bazı eksikliklerin tamamlanmış olması için geçen süre olarak açıklamıştır. Medrese yapıldığı dönemde ellili medreseler arasında yer almaktadır. 1063/1652 yılında ise dahil medreseler arasındadır (96).

M.S. Kütükoğlu'nun 1869'da faal İstanbul medreselerinin listesini verdiği çalışmada 53 no'lu Hadım Hasan Paşa Medresesi'nin 9 öğrencisi olduğu belirtilmektedir (97) (Harita B.10). Kütükoğlu'nun İstanbul Müftülüğü, Şer'i Siciller Arşivi'nde ders

vekaleti medrese ve müderris defterinin içinde bulunan raporlarda ise medresenin 8 hücreli olduğu, ikisi birer kişilik fevkani ve altısı ikişer kişilik 8 odası ile çamaşırhane, gusülhane ve abdesthanenin harap durumda olması nedeniyle öğrencilerin ikamet edemeyeceği ve yapı sınırlarının zemin katta çevre yapılarca ihlal edildiği mevcutta 16 öğrencisi olduğundan bahsedilmektedir (98).

Medreseyi yaptıranın Hadım Hasan Paşa olmasına karşılık mimarı kesin olarak bilinmemektedir. Ancak Mimar Sinan'ın ölümü ile 1587-1598 yılları arasında mimarbaşı olan Mimar Davud Ağa'nın Yeniciami planlarını hazırlamasından sonra 1598 yılında temel atma işleminin yapılacağı dönemde Yeniciami'nin nazırı (99) ve aynı zamanda sadrazam olan Hadım Hasan Paşa'nın azli nedeniyle temel atma işinin ertelendiği bilinmektedir (100). Olasılığa göre Hadım Hasan Paşa 1565/1596 yıllarında Yeniciami'nin yapılmasından önce 4.Vezir iken medresesinin yapımını Hassa Mimar Davud Ağa'dan istemiş ve yapım, Mimar Davud Ağa gözetiminde gerçekleşmiş olabilir. Muzaffer Erdoğan Davud Ağa'nın eserlerinin pek çoğunda isminin kayıtlı olması yanısıra pek çoğunda da böyle bir ize rastlanmadığından bahsetmektedir (101). Nitekim bu medrese de Davud Ağa'nın kayıtlı olmayan bir eseri olabilir.

4.3. Yapının konumu

Hadım Hasan Paşa Medresesi, Eminönü ilçesinin Cağaloğlu semtinde, Ankara (Bab-ı Ali) Caddesini dik olarak kesen Prof.Kazım İsmail Gürkan Caddesi ile Molla Fenari Sokağının oluşturduğu üçgen adada yeralan köşe parsel üzerindedir (Harita B.11).

Medrese bodrum, zemin ve I.kat olmak üzere 3 kattan oluşmaktadır. Plan şeması itibarıyla düzgün olmayan bir dörtgen oluşturan medresenin ana girişi Ankara Caddesine bakan yönde açılan bir kapı ile sağlanmıştır. Molla Fenari Sokağına açılan bir diğer kapı ise bodrum kata ulaşımı sağlamaktadır. Medresenin, Prof .Kazım İsmail Gürkan Caddesi yönündeki kuzeydoğu cephesinin yol genişletme çalışmaları esnasında kesilmesi yapının özgün durumunun anlaşılmasını güçleştirmiştir. Yapı, zemin katta 3 dükkan, sebil, çeşme ve medreseye hizmet veren çamaşırhane,gusülhane ve abdesthane'den (102)

oluşurken I.katta günümüze ancak dördü sağlam olarak kalabilen 8 hücre ile aynı zamanda mescid olarak da kullanılan dershanenin bir duvarı bulunmaktadır.

4.4. Mevcut durumu ve kullanımı

Vakıflar Bölge Müdürlüğü Hayır İşleri bölümünde H7-109 numara ile kayıtlı, medreseye ait dosya üzerinde yapılan inceleme sonucunda :

Yapının tapu senedinde tapu tescilinin 12.1.1960 tarihinde Hadım Hasan Paşa Vakfı'nın malik gösterilmesi suretiyle yapıldığı görülmüştür (Belge D.1). Medreseye ait röperli kroki (Belge D.2) ve plan örneğinden (Belge D.3) 1987 yılında medrese bütünü içerisinde yer alan kuzeybatı yönündeki dükkan ile bodrum kat girişinin 8 ve 9 no'lu ayrı parseller olarak değerlendirildikleri anlaşılmaktadır. Yapının 41.6859 No'lu mazbut vakıflar gayrimenkul tespit fişi 13.9.1962 tarihini taşımaktadır (Belge D.4).

18.01.1980'de Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Başkanlığınca Hadım Hasan Paşa Medresesinin korunması gerekli eski eserlerden olması nedeniyle tamiri ve korunması için 1/50 ölçekli tam rölövesi ile içten ve dıştan çekilmiş yeterince fotoğrafının grup tayini için Kurula gönderilmesinin istendiği,

1984 tarihinde başlayan yazışmalar ile yapının içerisinde yaşayan şahıslar tarafından boşaltılması için tebligat yapıldığı ve 25.07.1985 tarihinde medresenin tahliye edilerek giriş kapısından mühür altına alındığı,

13.03.1986 tarihinde Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün Bölge Müdürlüğüne gönderdiği yazısında medresenin bakım, onarım ve restorasyonunun yapılması kaydıyla tesis gagesi doğrultusunda bir kamu kuruluşuna tahsisinin düşünüldüğü,

20.10.1986 tarihinde medrese binasının üst katını yeniden odalar yapmak suretiyle işgal eden Ali Rıza İlkin aleyhine dava açıldığı ve sonucunda ecrimisil bedeli alındığı,

24.11.1986 tarihinde Türkiye Ressamlar Derneğinin kurs, konferans, dialı gösteri düzenlemek, ilköğretim çocuklarına resim dersleri vermek, minyatür, hat, tezhip, ebru, cilt ve çini dersleri vermek amacıyla medreseyi kullanmak üzere istediği,

17.12.1986 tarihinde Bölge Müdürlüğünce yapılan tespitte Ali Rıza İkin isimli bir şahısa rastlanmadığı, medresenin kağıt deposu ve ikametgah olarak Şakir Tanrıverdi isimli şahıs tarafından kullanıldığı,

17.12.1986 tarihinde Veysel Karani Hırka-i Şerif Cami Hizmet Vakfı tarafından medresenin aslına uygun olarak onarılıp hizmete açıldıktan sonra 1.katı pasaj olarak, 2.katı Türk İslam Eserleri ile ilgili devamlı sergi sarayı olmak üzere 10 yıl için tahsisini istediği (Belge D.5),

19.12.1986 tarihinde bir mimarlık bürosunca restore edilerek kitap ve turistik hediyelik eşya satışı amacıyla kullanılmak istendiği,

16.04.1987 tarihinde Hayati Tezel isimli bir şahsın medreseyi verilecek plana göre aslına uygun olarak onartıp; yazma , hat , kitap, Halı-kilim dokuma , heykel ve resim satılabilecek bir sanat evi yapmak üzere başvuruda bulunduğu,

Tüm bu başvuruların 24.04.1987 tarihinde idarece, yapının tahsisinin mümkün olmadığı gerekçesi ile reddedildiği,

17.08.1987 tarihinde Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün intifa hakkının devredilmesine dair İstanbul Valiliği ile bir protokol yaptığı,

08.01.1988 tarihli yazıda "Medrese altındaki dükkanların kamulaştırılması için Kültür ve Turizm Bakanlığı Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları İstanbul Bölge Kurulundan karar alınması gerekmektedir" denilerek Veysel Karani Hırka-i Şerif Cami Hizmet Vakfı adına İstanbul Valiliğine tahsis edilmesinin uygun görüldüğü,

22.04.1988 tarihinde Abide ve Yapı İşleri Müdürlüğünün Bölge Müdürlüğüne gönderdiği yazıda medresenin mimarisine ters düşmeyecek bir işlev verilerek restore ettirilmesi düşünüldüğünden, buna talip olan kuruluşun restorasyon projelerini ve keşiflerini hazırlattırarak onaya sunması gerektiği,

23.12.1988 tarihinde Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün Eminönü Belediyesine göndermiş olduğu yazıda 8 nolu parseldeki 9 m2 dükkan ile 9 nolu parseldeki 29 m2 dükkanın medresenin bütünlüğünü sağlaması açısından istimlak edileceğinin bildirildiği,

19.03.1990 tarihinde Vakıflar Bölge Müdürlüğü yapının Hadım Hasan Paşa Vakfına ait olduğunu Eminönü Belediyesine ilettiği,

26.03.1990 tarihinde çevre sakinlerinin oldukça harap durumda olan medreseden yola taşlar düşmesi nedeniyle önlem alınması konusunda bir dilekçe verdikleri, buna karşılık 16.04.1990 tarihinde İmar işleri Müdürlüğü' nün Vakıflar Bölge Müdürlüğü' ne yazdığı yazıda yapının 14.05.1964 onay tarihli 1/5000 ölçekli İstanbul Suriçi bölgeleme planında yer alması ve Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Başkanlığı'nca 19.01.1980 / 11689 sayılı kararı ile korunması gerekli eski eser olması nedeniyle 1 Nolu Kurulun görüşü alınmadan hiçbir inşai faaliyette bulunulamayacağını belirtildiği,

05.11.1990 tarihinde Veysel Karani Hırka-i Şerif Cami Hizmet Vakfının dükkanların kamulaştırma bedeli olan 115.000.000 TL' yı temin edemediğinden medreseyi kullanımına alamadığı,

14.11.1991'de mülkiyeti Vakıflar Genel Müdürlüğüne ait medresenin her türlü bakım, onarım ve restorasyonunun Türk El Sanatları Vakfınca yapılması ve El Sanatları Merkezi olarak kullanılması kaydıyla 20 yıl süreyle bedelli olarak İstanbul Valiliği adına tahsis edilmesinin Vakıflar Genel Müdürlüğü özel komisyon Başkanlığı'nın 23.10.1991 gün ve 1991/3 sayılı kararı ile onaylandığı,

El sanatları merkezi olarak kullanılmak üzere Vakıflar Genel Müdürlüğü 07.11.1991 tarih ve 211 sayılı emirleri gereği adı geçen vakfa 14.11.1991 tarihinde yer teslimi yapıldığı,

31.08.1992 tarihinde giderleri Ziraat Bankası tarafından karşılanmak ve kültür merkezi olarak kullanılmak üzere yapının restorasyonuna ve kullanımına izin verilmesi için başvuruda bulunulduğu,

06.05.1993 tarihine dek yapının onarımının yapılmaması ve tahsis bedelinin ödenmemesi nedeniyle yapının El sanatları Vakfına tahsisinin iptal edildiği,

10.05.1993 tarihli rapor ile giriş kapısının tuğla ile geçici olarak kapatıldığı,

23.06.1993 tarihinde ihale edilmek suretiyle 1993 yılı için 4.100.000 TL, 1994 yılı için 6.590.000 TL, 1995 yılı için 10.496.000 TL bedel ile Abdurrahman İraz isimli şahısa kiraya verildiğinden T.C Ziraat Bankası ' na tahsisinin yapılmadığı,

24.03.1995 tarihinde kiracı Abdurrahman İraz'ın Eminönü İmar Müdürlüğü' ne verdiği dilekçede rölöve ve restorasyon çalışmaları nedeniyle temizlik yapılması ve iç mekandaki molozların kaldırılmasını istediği,

03.04.1995 tarihinde Eminönü Belediyesi' nin Arkeoloji Müzesi Müdürlüğüne gönderdiği yazıda elle yapılması kaydıyla temizlik çalışmasına izin verdiği tespit edilmiştir.

16.04.1995 tarihinde İstanbul Arkeoloji Müzeleri Müdürlüğü'nün Eminönü Belediyesi İmar Müdürlüğüne yazdığı yazıda "temizliğin yapılabilmesi için 1 Nolu Koruma Kurulunun konu ile ilgili bir karar alması ve bu karar doğrultusunda çalışmaların başlaması gerekmektedir" denilmiş ve sözkonusu yapının bir Osmanlı medresesi olması nedeniyle temizlik çalışmalarının Türk ve İslam Eserleri Müzesi Müdürlüğü denetiminde yapılmasının uygun olacağı belirtilmiştir.

Bu görüşe rağmen medrese temizlik işlerinin hiçbir proje çalışmasına dayandırılmaksızın ve denetimden uzak biçimde hızla yapılması sonucu medrese zemin katının kuzeydoğu güneybatı doğrultusunda yaklaşık 1.5 m. kazılmasıyla yapının özgün kotunu yitirmesine neden olunmuştur. Çalışmalarımız esnasında durumun farkedilerek, Eminönü Belediyesi ile Türk ve İslam Eserleri Müzesi Müdürlüğü' nün haberdar edilmesi ve kişisel çabalarımız sonucu temizlik adı altında sürdürülen çalışmalar durdurulmuş ve yapının giriş kapısının mühürlenerek yanlış müdahaleden korunması sağlanmıştır.

Medrese, son durumu itibariyle 12.01.1995 tarihli kira kontratosuna dayanılarak (Belge D.6) 31.12.2002 tarihine dek Abdurrahman İraz isimli şahısa

turistik eşya satış mağazası ve döviz alım satım dükkanları yapılmak üzere kiralanmıştır.

Ekim 1995 itibarıyla son derece bakımsız ve üstelik yanlış müdahale sonucunda tahrip edilmiş durumdaki medresenin I. katında evsiz insanlar barınmaktadır.

4.5. Plan özellikleri

4.5.1. Bodrum kat (Rölöve P2)

Bodrum kat , Molla Fenari sokak üzerinden ulaşımı sağlayan giriş kapısı (K1) yapıyı daha önce işyeri olarak kullanan şahısca kapatıldığından görülememiş, bu kata ait bilgiler Zeynep Ahunbay'ın 1979 yılında yapmış olduğu çalışmadan aynen aktarılmıştır. Bu verilere göre - 2.45 kotundaki bodrum kata + 0.35 kotunda Molla Fenari sokaktan açılan bir kapı ile (K1) (Foto C.22) yaklaşık 26 cm. yüksekliğinde ve 35 cm. genişliğinde 10 basamak yardımıyla ulaşılmaktadır. Bodrum kat bağımsız olarak dışarıdan kullanılmaktadır.

Bodrum kat, zemin katta kullanılan alanın tamamı bu katta kullanılmaksızın M1, M2 ve M3 kodlarıyla tanımlanan 3 ana mekan ve tek kollu bir merdivenden oluşmaktadır. Merdivenden inişte ulaşılan ilk mekan olarak M1 mekanı düzgün olmayan bir çokgen plandadır. M2 mekanı , 185 x 330 cm boyutlarında iki mekan ile 330 x 500 cm boyutlarında bir mekanın bileşiminden oluşmuş toplam 30.68 m²'lik bir alandır. M3 mekanı , zemin katta yer alan kuyunun haznesinin bulunduğu 210 x 270 cm boyutlarında 5.67 m²'lik bir alandır.

4.5.2. Zemin kat (Rölöve P3)

Zemin kata, kuzeybatı yönünde bulunan K2 kodlu basık kemerli giriş kapısından (Foto C.7) günümüze sağlam olarak ulaşamamış 20 ve 25 cm.'lik 2 basamak ile ulaşılmaktadır. Zemin kattaki ilk mekan 412 x 360 cm. boyutlarında ve

327 cm. yüksekliğinde M5 kodu ile tanımlanan mekandır. Bu mekanın örtüsü aynalı tonozdur (Foto C.38, Foto C.39).

360 X 412 cm. boyutlarındaki M5 mekanının kuzeybatı duvarı üzerinde giriş kapısının 105 cm. doğusunda döşemeden yüksekliği 100 cm. olan 75 x 155 boyutlarında P1 koduyla tanımlı pencere yer almaktadır (F32). M5 mekanının güneydoğu duvarı üzerinde 100 x 115 cm. boyutlarında ve 290 yüksekliğinde üzeri sivri tonozla örtülü bir girinti bulunmaktadır (F37). Mekanın kuzeydoğu duvarında sonradan kapatılmış 108 X 300 boyutlarında basık kemerli bir kapı (K4) bulunmaktadır (Foto C.35).

M5 mekanından (Foto C.40) 45 cm. yüksekliğinde bir basamak yardımıyla M7 mekanına geçilmektedir. M7 mekanının üzerinde 280x160 cm. boyutlarında bir boşluk yer almaktadır (Foto C.44, Foto C.45). Mekanın kuzeybatı yönünde 218 cm. açıklığında, üzengi noktasına dek yüksekliği mevcut döşemeden yaklaşık 250 cm olan üstten teğetli bir sivri kemer ve güneydoğu yönünde 211 cm. açıklığında, üzengi noktasına dek yüksekliği mevcut döşemeden yaklaşık 200 cm olan bir sivri kemer yer almaktadır. Bu kemerin 121 cm. doğusunda 105 cm. genişliğinde üzengi noktasına dek 245 cm yüksekliğinde üzeri sivri kemerle geçilmiş bir açıklık bulunmaktadır. Kuzeybatı yönündeki üstten teğetli sivri kemerin 70 cm doğusunda 55 cm genişliğinde üzeri üstten teğetli sivri kemer ile geçilmiş sonradan kapatılmış P3 kodlu pencere bulunmaktadır (Foto C.43).

M7 mekanının güneydoğu yönünden 105 X 320 cm. boyutlarında bir duvar boşluğu ile M10 mekanına geçilmektedir (Foto C.60). Bu mekanın örtüsü beşik tonozdur. Mekanın kuzeybatı yönünde döşemenin özgün kotundan 65 cm yükseklikte 60 cm çapında bir kuyu ağzı bulunmaktadır (F64). Kuzeydoğu duvarı üzerindeki 50x200 cm. boyutlarında bir boşluk ile M11 kodlu mekana ulaşılmaktadır. M11 mekanı 192 x 131 cm boyutlarında ve 280 cm yüksekliğindedir.

M7 mekanının güneydoğu yönünde açıklığı 220 cm, üzengi noktasına dek yüksekliği 255 cm olan iki sivri kemer yardımıyla 112 X 256, 263 X 256, 186 X 256 cm. boyutlarında a, b, c kodlu üç bölüme ayrılmış M9 mekanına geçilmektedir. M9 mekanının 256 cm. uzunluğundaki güneybatı duvarına dayalı olarak 85 x 175 x 70 cm. boyutlarında mekanın özgün kotundan 50 cm. yüksekte bir su teknesi

bulunmaktadır (Foto C.55, Foto C.56). Mekanın kuzeybatı duvarı üzerinde 90 x 186 cm. boyutlarında özgün kottan 220 cm. yüksekliğinde üzeri sivri tonozla geçilmiş bir girinti bulunmaktadır (Foto C.49).

M7 Mekanının kuzeydoğu yönünde yüksekliği 16 cm. genişliği 29 cm. olan küfeki taşından 6 basamak ile +1.91 kotundaki M8 kodlu sahanlığa çıkılmakta daha sonra yükseklikleri 20 cm. genişlikleri 22 cm. olan 12 basamak ile + 4.60 kotundaki üst kata ulaşılmaktadır (Foto C.46).

4.5.3. Üst kat (Rölöve P4)

Üst katta ulaşılan ilk mekan revakların güneydoğusunda yaklaşık 200 x 600 cm. boyutlarında üzeri açık bir alandır. Bu alanın güneydoğusunda bulunan 280 x 160 cm. boyutlarındaki boşluğun çevresi 30 cm. yüksekliğindeki taş dizisiyle çevrelenmiştir.

Avlunun güney yönünde, Marmara mermerinden yapılmış 2 sütunun (Foto C.105, Foto C.106) taşıdığı 3 açıklıklı kuzeydoğu - güneybatı yönünde uzanan tek kollu bir revak dizisi yer almaktadır (Foto C.103). 2 sütun arasındaki mesafe 160 cm. dir. Revak dizisini kuzeydoğu yönünde sona erdiren dersane duvarı üzerinde P13 kodlu 87 x 165 boyutlarında döşemeden yüksekliği 75 cm. bir olan pencere yer almaktadır.

Kuzeybatı duvarı üzerinde tuğla duvar ile sonradan ayrılmış olan M17 kodlu bölüme 80 x 170 cm boyutlarında ahşap bir kapı ile girilmektedir (Foto C.94). Bu mekandaki K6 kodlu dersane kapısı sonradan örülerek kapatılmıştır (Foto C.96, Foto C.97). M17 mekanında, P12 kodlu (Foto C.99) döşemeden yüksekliği 15 cm. olan 95 x 165 cm boyutlarında bir pencere ile P11 (Foto C.98) kodlu döşemeden yüksekliği 15 cm olan 92 x 140 cm. boyutlarında bir pencere yer almaktadır. Mekan, çapları 143 cm. yükseklikleri 65 cm. olan iki eşit kubbe ile örtülmüştür (Foto C.101, Foto C.102).

Revak dizisinin kuzeybatısında sırasıyla K8 ve K9 (Foto C.80) kodlu 100 x 190 cm boyutlarında basık kemerli kapılar ile ulaşılan, M16 ve M15 kodlarıyla

tanımlanan iki hücre, 355 x 307 cm boyutlarında ve kareye yakın dikdörtgen planlıdır. Hücrelerin kuzeybatı duvarı üzerinde döşemeden 75 cm yükseklikte 75 cm genişlikte 140 cm. uzunlukta ikişer pencere bulunmaktadır (Foto C.83, Foto C.90). M16 kodlu hücrenin güneydoğu duvarında döşemeden 10 cm. yükseklikte 70 x 180 boyutlarında 35 cm. derinliğinde bir niş yer almaktadır (Foto C.87). Mekanın kuzeybatı duvarında P9 ve P10 kodlu pencerelerin arasında döşemeden 80 cm. yükseklikte 75 x 115 cm boyutlarında 45 cm. derinliğinde bir ocak bulunmaktadır (Foto C.90). M15 kodlu hücredeki niş boyutları M16 hücresindekiyle aynıdır. P7 ve P8 kodlu pencereler arasında yer alan ocak 75 x160 cm. boyutlarında 45 cm. derinliğinde ve döşemeden 40 cm. yüksektedir (Foto C.83). M15 ve M16 hücreleri çapı 280 cm olan 115 cm. yüksekliğinde kubbeler ile örtülmüştür (Foto C.85, Foto C.92). Geçiş ögesi tonoz bingidir (Foto C.84, Foto C.91). Mekanın kuzeybatı duvarı üzerindeki P18 kodlu pencere taş duvar örülerek kapatılmıştır.

M14 kodu ile tanımlanan hücre düzgün olmayan beşgen planlıdır. Mekanın batı duvarı üzerinde yer alan P5 kodlu pencere (Foto C.76) döşemeden 70 cm. yükseklikte 75 x 140 cm. boyutlarındadır. Pencerenin kuzeyinde yer alan niş 72 x 140 cm boyutlarında, döşemeden 70 cm. yüksek ve 50 cm. derinliğindedir (Foto C.76). P6 kodlu pencere döşemeden 40 cm. yüksek 75 x 140 cm. boyutlarındadır (Foto C.77). Bu pencerenin solundaki niş döşemeden 40 cm. yüksek 67 x163 cm. boyutlarında ve 35 cm. derinliğindedir (Foto C.17). Mekana ait kubbe mevcut değildir. Geçiş ögesi tonoz bingidir (Foto C.79).

M13 kodu ile tanımlanan mekan, M14 mekanının güney duvarı (Foto C.75) ile medresenin güney duvarına bitişik iş hanının dış duvarı ile sınırlanan alandır. Mekanın tek duvarı olan batı duvarı 6 x 12 x 23 cm boyutlarında tuğla ile örülmüştür (Foto C.74). Bu duvar üzerinde P3 ve P4 kodlu 60 x100 cm boyutlarında iki pencere bulunmaktadır.

M12 kodu ile tanımlanan hücrenin kuzeybatı duvarı üzerinde 90 x 110 cm. boyutlarında ve döşemeden 40 cm. yükseklikte bir niş bulunmaktadır. Güneydoğu duvarı üzerindeki ocak sonradan örülerek kapatılmıştır (Foto C.68). Hücrenin kuzeydoğu yönünde P17 kodlu 80 x170 cm boyutlarında döşemeden yüksekliği 45 cm. olan bir pencere bulunmaktadır (Foto C.69). Mekanın örtüsü olan kubbe

günümüze ulaşamamıştır (Foto C.66). Geçiş ögesi dilimli tonoz bingidir (Foto C.67). Mekanın kuzeydoğusundaki dış duvar üzerindeki P16 kodlu pencere ve yanındaki K12 kodlu kapı ile kuzeybatısındaki P18 kodlu pencere taş duvar örülerek kapatılmıştır (Foto C.72, Foto C.73).

Yapının kuzeybatı yönünde yeralan M14 ve M15 mekanları ile güneydoğu yönünde yeralan M12 mekanı arasındaki alan 2 kubbe ile örtülmüştür. Bütünöyle günümüze ulaşan kuzeydoğu yönündeki kubbenin çapı 240 cm.dir. Güneybatı yönündeki diğer kubbe günümüze ulaşamamıştır (Foto C.108).

Güneydoğu yönünde yeralan M18 kodlu mekanın (Foto C.22) kuzeybatı yönündeki duvar yıkık durumdadır. Bu duvar üzerinde P14 ve P15 kodlu iki pencere boşluğu bulunmaktadır (Foto C.109). Mekanın güneydoğu duvarı üzerinde döşemeden 90 cm. yüksekte 85 x 85 cm boyutlarında 40 cm. derinliğinde bir niş yer almaktadır. Kuzeydoğu duvarı yıkılmıştır ve çatı örtüsü günümüze ulaşamamıştır.

4.6. Yapım Tekniği ve Yapı Elemanları

4.6.1 - Temeller

Yapı, strüktürel olarak sağlam durumda bulunduğundan üzerine oturduğu zeminin cinsi ve temel sistemi konusunda herhangi bir veri elde edilememiştir.

Ancak temizlik çalışmaları esnasında zemin kat döşemesinde yaratılan tahribatın bodrum kat tavanına ve temellere etkisinin, restorasyon uygulaması öncesinde etüd edilmesi gerektiği düşünülmektedir.

4.6.2 - Döşemeler

Bodrum katın tamamında M1 ve M2 mekanlarında döşeme topraktır. Bodrum kat merdiveni küfeki taşından yapılmıştır.

Zemin katta M5 mekanında döşeme topraktır. M7 mekanında zeminin kısmen tahrip edilmiş olmasına rağmen kuzeybatı yönünde 8 cm kalınlığında ve 40 X 65, 50 x 70 ve 60 X 85 cm gibi çeşitli boyutlarda yüzeyi düzgün küfeki taşlarından yapılmış döşeme kaplaması bulunmaktadır. Zemin kat döşemesi temizlik çalışmaları esnasında kazıldığından M9, M10 ve M11 mekanları döşemesi topraktır.

Zemin katı üst kata bağlayan merdiven basamakları küfeki taşından yapılmış ancak üstleri şap ile örtülmüştür (Foto C.46). Üst katta merdivenin doğusunda boyutları ve yeni görünüşleri nedeniyle yapının yapıldığı döneme ait olmayan 36 X 36 cm boyutlarında taban tuğlası görülmektedir. M17 mekanında döşeme, kuzeybatı yönünde kalınlığı tespit edilemeyen 35 X 35 cm boyutundaki küfeki taşlarının 2 cm'lik derzlerle araları harçla doldurularak dizilmesiyle oluşturulmuştur (Foto C.100). M18 mekanında zemin topraktır. Revak altı ve avluda zemine şap dökülmüştür. M15 ve M16 hücrelerinde 35 X 35 cm boyutlarında küfeki taşları M17 mekanında olduğu gibi 2 cm'lik derzlerle şaşırtmalı olarak dizilmiştir. M12 mekanında zemine şap dökülmüştür. M13 ve M14 mekanlarında döşemenin bir bölümü 36 X 36 cm boyutlarında taban tuğlasının 2 cm derz aralıklı olarak döşenmesi ile bir bölümü ise şap dökülerek oluşturulmuştur.

4.6.3 - Duvarlar

Yapıda gözlenen duvar örgüleri ve kalınlıkları çeşitlilik göstermektedir. Zeynep Ahunbay'ın 1979 tarihli çalışmasından aktarılan rölöveye göre bodrum katta dış duvarlar 120 - 165 cm arasında , iç duvarlar ise 100 - 140 cm arasında değişmektedir.

Zemin katta dış duvarlar 45 - 131 cm arasında değişen kalınlıkta kesme küfeki taşı ile örülmüştür. Kuzeybatı cephesi tamamen küfeki taşı ile örülmüşken, yol yapımı esnasında kesilen kuzeydoğu cephesi üzerinde almaşık ve moloz dolgular görülmekte (Foto C.21, Foto C.13, Foto C.14) Batı cephesi üzerinde ise medresenin konut olarak kullanıldığı dönemde yapıldığı sanılan 6 X 12 X 24 cm boyutlarında tuğlalardan oluşmuş bir duvar bulunmaktadır (Foto C.20) (Şekil A..1).

İç duvarlarda ise taş dolgular ve almalıık örgölere rastlanmaktadır. M5 mekanının kuzeydoğu duvarı kesme küfeki taşı iken (Foto C.36) güneybatı duvarı taş + tuğla almalıık duvardır (Foto C.34). M4 ve M5 mekanlarını birbirinden ayıran almalıık duvar M4 mekanının güneydoğu yönünde de sürekliliğini korumaktadır. M10 mekanının güneybatı yönünde ise M9c mekanını güneydoğu duvarı (Foto C.57) ile güneybatı duvarının küçük bir parçası (Foto C.54) ve yapının kuzeydoğu yönündeki duvar üzerindeki dolgular (Foto C.48, Foto C.52) yine aynı biçimde almalıık teknikte dolgulardır (Şekil A..1).

M9a, M9b mekanları güneydoğu duvarı, M9c güneydoğu duvarı (Foto C.57) ve M10 mekanı güneydoğu duvarı taş dolgudur (Foto C.67). Bu dolgu duvar üzerinde tek ya da 2 sıra tuğla hatıllar bulunmaktadır. M5 mekanındaki K4 kapısı (Foto C.35) ile P3 penceresi de taş dolgu (Foto C.43) ile kapatılmıştır. M10 mekanı girişi ile güneybatı duvarı üzerindeki 233 cm'lik bölümü 6 X 12 X 24 cm boyutlarında tuğlalar ile örölmüştür (F62) (Şekil A..1).

Üst katta duvar kalınlıkları dış duvarlarda 75 cm, hücrelerarası duvarlarda 55 cm'dir. Üst katta duvar malzemesi kesme küfeki taşı olmakla birlikte yapının güneydoğu duvarının daha sonraki bir tarihte yeniden öröldüğü düşünölmektedir (Şekil A .2).

Duvarlarda kesme küfeki taşı bloklar birbirlerine 1 X 3 X 25 - 30 cm boyutlarında demir kenetlerle bağlanmışır (Foto C.93).

4.6.4. Sütunlar

Yapıda görölen iki adet sütun üst katta revakta yer almaktadır. Marmara mermerinden yapılmış bu iki sütunun medresenin yapıldığı döneme ait mukarnaslı veya baklavalı bir başlığa sahip olmaması nedeniyle özgün olmadıkları düşünölmektedir. Bu durum medresenin geçirdiği bir onarım esnasında sütunların değıştirilmiş olabileceği olasılığını akla getirmektedir.

Sütunlar, tabanda 54 X 54 cm boyutlarında bir karenin, çapı 40 cm olan bir daire formuna dönüşmesiyle oluşturulan 31 cm yüksekliğinde bir kaide üzerinde

(Foto C.106) alt çapı 35 cm, üst çapı 29 cm olan 202 cm yüksekliğinde silindirik bir gövde bulunmakta ve sütun başlığının 40 X 40 cm boyutlu bir kareye dönüşmesiyle sona ermektedir (Foto C.105). Gövde ile başlık arasında 6 cm yüksekliğinde tunç bir bilezik bulunmaktadır. Başlığın toplam yüksekliği 37 cm'dir. Başlık üzerinde 4x9 cm boyutlarında demir bir gergi bulunmaktadır.

4.6.5 - Merdivenler

Bodrum katı zemin kata bağlayan tek kollu merdiven, bu kata girilerek tespit yapılamadığından Prof. Dr. Zeynep Ahunbay 'ın 1979 yılında yaptığı tespitler referans alınarak değerlendirilmiştir. Bu çalışmaya göre merdiven 26 cm yüksekliğinde 10 adet basamaktan oluşmaktadır.

Zemin katı üst kata bağlayan merdivenin ilk bölümü, M7 mekanının kuzeydoğu yönünde 16 cm yüksekliğinde 29 cm genişliğinde 6 adet basamak ile 0.70 kotundan + 2.16 kotuna ulaşmaktadır. + 1.91 kotundan ise 20 cm yüksekliğinde 22 cm genişliğinde 12 adet basamak ile + 4.60 kotuna ulaşılmaktadır. Merdiven basamakları kesme küfeki taşındandır. Ancak yapının konut olarak kullanıldığı dönemde üzerine şap dökülmüştür (Foto C.46).

4.6.6. Örtü ve geçiş elemanları

Yapıda aynalı tonoz, beşik tonoz ve kubbe olmak üzere 3 örtü biçimi kullanılmıştır.

Hücrelerin kareye yakın dikdörtgen plan biçimi 20 - 40 cm arasında değişen kalınlıkta kemerlerle kareye dönüştürülerek kubbe ile örtülmüş, geçiş öğesi olarak tonoz bingi kullanılmıştır. Örtü ve geçiş öğelerinin malzemeleri 28 X 28 X 2.5 cm ve 14 X 28 X 2.5 cm boyutlarında tuğladır (Foto C.109).

4.7. Strüktürel tanım

Yapı strüktürel olarak sürekli taşıyıcı olan duvarlar ve üst katta revak dizisindeki sütunlar ile bunlara oturan tonoz ve kubbelerden oluşmuştur. Hücreler kubbe ile örtülüdür. Yalnızca zemin katta M5 mekanı örtüsü aynalı tonozdur. Revak dizisi kubbe ile örtülüdür. Hücrelerdeki kubbeler güneydoğu yönünde 70 cm olan hücre duvarlarına oturmaktadır. Kubbelere geçiş revak dizisinde küresel bingi , hücrelerde ise tonoz bingi ile sağlanmıştır.

4.8. Malzeme

Yapıda kullanılan ana malzeme küfeki taşıdır. Taşlar yanaşık derzli olarak kullanılmıştır. Taşlar 1X 3 X 25-30 cm boyutlarında demir kenetlerle birbirine bağlanmıştır. Örtü ve geçiş öğelerinin malzemesi 28 X 28 X 2.5 cm ve 14 X 14 X 2.5 cm boyutlarında tuğladır.

Yapıdaki sütunlar Marmara mermerinden yapılmıştır. Çevrelerinde birer tunç bilezik bulunmaktadır.Sütunların arasında 9 cm yüksekliğinde demir gergiler kullanılmıştır. Sütunların arasında 4x9 cm boyutlarında demir gergiler kullanılmıştır. Yapıda görülen tek ahşap malzeme M15 hücresindeki 5x10 cm boyutlarındaki ahşap gergilerdir (Foto C.84).

4.9. Cephe düzeni

4.9.1. Kuzeybatı cephesi

Medresenin Ankara Caddesi yönüne bakan cephesidir (Foto C.6). Medrese girişi bu cephe üzerinde bulunmaktadır. Çalışmalarımız esnasında yapıyı Vakıflar Genel Müdürlüğünden kiralamış olan şahıslarca yaptırılan sözde temizlik işleminin zemin kat döşemesinin tahrip edilerek sürdürüldüğü tespit edildiğinden,yapının giriş kapısı ile M9a mekanının yıkılmış olan kuzeydoğu duvarı ve M4 mekanı dış yüzünün Eminönü Belediyesince kapatılması ve çalışmaların durdurulması sağlanmıştır (Foto C.12).

Kuzeybatı cephesi zemin katında giriş kapısı ve simetrik olarak yer alan 75 X 155 cm boyutlarında P1ve P2 kodlu 2 pencere bulunmaktadır. Bu pencereler üst kattan farklı olarak düz atkılı değil basık sivri kemerlidir. Şebekeleri bulunmamaktadır. P2 penceresinin 65 cm batısında çeşme yer almaktadır. C. Baltacı 16. yüzyıl medreseleri ile ilgili eserinde çeşme üzerindeki tuğranın II.Mahmut 'a ait olduğunu ifade etmektedir (93) (Foto C.9, Foto C.10). Giriş kapısı ve M4 mekanının dış duvarları oluklu levha ile kapatılmıştır. Üst katta 75 X 140 cm boyutlarında 5 adet, 85 X 140 cm boyutlarında 1 adet pencere bulunmaktadır. M14 hücresine ait kubbe ve baca yıkıldığından bu cephede görülememektedir.

4.9.2. Kuzeydoğu Cephesi

Prof. Kazım İsmail Gürkan caddesini genişletme çalışmaları esnasında yapının kuzeydoğu yönünde yaklaşık 5 m. lik bölümü kesilmiştir. Zemin katta kuzeydoğu cephesinde sebil içersinde yer aldığı düşünülen bir niş ile bir kapı dışında herhangi bir yapı bileşeni yoktur. Kesilen yönde mekan örtüsü olduğu düşünülen 2 beşik tonozun izleri görülebilmektedir (Foto C.13, Foto C.14, Foto C.15). Cephenin orta bölümünde almaşık örgü tekniğinde bir dolgu parçası yer almaktadır. Kesilmiş olması nedeniyle bu cephede derin oyuklar görülmektedir (Foto C.16). Duvarın orta bölümünde bir ağaç bulunmaktadır. Üst katta dershanenin sonradan örülerek kapatılmış kapısı (K6) ve pencereleri (P12,P13) görülebilmektedir (Foto C.19). Üst katta dershane duvarı dışında cepheyi sınırlayan duvar bulunmadığından avlu cephesi açığa çıkmıştır.

4.9.3. Batı cephesi

Batı cephesi üzerinde zemin katta M4 mekanına ait bir beşik kemer ve bodrum kata iniş merdiveninin bitişiinde Molla Fenari Sokağa açılan bir kapı (K1) görülmektedir (Foto C.20). Zemin katın büyük bölümü çimento harçlı sıva ve badana kaplıdır. Üst katta M14 hücresine ait bir pencere (P5) yer almakta ve yapının konut olarak kullanıldığı dönemde, M13 mekanının 6 X 12 X 24 cm boyutlarında tuğla ile örülmüş bu yöndeki duvarı üzerinde 2 adet pencere (P3,

P4) görülebilmektedir (Foto C.21). Yapının bu cephesindeki üst kat kornışı, kuzeybatı cephesi üzerindeki kornışten farklı bir profil göstermektedir (Foto C.23) (Şekil A.3).

BÖLÜM 5. HADİM HASAN PAŞA MEDRESESİNİN ÇAĞDAŞI DİĞER MEDRESELER

5.1. Siyavuş Paşa Medresesi

III. Murat dönemi (1574-1595) Vezir-i Azamlarından Siyavuş Paşa'nın II.Selim'in kızı olan eşi Fatma Sultan için yaptırılan Siyavuş Paşa Medresesi, Eminönü ilçesi Süleymaniye semtinde Odunkapı yokuşu ile Kepenekçi Sokağı'nın kesişimindeki yapı adasında bulunmaktadır (104). Medresenin yapım tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte Atai'ye göre bir bölümde 1590-1591'de tamamlandığı kaydedilirken bir başka bölümde 1582'de buraya yapılan bir tevcihten bahsedilmektedir (105). Buna göre medresenin Fatma Sultan'ın vefatı olan 1580-1581'den sonra 1582 yılında inşa edildiği ve eksiklerinin 1590-1591'de tamamlandığı anlaşılmaktadır (106).

Tezkerelerde kayıtlı Mimar Sinan yapıları arasında Siyavuş Paşa Sarayı ve türbesi bulunmakta iken Siyavuş Paşa Medresesi yer almamaktadır (107).

5.1.1. Plan şeması

Siyavuş Paşa medresesi, yerleştiği alanın eğimli oluşu ve arsasının poligonal geometrisi nedeniyle herhangi bir plan şemasına uygun olarak çözümlenmemiştir. Bu özelliği nedeniyle Hadım Hasan Paşa medresesinde olduğu gibi kendine özgü çözümlere sahiptir.

Dershane yapının doğu ucunda yer almakta, yapının avlusuna giriş dershanenin doğusunda bulunmaktadır. 14 adet hücre avluyu 3 yönde çevrelemektedir. Hücrelerin altında yapının Fuat Paşa caddesi yönünde dükkanlar yer almakta, günümüzde de çeşitli imalathaneler bu dükkanları kullanmaktadır.

1941 tarihli Pervititch haritasında yapının kuzeybatı yönünde görülen birimlerin Fatma Sultan Vakfı ya da Siyavuş Paşa Sarayı ile ilgili birimler oldukları ancak malzeme ve yapım tekniği benzerlikleri ile medrese ile yapısal ilişkileri bulunduğu düşünülmektedir (108).

5.1.2. Strüktür ve malzeme

Siyavuş Paşa medresesinin dersane ve hücrelerinin örtüsü kubbedir (Foto C.133). 682 X 690 cm boyutlarında kareye yakın planlı dershanede geçiş ögesi olarak tonoz bilgisi kullanılmıştır (109). Yaklaşık olarak 340 X 354 cm boyutlarındaki hücrelerin ara duvarlarında ocaklar yer almaktadır. Hücrelerde geçiş ögesi küresel bingidir. Revaklar günümüze ulaşmadığı için özgün durumları hakkında kesin birşey söylenememekle birlikte mevcut izlere bakılarak ahşap çatılı olduğu düşünülmektedir (110).

Kuzeydoğu cephesi, dükkanlarda tamamen kesme taş, dersane ve hücre duvarlarında ise 1 sıra taş, 3 sıra tuğla ile oluşturulmuştur. Dükkanlar ile dersane ve hücrelerin başlangıcı taş bir korniş ile sınırlandırılmış ve yapı dükkanların olduğu alt katta cadde yönünde eğimli ayaklarla desteklenmiştir. Siyavuş Paşa Medresesinde katlar arasında kullanılan korniş profili restitüsyon çalışmalarında Hadım Hasan Paşa Medresesi zemin kat ile üst kat arasında kullanılmıştır.

5.1.3. Cephe Düzeni

Kuzeydoğu cephesinde, dersane 3 alt, 3 üst pencere düzeninde hücreler ise 2 alt, 2 üst pencere düzeninde oluşturulmuştur. Pencere, çift merkezli sivri tuğla kemerlerle geçilmiştir. Pencere, söveleri taştır. Üst pencerelerde kemer aynaları ve söveler mevcut değildir. Dersane alt pencerelerinde kemer aynaları mermer (Foto C.132), hücre alt pencerelerinde ise tuğladır (Foto C.131). Restitüsyon çalışmalarında Hadım Hasan Paşa Medresesinin kesilmiş olan kuzeydoğu cephesinde bulunan dersane duvarı üzerindeki pencere ve dışlık boyutları Siyavuş Paşa Medresesi dershanesinden aktarılmıştır.

Güney cephesinde malzeme tamamen taştır. Duvar, hücre kubbelerini aşan bir yükseklikte bitirildiğinden suyu almak üzere mermer çötenler kullanılmıştır. Günümüze ulaşan pencere söveleri mermerden ve profilidir (111).

5.2. Kılıç Ali Paşa Medresesi

Kılıç Ali Paşa Medresesi, cami, sebil (Foto C.114), türbe ve hamamdan oluşan aynı isimli külliye'nin bir parçasıdır. Tophane meydanında yer almaktadır. II.Selim ve III.Murat dönemi kaptanlarından Kılıç Ali Paşa adına Mimar Sinan tarafından yapılmıştır. Cami yazıtlara göre 1580-1581 yıllarında tamamlanmıştır (112). C.Baltacı medresenin 1587-88 tarihinde tamamlandığını belirtmektedir (113). Restorasyon sonrasında yapı bir dönem sağlık merkezi olarak kullanıldıysa da günümüzde harap bir durumdadır.

5.2.1. Plan şeması

Külliye'nin güney yönünde bulunan medrese dershanesi ve avlu etrafında sıralanan 18 hücresi ile dikdörtgen plan şemasına sahiptir. Medresenin girişi kuzeybatı cephesi üzerindedir (Foto C.118).

5.2.2. Strüktür ve malzeme

Kare planlı dershane ve hücrelerin örtüsü kubbedir. Dershanede geçiş ögesi tonoz bingi (Foto C.117), hücrelerde ise küresel bingidir. 11 sütuna oturan revak dizisinde örtü kubbe ve aynalı tonoz olarak görülmektedir. Malzeme 1 sıra taş, 3 sıra tuğladır. Dershane ve hücrelerin dış cephelerindeki pencerelerin üzerinde yer alan sivri kemerler 1 sıra taş ve 3 sıra tuğladan yapılmıştır.

5.2.3. Cephe düzeni

Dershanenin türbeye bakan batı cephesi 3 alt 3 üst pencere düzenindedir (Foto C.116). Alt pencere söveleri mermerden, kemer aynası taş ve tuğladan yapılmıştır. Dershanenin 2 yanında bulunan 2'şer hücre, 2 alt 2 üst pencere düzeninde iken (Foto C.119) kuzeybatı cephesi üzerinde hücreler 2 alt pencere düzeninde oluşturulmuşlardır (Foto C.115) Restorasyon esnasında duvar derzleme ve malzeme kullanımındaki hatalar nedeniyle yapı özgün durumundan uzaklaşmıştır.

5.3. Gazanfer Ağa Medresesi

Fatih ilçesi ,Kırkçeşme mahallesinde Atatürk Bulvarı üzerinde Bozdoğan kemeri önünde yer almaktadır. Gazanfer Ağa medresesi, türbe ve sebil (Foto C.121) ile birlikte aynı isimli külliye oluşturulmaktadır.

1596 tarihli vakfiyesinde 16.yy sonlarında Davud Ağa'nın mimarbaşılığı döneminde III. Mehmed'in Kapıağası ve hasodabaşısı Gazanfer Ağa tarafından yaptırıldığı belirtilmektedir (114).

1782 yangınında tahrip olan külliye çeşitli zamanlarda onarım görmüş, 1943-1944 yıllarında yapılan onarımdan sonra Belediye Müzesi olarak kullanılmış, 1989'da ise Karikatür ve Mizah Müzesi olarak kullanıma açılmıştır. Dershane mizah kitaplığı olarak kullanılmakta, hücreler ise geçici sergi birimleri (Foto C.124), yönetim, serigrafi ve gravür atölyeleri olarak değerlendirilmektedir.

5.3.1. Plan Şeması

Girişten sonra yeralan ön avlunun karşısında medrese, kuzeydoğu köşesinde türbe ve güneydoğu köşesinde ise dışa taşkın olarak yerleştirilmiş bulunan sebil yer almaktadır. Türbe ile avlu duvarı arasında zamanla oluşan küçük bir hazire bulunmaktadır.

Külliye'nin güneybatı yönünde yeralan medrese kareye yakın dikdörtgen planlı bir avlu etrafında dersane ve 14 hücresi ile U plan şeması özelliklerine

sahiptir. Dershane avludan 2 basamak yardımıyla yaklaşık 50 cm. yükseltilmiştir. Hücreler avluya taş söveli birer kapı ve pencere ile açılmaktadır. Hela ve gusülhane yapının batı köşesinde çözümlenmiştir.

5.3.2. Strüktür ve malzeme

Medresenin güneybatısında yeralan dershane ve çevresindeki hücrelerin örtüsü kubbe , dershane nin geçiş ögesi tonoz bingi (Foto C.122), hücrelerinki ise küresel bingidir (Foto C.123) Duvar malzemesi kesme küfeki taşıdır. Medrese kareye yakın dikdörtgen planlı bir avluya sahiptir. Baklavali başlıklara sahip 12 adet sütunla taşınan revak dizisi 16 adet kubbe ile örtülüdür. Medresenin güneydoğu köşesinde yeralan tuvaletlerle çamaşırlık bölümü yapı kütesinden daha alt kotta çözümlenerek üzeri tonoz ile örtülmüş, havalandırma ve aydınlatma üstten sağlanmıştır (115).

5.3.3. Cephe Düzeni

Dershane 2 alt 3 üst pencere ile avluya ve yine aynı düzende güneybatı yönüne açılmaktadır. Hücrelerin dış cephelerinde 2 alt 2 üst pencere düzeni görülmektedir. Üst pencereler sivri kemerli alt pencereler ise düz atkılıdır.

Hadım Hasan Paşa Medresesinde Gazanfer Ağa Külliyesinin sebil cepheleri (Foto C.122) restitüsyon çalışmalarına baz olarak değerlendirilmiştir.

5.4. Koca Sinan Paşa Medresesi

Medrese, türbe ve sebil den (Foto C.126) oluşan külliye Eminönü ilçesi Çarşıkapı semtinde Yeniçeriler Caddesi ile Bileyciler Sokağının kesişimindeki parselde yer almaktadır. Sebilindeki yazıta göre Sadrazam Koca Sinan Paşa tarafından 1593'te Mimar Davud Ağa'ya yaptırılmıştır (116).

Yapı günümüzde Türkiye İlim ve Edebiyat Eseri Sahipleri Meslek Birliği İstanbul Şubesi olarak kullanılmaktadır. Dershane, kantine dönüştürülmüş, revak dizisinin bir bölümü de branda ile kapatılarak çay ve kahve salonu olarak kullanılmaya başlanmıştır.

5.4.1. Plan şeması

Küllîye yapıları poligonal bir arsa üzerinde batı-doğu doğrultusunda yerleştirilmiştir. Yapıları güney ve batı yönünde demir şebekeli kesme taş duvarlar çevrelemektedir. Medrese külliyesinin doğu yönünde dershane ve 16 hücreden oluşmakta , U plan şeması özellikleri taşımaktadır. Dershane alışlagelmişin dışında uzun kenarı ile hücre dizileri ile birleştirilmiş ve girişi medrese avlusunun dışından, batı yönünden açılmıştır. Böylece dershane'nin güney yönündeki 3 açıklıklı revak dizisi hem dershane'ye hem medrese avlusuna geçişi sağlamaktadır. Kare planlı avluda hücreler 18 açıklıklı bir revak dizisi çevresinde sıralanmaktadır (Foto C.125). Avlunun ortasında sekizgen planlı bir şadırvan bulunmakta, çatısı baklavalı başlıklı 8 sütun ile taşınmaktadır.

5.4.2. Strüktür ve Malzeme

Dershane ve hücrelerin örtüsü kubbedir. Dershane'nin geçiş ögesi tonoz bingi (Foto C.127), hücrelerinki ise küresel bingidir (Foto C.128). Dershane'nin duvarları 1 sıra taş , 2 sıra tuğla ile örülmüştür. Hücre duvarları ise kesme küfeki taşındandır. Dershane önündeki 3 açıklıklı revak dizisi 2 kubbe ve 1 aynalı tonoz ile örtülmüştür. Revakları taşıyan baklavalı başlıklı sütunlar mermerdir. Revak kemer açıklıklarında metal gergi demirleri bulunmaktadır. Avludaki revak kemerleri arasında kalan üçgen parçalarda çatıda toplanan suyu almak üzere 14 adet taş çörten bulunmaktadır.

5.4.3. Cephe düzeni

Dershanenin batı cephesinde 3 alt 3 üst pencere düzeni görülmektedir. Alt pencereler taş söveli ve basık tuğla kemerlidir. Üst pencereler de söve yoktur. Pencere açıklıkları tuğladan yapılmış sivri kemerlerle geçilmiştir.

Hücrelerin avlu cephelerinde söveli birer kapı ve pencere yer almaktadır. Dış cephelerde ise 2 alt , 2 üst pencere düzeni hakimdir. Alt pencereler taş söveli ve taştan basık kemerli , üst pencereler sövesiz, taş sivri kemerlidir.

BÖLÜM 6 RESTİTÜSYON

6.1. Restitüsyon sorunları ve restitüsyona yardımcı veriler

Hadım Hasan Paşa Medresesi' nin restitüsyonu aşamasında yapının yaklaşık 5 m. lik bölümüne ait yeterli verinin olmayışı restitüsyon önerilerinin kesinlik kazanmasını zorlaştırmaktadır.

Restitüsyon için kaynak olarak M.Kütükoğlu tarafından yayınlanan 1914 tarihli “ Ders Vekaleti Defteri” nden yararlanılmıştır (117). Bu çalışmada medrese' nin 8 hücresi ile çamaşırhane, gusülhane ve abdesthane gibi birimlerinin mevcut olduğu ve zemin katın çevreden müdahale nedeniyle daraldığı yazılıdır.

Z.Nayır 1975 tarihli “Osmanlı Mimarlığında Sultan Ahmet Külliyesi ve sonrası” adlı çalışmasında yapı için “ Hadım Hasan Paşa'nın Cağaloğlu'ndaki, medrese, türbe, sebil ve dükkanlardan oluşan külliyesi , sıkışık bir yöreye yerleşme zorluğundan ortaya çıkan özel durumuyla ilgi çeken bir uygulamadır. Gerçi altı dükkan olarak düzenlenen başka medrese uygulamaları da vardır, fakat burada yapının iki katlı oluşunu etkileyen koşul, küçük arsaya fazla gelen bir programın uygulanmasıdır. Yapının bugünkü harap durumu, bazı öğelerinin yokolması mimari açıdan değerlendirmeyi zorlaştırmaktadır “ yorumunu yapmıştır (118).

6.2. Plan Restitüsyonu

6.2.1 Zemin kat (Restitüsyon P3)

Zemin kat ile ilgili restitüsyonun ilk aşamasında amaç yapının kuzeydoğu bölümünde kesilmiş olan 5 m.lik bölüme ulaşmak olmuştur. Bunun için üst katta

yer alan dershanenin kuzeydoğu duvarı sınırı esas alınmıştır. M5 mekanında, aynalı tonoz örtünün kuzeydoğu duvarı üzerinde yarıda kesilmesi (Foto C.38) ve bu mekandaki P1 penceresi ile aynı ölçüleri tam simetrik olarak taşıyan P2 penceresinin M6 mekanında kalması bu mekanın mevcut ölçülerinden daha büyük bir mekan olabileceğini düşündürmektedir. Ayrıca M5 mekanının kuzeydoğu duvarı kesme küfeki taşı iken (Foto C.36) güneybatı duvarının taş+tuğla almalı duvar oluşu (Foto C.34) bu duvarların aynı dönemde örülmediklerini ve taş+tuğla almalı örgünün zemin katta özellikle kuzeybatı ve güneydoğu doğrultusunda süreklilik göstermesi nedeniyle yapının yapıldığı dönemde maliyeti azaltmak üzere yapılmış olabileceği olasılığını akla getirirken kuzeydoğu duvarının daha sonradan örülmüş olabileceği olasılığını gündemde getirmektedir.

Restitüsyon verilerinin yetersizliği, külliye'nin günümüzde mevcut olmayan sebilinin yerinin ve formunun belirlenmesinde güçlük yaratmıştır. Bu nedenle sebil için dönemin sebil mimarisi incelenerek iki restitüsyon önerisi geliştirilmiştir.

Çeşmenin zemin katın kuzey köşesinde yer alması (Foto C.9, Foto C.10) ve M5 mekanından M6 mekanına bir geçişin bulunması, aynı su haznesini kullanabilecek olmaları açısından sebilin çeşmenin yanında yapının kuzey köşesinde yer alabileceği düşünülmüştür. İlk öneride, 1565 tarihli Hüsrev Kethuda Sebili esas alınarak, Hadım Hasan Paşa Sebilinin 2'si kuzeydoğu, 1'i kuzeybatı cephesinde 4 pencere olabileceği düşünülmüş, çeşmenin su haznesi sebilin doğu duvarına bitleştirilmiştir (Restitüsyon P3A). Kuzeydoğu cephesinde yer alan K3 kodlu kapı boşluğu ile bu boşluğun yanında bulunan niş arasındaki duvar parçasının (Foto C.12) düzgün yüzeyli ve kesintiye uğramamış küfeki taşından örülü oluşu bu duvar parçasının yol açma çalışmaları esnasında kesilmediği ve özgün durumunu koruduğu ve boyutları itibarıyla içerisinde sebile ait bir su teknesinin olabileceği izlenimini uyandırmıştır. Kuzeydoğu cephesinde mevcut 2 beşik tonoz örtü izi vasıtasıyla geride kalan mekanların izleri değerlendirilmiş ve üst katta dershanenin kuzeydoğu duvarının izdüşümü alınarak duvar kalınlıkları tespit edilmiştir. Bu şekilde zemin katta ortaya çıkan mekanların (M20 ve M21) dükkan olabileceği düşünülmüştür. Sebil dış duvarlarının 60 cm olabileceği varsayımının yanı sıra kuzeybatı cephesinde medrese girişi ve M4 mekanının dış sınırlarına bağlı kalınarak bu katta bütün dış duvarların 126 cm alınmasıyla yapının kuzey

cephesi dış sınırları ortaya çıkmıştır. M9c mekanında bir su teknesinin olması burada çamaşırhane mekanının bulunabileceği ihtimalini doğurmuş, M9a mekanında ise WC olabileceği düşünülmüştür (Restitüsyon P3A, Restitüsyon P10A, Restitüsyon P11A)

Sebil için ikinci restitüsyon öneris medresenin çağdaşı Gazanfer Ağa ve Koca Sinan Paşa Külliyesi içinde yer alan sebiller ile 17.yüzyılın ilk yarısına ait Bayrampaşa Külliyesi sebillerine benzer bir çokgen planlı düzende hazırlanmıştır. Beşgen formda yapı dışına taşan 5 pencereci sebilin, kareye yakın formu iç bölümünde örtü basık tonoz, dışa taşan bölümde ise kubbe olarak olarak değerlendirilmiştir (Restitüsyon P3, Restitüsyon P10, Restitüsyon P11).

6.2.2. Üst kat (Restitüsyon P4)

Üst katta dershanenin mevcut kuzeydoğu duvarının iç ölçüsünün alınarak mekanın tam kareye ulaşabilecek şekilde tamamlanmasıyla ortaya çıkan sınır yapının kuzey köşesi olarak değerlendirildikten sonra, dershanenin kuzeybatı duvarı üzerinde saptanan alt ve üst pencere düzeni plana aktarılmıştır. Üst pencere yüksekliği yapının çağdaşı Siyavuş Paşa Medresesinden alınmıştır. Yapının mevcut kuzeydoğu duvarı üzerinde dershanenin geçiş ögesi hakkında veri olabilecek herhangi bir izin bulunmayışı nedeniyle Siyavuş Paşa ve Gazanfer Ağa Medreselerinde olduğu gibi geçiş ögesinin tonoz bingi olabileceği düşünülmüştür.

Kuzeydoğu yönündeki son revak kemerinin dersane duvarına oturduğu noktadaki iz (Foto C.103), yapının kuzeydoğu - güneydoğu doğrultusunda bir revak dizisine daha sahip olabileceğini düşündürmüştür. Bu veriye göre, 40 X 40 cm. boyutlarında birer kaidesi olan 2 sütuna oturan 236 X 236 cm boyutlarında 3 birimli bir revak dizisi oluşturulmuş revak dizisinin kuzeydoğu duvarına bitişik olarak M15 ve M16 hücreleri ile yaklaşık aynı boyutta, iki hücre (M24 ve M25) daha olabileceği düşünülmüştür (Restitüsyon P4).

Revak dizisi kuzeydoğu yönünde 3 birimi ile 2 hücre duvarına oturmakta iken güneybatı yönünde güneydoğu doğrultusundaki son birimi ile M18 hücresinin duvarına oturmaktadır. M18 hücresinin avluya bakan 75 X 140 cm boyutlarında iki

penceresi (P14 ve P15) bulunmaktadır (Foto C.109). M18 hücresinin güneybatısında sonradan örülerek kapatılmış kapısı (K12) ardında bir hücre daha olduğu anlaşılmaktadır. Bu hücrenin örülerek kapatılmış avluya bakan bir penceresi (P16) vardır (Foto C.72, Foto C.73).

Yapıyı sınırlayan güney duvarı kalınlığının zemin katta 126 cm alınması ile genişleyen M13 mekanının da bir hücre olabileceği ihtimali ortaya çıkmıştır. M13 hücresinin tamamlanmasından sonra M14 hücresinin güneydoğu duvarına oturan kubbesinin mevcut olmayan diğer bölümünün içi tamamlanmış ve üst katın güney sınırına ulaşılmıştır.

Mevcut izlerin değerlendirilmesi ile oluşturulan restitüsyon çalışmasına göre, yapı 9 hücre, 1 dersane-mescit, 3 dükkan, çeşme, sebil, hela ve çamaşırhane gibi mekanlardan oluşmaktadır.

BÖLÜM 7 RESTORASYON VE YENİDEN KULLANIM ÖNERİSİ

7.1. Bozulmalar

Anıtlarda bozulmaya neden olan etkenler iki kümede incelenmektedir (119).

1- İç nedenler

- a) Yapının konumundan kaynaklanan hasarlar
- b) Zemin özellikleri
- c) Strüktür tasarımındaki hatalar
- d) Hatalı malzeme kullanımı
- e) Kötü işçilik ve detay kullanımı

2- Dış nedenler

- a) Uzun süreli doğal etkenler
- b) Doğal afetler
- c) İnsanların neden oldukları hasarlar

- 1- Terk
- 2- Kötü kullanım ve onarımlar
- 3- Yangınlar
- 4- Savaşlar
- 5- Vandalizm
- 6- Bayındırlık etkinlikleri
- 7- Turizm
- 8- Hava kirliliği
- 9- Trafik (1)

7.2. İç Nedenlere Bağlı Bozulmalar

7.2.1. Yapısal Bozulmalar

Duvar

Duvarlarda yıkılma, çatlak, taş kayıpları ve oyuklar görülmektedir. Üst katta M16 hücresinin kuzeydoğu duvarı tamamen, güneydoğu duvarı ise pencere alt kotuna dek yıkılmıştır. M13 hücresinin batı duvarı tamamen yıkılmış ve yerine 6 x 12 x 24 cm boyutlarında tuğla ile duvar örülmüştür (Foto C.21)

Kuzeybatı cephesinde medrese giriş kapısı üzerinde korniş altından yazıta dek inen bir çatlak vardır (Foto C.6). Üst katta P7 penceresi üzerinde kornişten pencere üstüne kadar inen bir çatlak bulunmaktadır. Zemin katı üst kattan ayıran korniş ile üst kat kornişinde taş kayıpları görülmektedir. Kesilmiş olan kuzeydoğu cephesinde sonradan yapılmış taş + tuğla alması duvarda harç kayıpları, kırık ve ayrılmış tuğla ve çatlak taşlar bulunmaktadır (Foto C.12). Kuzeydoğu cephesinde yaklaşık 35 cm. derinliğinde bir oyuk mevcuttur (Foto C.15).

Sütun

Revak sütunlarının kaideleri kırılmıştır, gövdelerinde çatlaklar görülmektedir. Gergi demirinin korozyona uğraması sütun başlığını tahrip etmektedir (Foto C.104, Foto C.105).

Örtü ve Geçiş elemanları

Zemin kat örtüleri sağlam durumdadır. Ancak üst kat M12, M14, M18 hücrelerinin örtüsü olan kubbeler yoktur. M13 hücresinde kullanıcı tarafından değişiklik yapıldığından örtü izine de rastlanmamıştır.

Hücrelerde kubbelerin iç yüzleri sıvalıdır. Sıvalarda dökülme ve çatlaklar mevcuttur (Foto C.85, Foto C.92).

Kubbelerin dış yüzleri şapla sıvanmıştır. Şapta çatlaklar bulunmaktadır (Foto C.112).

Bacalar

M15 ve M16 hücreleri bacaları özgün biçim ve yüksekliklerini korumaktadır (Foto C.26, Foto C.27). M12 hücresi üzerindeki baca metal bir çerçeve içine alınarak korunmuştur (Foto C.28). Diğer mekanların bacaları günümüze ulaşamamıştır.

Kapı ve Pencereleer

Üst katta hücre kapılarının sövelerinde taş kayıpları ve aşınmalar bulunmaktadır. P14 ve P15 pencereleri yıkılmıştır. M18 hücresinin kuzeydoğu duvarı üzerinde bulunan kapı da duvarla birlikte yıkılmıştır. P18 ve P19 pencereleri yıkılmış ve yerlerine tuğla dolgu yapılmıştır (Foto C.71). M12 hücresinin kuzeydoğu duvarında yeralan P17 penceresi yan yüzlerinde taş kayıpları mevcuttur.

7.2.2. Malzemedeki Bozulmalar

7.2.2.1. Taş

Bulundukları ortamın bozulma süreçleri ve kendi iç bozulma nedenleri sonucunda yıpranan yapı taşlarında, tarihi belge niteliği taşıyan yapılarda detay kaybından , strüktürel bozulmalara kadar değişen bozulmalara görülebilmektedir. Bozulmanın etkisi genelde taşın iklimsel bozulma koşullarıyla karşı karşıya kaldığı yüzeydedir. Bu yüzeyde kabuklanma,kırıntılanma,kavlanma biçiminde yüzey erozyonları ve malzeme kaybı vardır (120).

Taştaki bozulmaları etkileyen faktörler

Yapılarda kullanılan taşlar, iklimsel (fiziko-kimyasal) ve biyolojik etkenlerden zarar görür. Bu etkenlerin bazen tamamının da etkili olduğu görülmektedir. Bu etkenler dışında taşların bozulması 3 grupta incelenebilir (121) :

1 - Fiziksel veya mekanik parçalanma

- a) Sıcaklık değişimi
- b) Suyun buza dönüşmesi
- c) Madenlerin korozyonu

2 - Bitkilerin etkileri - biyolojik korozyon

3 - Kimyasal bozulma ve ayrışma

Yapı taşlarındaki bozulmalar sırasıyla incelendiğinde, pencere parmaklıklarında oluşan korozyonun kuzeybatı cephesi üzerindeki P11 penceresinin alt yüzeyini etkilediği (Foto C.11), taşları bağlayan demir kenetlerde oluşan paslanma ile meydana gelen genişlemenin taşların parçalanmasına neden olduğu görülmüştür (Foto C. 93).

Bozulmalar, bitkilerin etkileri açısından değerlendirildiğinde, kuzeydoğu cephesinin zemin kat hizasında taşlar üzerinde büyüyen yabani incir ağacının (Foto C.13, Foto C.14) taşa ve derzlere, kubbelere üzerinde oluşan otların ise kubbe üzerindeki şapa zarar verdiği görülmüştür (Foto C.110) .

Fiziko-kimyasal etkenlerin yarattığı bozulmalar ise taşlar üzerindeki çiçeklenme ve kabuk oluşumudur. Kuzeybatı cephesinde M9a mekanının dış yüzüne gelen bölümde çiçeklenme vardır (Foto C.16). Kirli hava ile karışık yağmur suyu dış cephede koyu renkte bir kabuklanma oluşturmuştur.

7.2.2.2. Demir

Madeni malzemenin korozyon etkileri, taşın metallerle birlikte kullanımı halinde korozyona uğrayan metallerin zamanla genleşmesi ve taşı zorlayarak basınçla patlatmaları biçiminde görülmektedir.

Bu nedenle, demirin kullanıldığı şebeke, gergi, kenet gibi elemanlarda paslanma , çürüme ve yer yer kopmalar meydana gelmiştir.

Üst katta revak kemerlerini birbirine bağlayan gergiler ile pencere ve kapı üstündeki gergiler ve M12 hücresi üzerindeki bacayı destekleyen demir lama korozyona uğramıştır (Foto C.28).

7.2.2.3. Ahşap

Özgün kapı ve pencere doğramasına rastlanmamıştır. Yapıda kullanılan tek ahşap eleman M15 hücresindeki 5 x 10 cm boyutlarında gergilerdir (Foto C.84). Yangın sonucu tahrip olmuşlardır.

7.2.2.4. Mermer

Yapıda kullanılan sütunlar Marmara Adası mermerinden yapılmıştır. Sütunların kaidelerindeki mermer büyük ölçüde aşınmış ve özgün formunu yitirmiştir. Dershanenin mevcut tek duvarı olan kuzeydoğu duvarı üzerindeki giriş kapısı (K6) üzerindeki kemerin aynası mermerdir, üzerinde ince çatlaklar mevcuttur (Foto C.17).

7.3. Dış Nedenlere Bağlı Bozulmalar

a) İklim koşullarının yarattığı olumsuz etkiler

Yapının uzun süre bakımsız kalması ve ciddi bir onarım görmemiş olması yapıyı her tür dış etkene açık bırakmıştır. Üst katta merdiven kovanının üstünün açık olması ve döşemedeki 160 x 280 cm boyutlarındaki boşluk yapının zemin

katının kötü hava koşullarından korunamamasına neden olmuştur. Bozulan çatı kaplaması yağmur sularının etkisini de bünyesine alınca yosun ve likenlerin gelişimine uygun bir ortam oluşmuştur.

b) Kullanıcı etkileri

Yapının, Vakıflar Genel Müdürlüğü mülkiyetinde bulunması ve zaman zaman kiralanması nedeniyle bina bilinçsiz kullanıcı müdahalesine açık bırakılmıştır. Konut olarak kullanıldığı dönemde yapılmış ekler bulunmaktadır. Batı cephesine örülen tuğla duvar bunlardan biridir. Üst kat avlu döşemesine şap dökülmüştür. Dershaneye ait K6 kapısı ile K12 kapısı, P16,P18,P19 pencereleri içleri tuğla ya da moloz taş ile doldurularak kapatılmıştır. Zemin katta K4 ve K5 kapıları içlerine moloz taş duvar örülerek kapatılmış, M10 hücresinin güneydoğu duvarı tuğla ile örülmüştür.

Pencere ve kapılara ait özgün doğramalar ve P1, P2, P6 ve P11 pencerelerine ait özgün şebekeler günümüze ulaşamamıştır.

Hücre duvar ve tavanları kireç harçlı siva , çimento harçlı siva ya da horasan siva ile sıvanmış ve üstleri badanalanmıştır.

Kuzeybatı cephesi üzerinde yer alan çeşme içine bir reklam panosu asılmış ve çevre esnafı tarafından üst kata reklam afişleri asılmıştır.

c) Yangın

Kesin olarak bilinmemekle birlikte yapının 2 Ağustos 1826 tarihli Hocapaşa yangınından zarar gördüğü sanılmaktadır. Bu yangının Cağaloğlu, Çiftesaraylar ve Babıali ' nin büyük bir bölümünü etkileyerek yalnız ahşap binalara değil kargir yapılara da zarar verdiği belirtilmektedir (122).

d) Bayındırlık etkinlikleri

Hocapaşa yangını ertesinde kurulan Islahat-ı Turuk komisyonu tarafından Babıali ve Divanyolu için düzenlenen imar planları kapsamında Hilal-i Ahmer (Prof.Kazım İsmail Gürkan) caddesinin açılması için medresenin kuzeydoğu cephesi yaklaşık 5 m kesilmiştir.

7.4. Yeniden Kullanım Önerisi

16.yüzyıla ait bir eğitim yapısı olan Hadım Hasan Paşa Medresesi' nin günümüzde ilk işlevini sürdürmesi olanaksızdır.

Ancak yapının mekansal niteliklerine uygun bir yeniden kullanım önerisi getirilerek çağdaş bir işlev çerçevesinde eğitim ve kültürel faaliyetlere yönelik olarak değerlendirilmesi tercih edilmektedir. Yapının, mimari projelerin sürekli sergileneceği ve çeşitli faaliyetlerin düzenleneceği mimarlık müzesi veya mimarlık öğrencilerinin sürekli faydalanabileceği referans kitaplığı, maket atelyesi, çalışma atelyeleri, bilgisayar atelyesi ve zemin katta küçük bir toplantı salonu oluşturulmasıyla " öğrenci atelyeleri" şeklinde düzenlenebileceği düşünülmüştür.

7.5. Yapı için önerilen müdahaleler

Restorasyon uygulamalarına geçmeden önce yapılan araştırmalar ve belgeleme çalışmaları (anıtın tarihi estetik ve teknik yönden incelenmesi, rölövesinin hazırlanması ve bozulmalarının saptanması) binanın ayrıntılı olarak tanınmasını sağlar.

Ön araştırmalar sonunda elde edilen bilgiler hasar nedenlerini ortadan kaldıracak veya etkilerini azaltacak koruma tekniklerinin seçilerek uygulanmasına temel oluşturur (123).

Anıtların onarımları için genel olarak;

- 1- Sağlamlaştırma
- 2- Bütünleme

- 3- Yenileme
 - 4- Yeniden yapma (rekonstrüksiyon)
 - 5- Temizleme
 - 6- Taşıma
- tekniklerinden yararlanılır.

Sağlamlaştırma

Sağlamlaştırma mevcut malzeme ve strüktürün uzun süre yaşamasını sağlamak üzere yapılan bir çalışmadır. Anıtın malzemesinin taşıyıcı sisteminin ve üzerinde bulunduğu zeminin sağlamlaştırılması olarak ele alınabilir (125).

Taşın sağlamlaştırılması ve korunması

Sağlamlaştırmanın amacı, taşın mekanik dayanıklılığını artırmak, başkalaşmış bölümlerle, sağlam bölümler arasındaki bağlantıyı kurmaktır (126).

Restorasyon öncesindeki araştırmalarda yapının belgesel ve bibliografik etüdü, eklerin, onarımların yaşlarının, yapılan bakım ve restorasyonların bilinmesi, gerekli araştırma-belgeleme çalışmasından sonra bozulma nedenlerinin ve süreçlerinin, malzemelerin yapılarının ve özelliklerinin, değişimin yapısının anlaşılması gerekir. Sırasıyla;

a) İklimsel veriler

Isı farkları, bağıl nem oranları ve farkları, yağış miktarı, yağmur suyunun PH derecesi, rüzgar yönü ve şiddeti havanın kompozisyonu, havayı kirleten gaz, aerosol ve katıların miktarları,

b) Taşın cinsi, jeolojik oluşumu, alındığı ocak,

c) Taşın termo-higrometrik etüdü,

d) Taşın mineral yapısı-petrografik tanımı, kimyasal özellikleri

objenin korunmuşluk durumunu belirlemek için gereklidir (127).

Taş sağlamlaştırma malzemeleri 3 ana grupta toplanabilir;

- 1- İnorganik sağlamlaştırıcılar
- 2- Mumlar (mumlar + doğal organikler)
- 3- Organik sağlamlaştırıcılar
 - a) Sentetik organik polimerler
 - b) Alkoksisi silanlar

Taşların mevcut bozulma durumlarının ve nedenlerinin etüd edilmesinden sonra küçük yarıkların sağlamlaştırma maddeleri ile kılcal çatlakların ise epoksi reçinesi ya da silika dolgu maddesi ile doldurulması gerçekleştirilecektir. Kuzeybatı cephesi üzerindeki oyuk harç enjeksiyonu ile takviye edilecektir.

Sağlamlaştırma yöntemi taşı onu yıpratan zararlı maddelere karşı korumak mekanik özelliğini ve çürüyen, dağılmaya yüz tutmuş bölümlerini güçlendirmek amacıyla bazı koruyucu maddelerin derine sızdırılmasıdır. içine alabildiği bütün (128).

Taşıyıcı sistemin sağlamlaştırılması

Zemin yapısı ve temel sisteminin saptanmasından sonra gerekiyorsa enjeksiyon, ankraj, temel genişletme ve kazıklı temelle destekleme yöntemlerinden biri kullanılabilecektir.

Zemin kattaki temizlik çalışmaları esnasında M9a, M9b, M9c ve M7 mekanları döşeme taşlarının sökülmesinin taşıyıcı sisteme etkileri etüd edilecek gerekiyorsa bodrum kat tavanı ve temellere müdahale edilecektir.

Bütünleme

Yapı içersinde tekrar eden elemanların yok olmuş bölümlerinin varolanlara dayanılarak yeniden yapılmasıdır. Malzemenin, malzeme boyutlarının, ayrıntıların varolması yeterli bilgi sağlar (129).

Medresenin restorasyonunda,

- Zemin katta M10 mekanına girişte duvar örgüsü ve kapı
- Üst katta mevcut M15 ve M16 kubbelerinin çap,yükseklik ve malzemeleri veri kabul edilerek bir bölümü sağlam kalan M14, M12 ve M18 hücrelerinin kubbeleri,
- Kuzeydoğu cephesi üzerinde malzeme ve boyutları saptanabilen P12 ve P13 pencerelerine dayanarak dersane kuzeybatı cephesi üzerindeki ilk pencere ile cephedeki almaşık duvar bölümleri ve moloz dolgu,
- Mevcut M15 ve M16 hücrelerine ait boyutlar ve geçiş öğeleri değerlendirilerek M13, M18 ve M26 hücreleri oluşturulmuştur.

Çağdaş Ek

Yapının geleneksel konumu, kompozisyonu, dengesi ve çevresiyle bağlantısına zarar vermemek koşuluyla tarihi yapıların çağdaş yaşam içerisinde yeniden işlevlendirilmelerine yönelik yapılan eklerdir (130).

Hadım Hasan Paşa Medresesinde ilke olarak yapıya olabildiğince az ve yalnızca zorunlu hallerde müdahale etmek doğru bulunmuştur. Yapının ana problemi üst kat döşemesinde bulunan boşluktan zemin kata su alması ve merdiven kovasının üstünün açık olmasıdır. Bunların giderilmesine esas olmak üzere 160 X 280 cm boyutlarındaki boşluk özgün döşeme ile aynı kotta bitecek ve üzerinde yürünebilecek şekilde ve aynı zamanda zemin kata doğal ışık sağlamak amacıyla 20 x 20 x 8 cm boyutlarında cam tuğla ile kapatılmış ve merdiven kovası çevresi küfeki taşı ile bir kule oluşturacak şekilde kapatılarak yapı kötü hava koşullarına karşı korunmaya çalışılmıştır.

Temizleme

Anıtların ve kentsel sitlerin genel etkisini bozan tarihi ve estetik değer taşımayan eklerden arındırılması işlemidir.

Restorasyon projesinde pencere ve kapıların kapatıldığı tuğla ve moloz taş dolgular ile üst katta batı cephesinde örülen tuğla duvarın ve M13 hücresi batısında yer alan ekin kaldırılması önerilmektedir. Döşeme ve kubbeler üzerindeki şapın da temizlenmesi gerekmektedir.

Cephenin kuru - mekanik, su ya da ısı ile temizlemesi önerilmektedir. Temizleme sonrasında tespit edilen almaşık duvarlarda belirlenen özgün harç ve teknikle derzleme yapılacaktır.

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Bu çalışmayla yok olmaya yüz tutmuş üstelik bilinçsiz kullanıcı müdahaleleri ile tahrip edilmiş Hadım Hasan Paşa Medresesinin restorasyon projesinin hazırlanması ve çağdaş bir işlevle yeniden değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Bu amaçla yeniden kullanımda, en uygun işlevin medresenin eğitime yönelik olarak değerlendirilmesi olduğu düşünülmüş ayrıca mimarlık öğrencileri için de nitelikli bir mekan oluşturulması hedeflenmiştir.

KAYNAKLAR

- (1) KUBAN, D. , "Eminönü maddesi", İstanbul Ansiklopedisi, Anabası İst.1994, Cilt :3 sf:158
- (2) MÜLLER-WIENER, W., Bildlexikon zur Topographie İstanbul, Tübingen 1977, sf:58
- (3) KUBAN, "Eminönü maddesi ...", sf: 158
- (4) İNCİCİYAN, P.G., "VIII.Asırda İstanbul", İstanbul Matbaası İst.1956, sf:12
- (5) KÖMÜRCÜYAN, Eremya Çelebi, "XVIII.Asırda İstanbul Tarihi", Kurtulmuş Basımevi, İst.1952, sf:164
- (6) KÖMÜRCÜYAN, "XVIII.Asırda...", sf:164
- (7) aynı yer
- (8) KUBAN, "Eminönü maddesi...", sf:158
- (9) İNCİCİYAN, "VIII.Asırda...", sf:15
- (10) aynı eser, sf:159
- (11) aynı eser, sf:160
- (12) EYİCE, Semavi., "Tarih İçinde İstanbul ve Şehrin Gelişmesi", Atatürk Yıllık Konferansı Notları, İst.1975, sf:114

- (13) AYVERDİ, E.H., "Fatih Devri Sonlarında İstanbul'un Mahalleleri", Ankara 1958, sf:83
- (14) KUBAN, Doğan., "İstanbul'un Tarihi Yapısı", Mimarlık Dergisi 1970/5, sf: 30
- (15) aynı yer
- (16) ÇELİK, Z., "The Remaking Of İstanbul", University of Washington Press 1986, sf:23
- (17) aynı eser, sf:24
- (18) KUBAN, D., "Eminönü maddesi...", sf:159
- (19) aynı eser
- (20) Meydan Larousse, Meydan Yayınevi İst.1981, Cilt 5, sf:644
- (21) KUBAN, D., "İstanbul'un tarihi...", sf:32
- (22) KUBAN, D., "Eminönü maddesi...", sf:161
- (23) KUBAN, D., "İstanbul'un tarihi...", sf:37
- (24) aynı eser, sf:45
- (25) KUBAN, D., "Eminönü maddesi...", sf:161
- (26) aynı eser, sf:164
- (27) KUBAN, D., "İstanbul'un tarihi...", sf:45
- (28) KUBAN, D., "Eminönü maddesi...", sf:163

- (29) TEKELİ,İ., "1839-1980 yılları arasında İstanbul'un Planlama Deneyimleri", İstanbul Dergisi, İst.1993, Sayı:4, sf:26-37
- (30) KUBAN, D., "İstanbul'un tarihi...", sf:48
- (31) TEKELİ,İ., "1839-1980 yılları...", sf:33
- (32) KUBAN, D., "Eminönü maddesi...", sf:164
- (33) aynı yer
- (34) AVCI,S., "Eminönü maddesi", İstanbul Ansiklopedisi, Anabası İst.1994, Cilt :3, sf:165
- (35) 1990 Genel Nüfus Sayımı DİE Ankara 1993
- (36) AVCI, S., "Eminönü maddesi...", sf:165
- (37) aynı yer
- (38) aynı eser, sf:165
- (39) aynı eser, sf:164
- (40) KUBAN, D., "Eminönü maddesi...", sf:163
- (41) DERMAN,B., "İstanbul gezi notları", İst.1993, sf:512
- (42) aynı yer
- (43) KUBAN, D., "Eminönü maddesi...", sf:161
- (44) aynı yer

- (45) TAŞKIN, F., "Cağaloğlu maddesi", İstanbul Ansiklopedisi, Anabasıml İst. 1994, sf:370
- (46) aynı yer
- (47) Meydan LAROUSSE, "Cağaloğlu", Cilt 2, sf:729
- (48) TAŞKIN, F., "Cağaloğlu maddesi", sf:371
- (49) TANYELİ, U., "Bab-ı Ali maddesi", İstanbul Ansiklopedisi, Anabasıml 1994, sf:520
- (50) aynı eser, sf:524
- (51) TAŞKIN, F., "Cağaloğlu maddesi", sf:371
- (52) aynı yer
- (53) aynı yer
- (54) aynı yer
- (55) aynı yer
- (56) BALTACI, C., "XV.-XVI. Asırlar Osmanlı Medreseleri", İstanbul 1976, sf:55
- (57) ÖZERGİN, M.K., "Eski bir rużnameye göre İstanbul ve Rumeli Medreseleri", İst. 1974, Tarih Enstitüsü Dergisi Sayı:4-5 sf:264
- (58) KÜTÜKOĞLU, M., "1869'da Faal İstanbul Medreseleri", İ.Ü Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü dergisi, İst.1976-1977, sayı 7-8, sf:5
- (59) BAYSUN, M.C., "Mescid maddesi", İslam Ansiklopedisi sf:71
- (60) aynı yer

(61) aynı eser, sf:72

(62) aynı yer

(63) aynı yer

(64) aynı eser, sf: 73

(65) aynı eser, sf: 74

(66) ÖZERGİN, "Eski bir ruznameye...", sf:265

(67) aynı yer

(68) BALTACI, "XV-XVI Asırlar.....", sf:49

(69) aynı yer

(70) aynı eser, sf:50

(71) aynı yer

(72) aynı yer

(73) aynı yer

(74) aynı yer

(75) aynı eser, sf:51

(76) aynı eser, sf:52

(77) aynı eser, sf:53

(78) aynı yer

(79) Büyük LAROUSSE , Cilt 23, sf:12066

(80) aynı yer

(81) ÖZERGİN, "Eski bir ruznameye...", sf:24

(82) aynı yer

(83) Meydan LAROUSSE, Cilt 12, sf:504

(84) EYİCE, "Tarih içinde.....", sf:116 -117

(85) aynı yer

(86) Meydan LAROUSSE, Cilt 5, sf:644

(87) aynı yer

(88) Büyük LAROUSSE, Cilt 10, sf:5060

(89) aynı yer

(90) aynı yer

(91) Ayvansarayı Hüseyn Efendi, "Hadikat-ül Cevami", Cilt 1, sf:98

(92) ÇELEBİ, Evliya., "Seyahatname", İst.1969, Cilt 2, sf:19

(93) Ayvansarayı Hüseyn Efendi, "Hadikat-ül Cevami", Cilt 1, sf:98

(94) ÖZ, T., "İstanbul Camileri", Cilt 1, sf:66

(95) BALTAÇI, "XV - XVI.Asırlar....", sf:55

(96) aynı yer

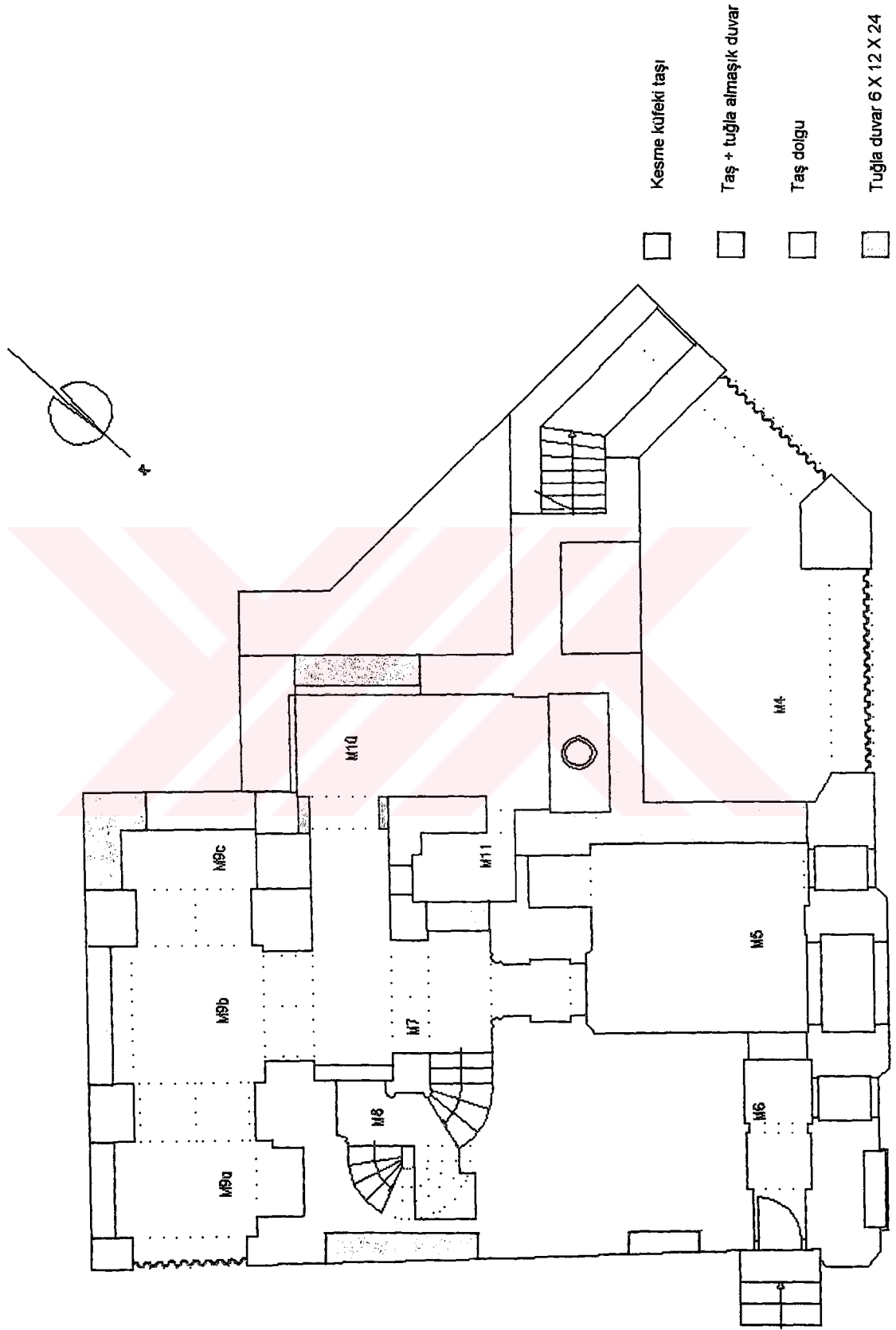
- (97) KÜTÜKOĞLU, "1869'da faal....", sf:5
- (98) KÜTÜKOĞLU, M.S., "Dar-ül Hilafet-il Aliyye Medresesi ve Kuruluşu Arefesinde İstanbul Medreseleri", İslam Tetkikleri Enstitüsü Dergisi, İst.1978, Cilt 7, sf:150
- (99) REFİK, A., "Türk Mimarları", İst.1969, sf:30
- (100) ERDOĞAN, M., "Mimar Davud Ağa'nın Hayatı ve Eserleri", sf:189
- (101) KÜTÜKOĞLU, "1869'da faal", sf:40
- (102) BALTACI, "XV - XVI.Asırlar....", sf:55-56
- (103) KÜTÜKOĞLU, "Dar-ül Hilafet-il" sf:150
- (104) BALTACI, "XV-XVI.Asırlar.....", sf:418-419
- (105) aynı yer
- (106) aynı yer
- (107) KURAN, A., "Mimar Sinan", Hürriyet Vakfı Yayınları, İst.1988, sf:262
- (108) AHUNBAY, Z., "Siyavuş Paşa Medresesi", İstanbul Ansiklopedisi, Anabasımlı İst.1994, Cilt 7 sf:21
- (109) aynı yer
- (110) aynı yer
- (111) aynı yer
- (112) EYİCE, S., "Kılıç Ali Paşa Medresesi", İstanbul Ansiklopedisi, Anabasımlı İst.1994, Cilt:4 sf:557-558

- (113) BALTACI, "XV-XVI.Asırlar....", sf:288
- (114) ÇOBANOĞLU, A.V., "Gazanfer Ağa Külliyesi", İstanbul Ansiklopedisi, Anabasıml İst.1994, sf:375-376
- (115) aynı eser
- (116) YAVAŞ, D., "Sinan Paşa Külliyesi", İstanbul Ansiklopedisi, Anabasıml İst.1994, Cilt:7, sf:4-5
- (117) KÜTÜKOĞLU, "Dar-ül Hilafet-il", sf:150
- (118) NAYIR, Z., "Osmanlı Mimariğinde Sultan Ahmet Külliyesi ve Sonrası (1609,1690)", İst.1975, sf: 24
- (119) AHUNBAY, Z., "Tarihi çevre koruma ve restorasyon", YEM yayınları, İst. 1996, sf:38
- (120) ERSEN, A., "Taş koruma kuramı ve uygulamalarının evrimi", sf:1
- (121) GÜRDAL, E., "Anıtlarda ve yapılarda kullanılmış doğal taşların bozulmaları ve korunmaları", Rölöve ve Restorasyon dergisi, Ankara 1982, sayı:4, sf: 27-30
- (122) CEZAR, M., "Osmanlı devrinde İstanbul yapılarında tahribat yapan yangınlar", sf:375
- (123) AHUNBAY, Z., "Tarihi çevre....", sf:38
- (124) aynı eser, sf:90
- (125) aynı yer
- (126) AYDIN, S., "Taş ve ahşap mimari anıtların bozulma nedenleri ve onarım teknikleri", İst.1987, sf:48

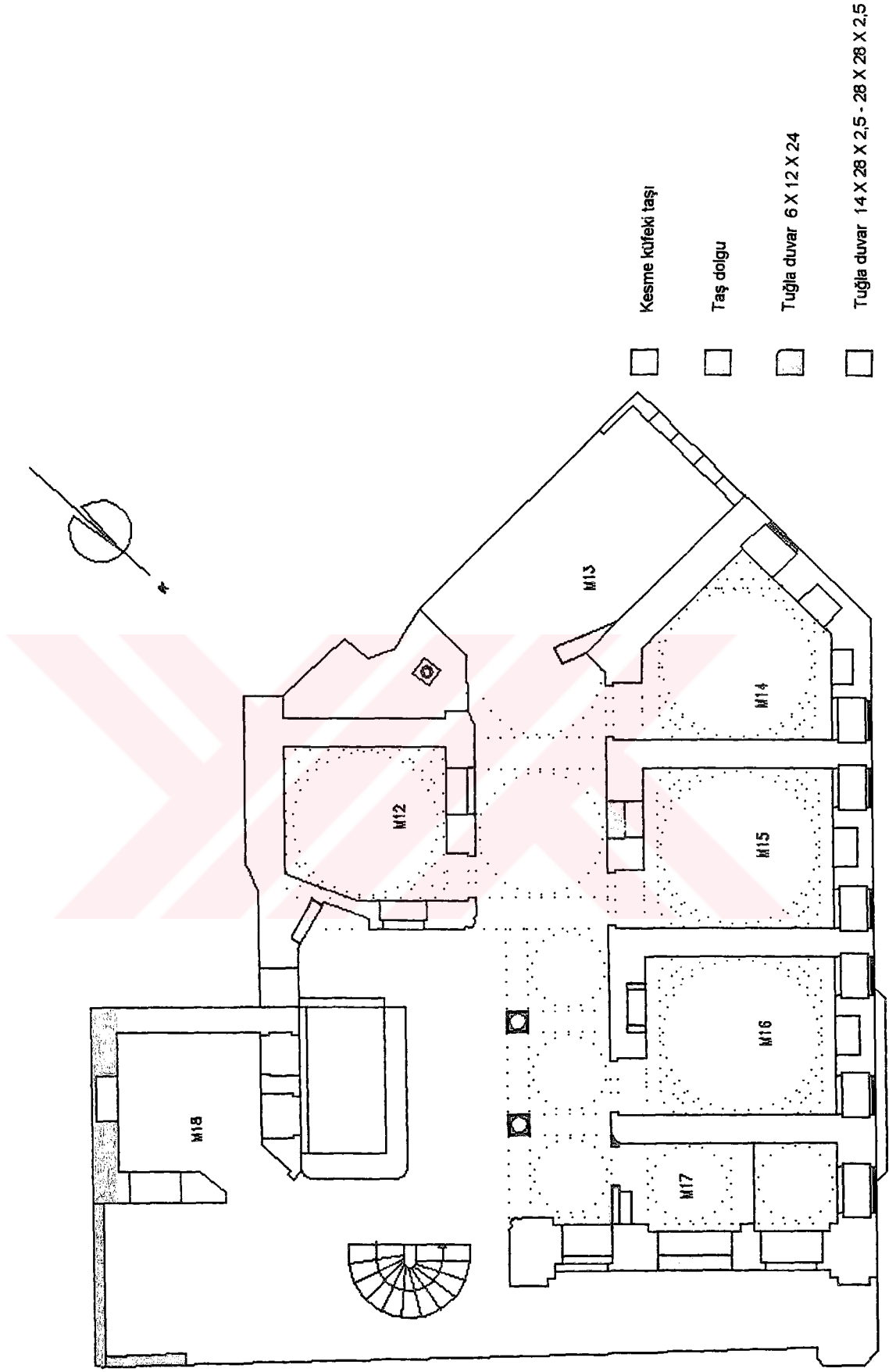
- (127) ERSEN, A., "Taş koruma....", sf:16
- (128) AYDIN, S., "Taş ve ahşap...", sf:52
- (129) AHUNBAY, Z., "Koruma teknik ve yöntemleri ders notları", İst.1992
- (130) AHUNBAY, Z., "Tarihi çevre....", sf:98

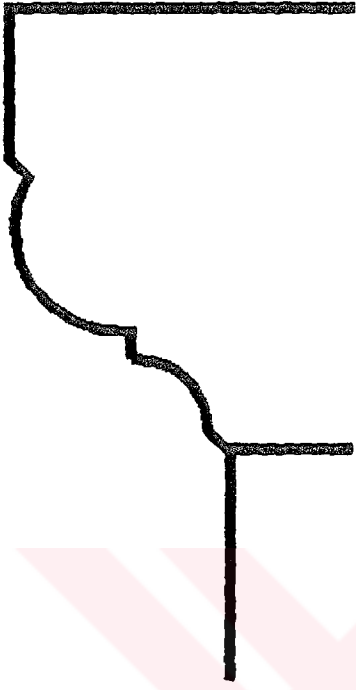
EK A ŞEKİLLER

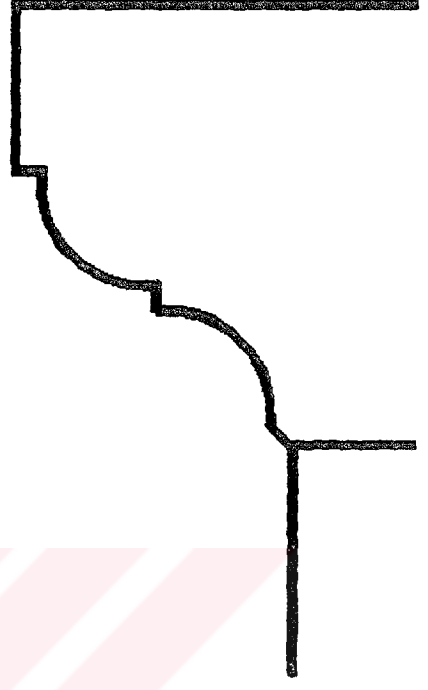
Şekil A.1- Zemin kat duvar analizi

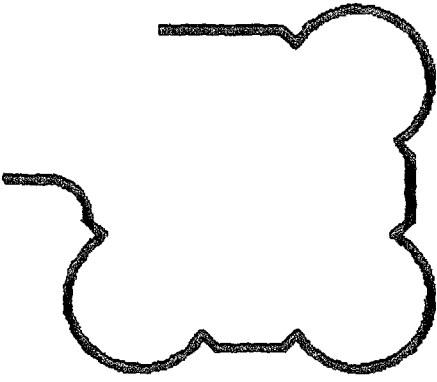
Şekil A.2- Üst kat duvar analizi

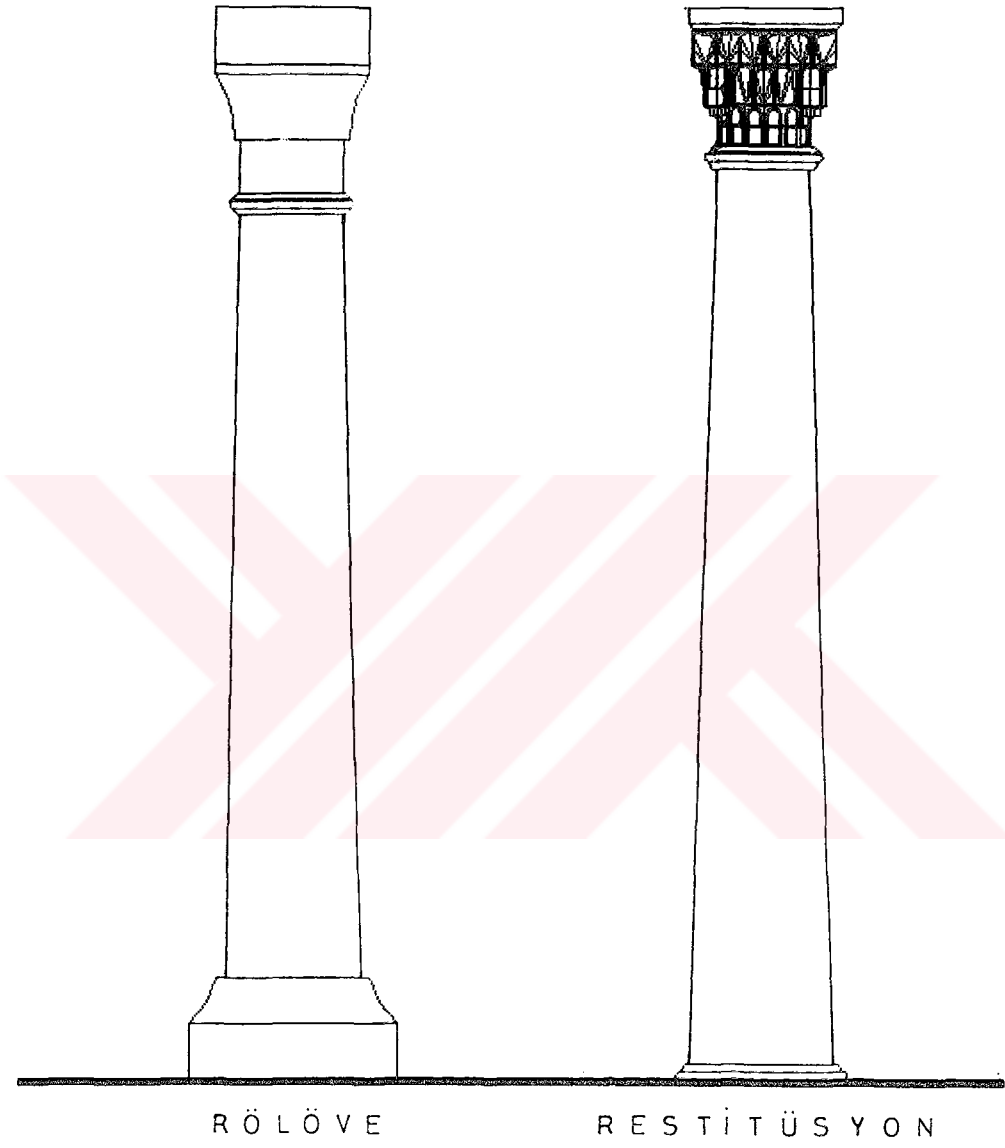
BATI CEPHESİ

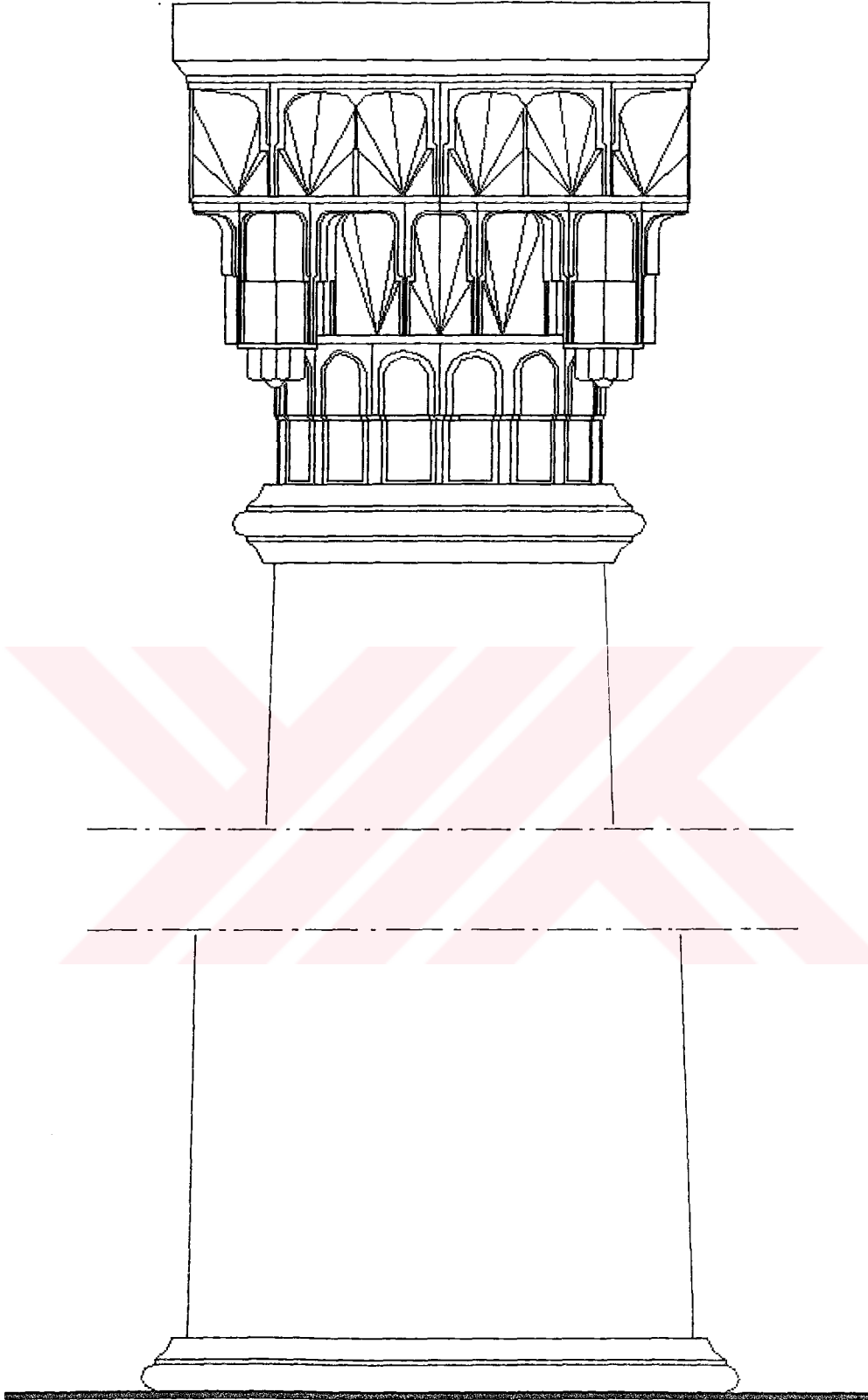
KUZEYBATI CEPHESİ

DERSHANE KUZEYBATI
CEPHESİ

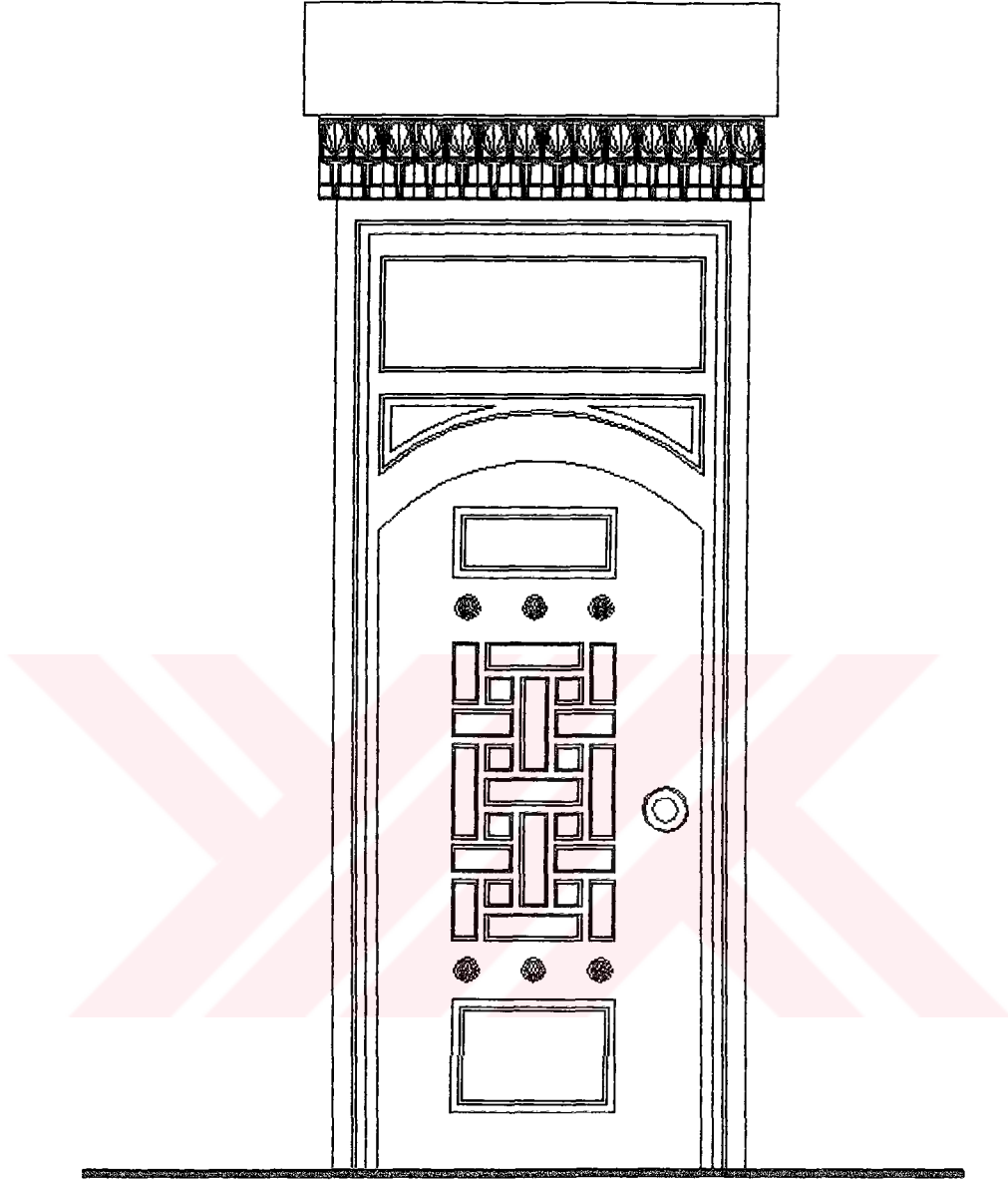
Şekil A.3- Kornişler Ölçek 1/5

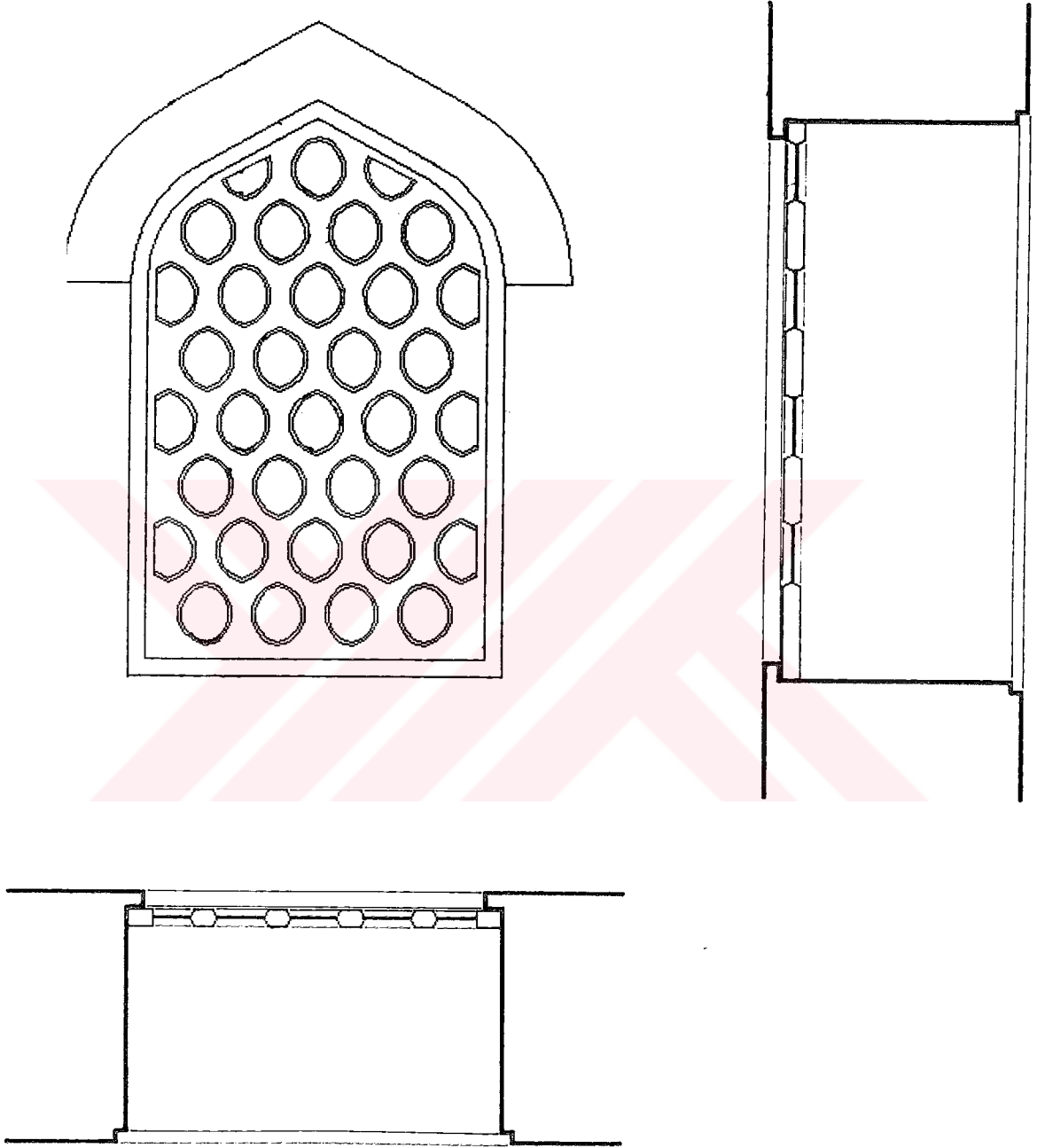
Şekil A.4- Revak sütunu Ölçek 1/20

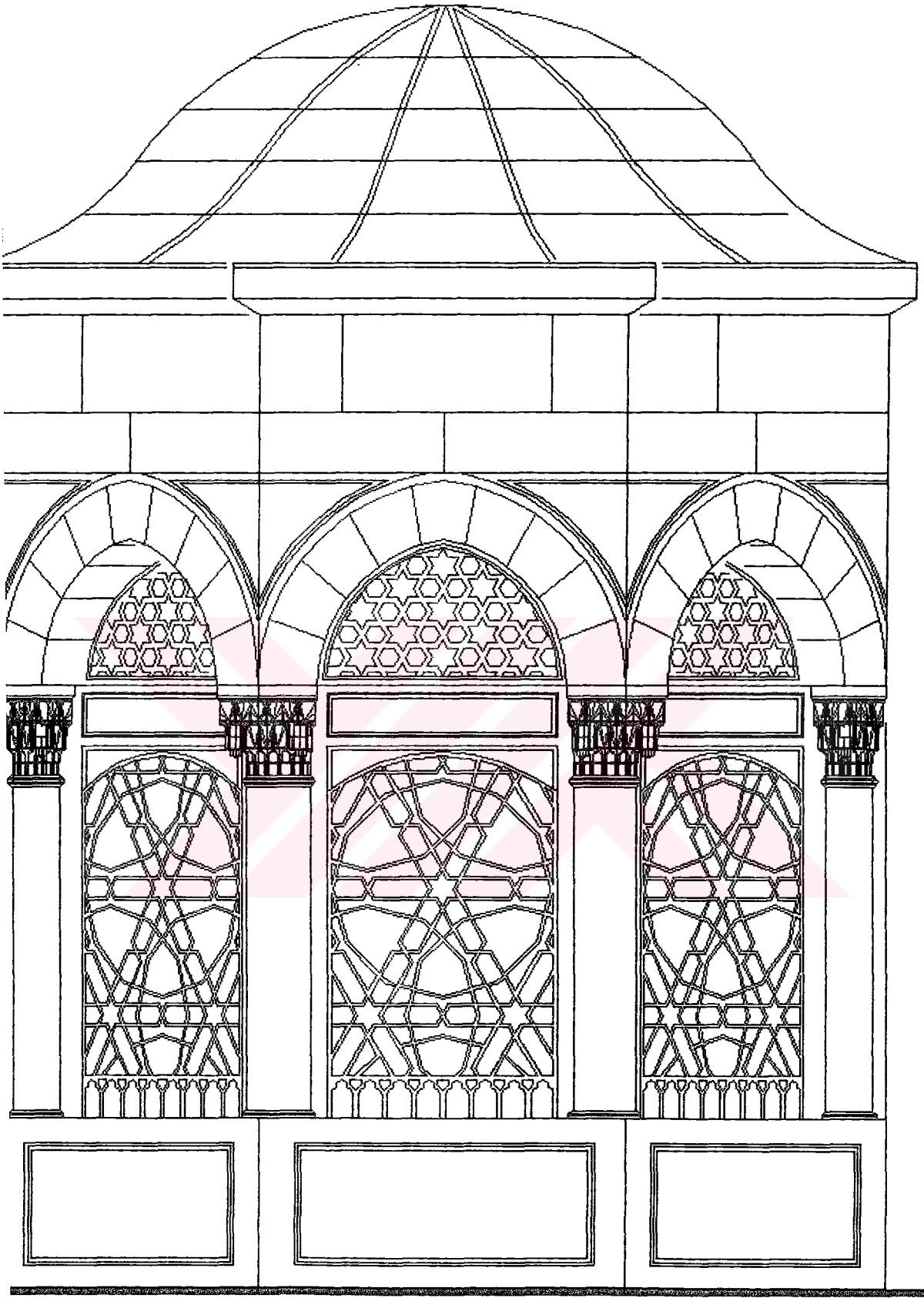
Şekil A.5- Revak sütunu restitüsyonu Ölçek 1/5

Şekil A.6- Sebil giriş kapısı restitüsyonu
Kuyucu Murat Paşa Sebili Ölçek 1/20

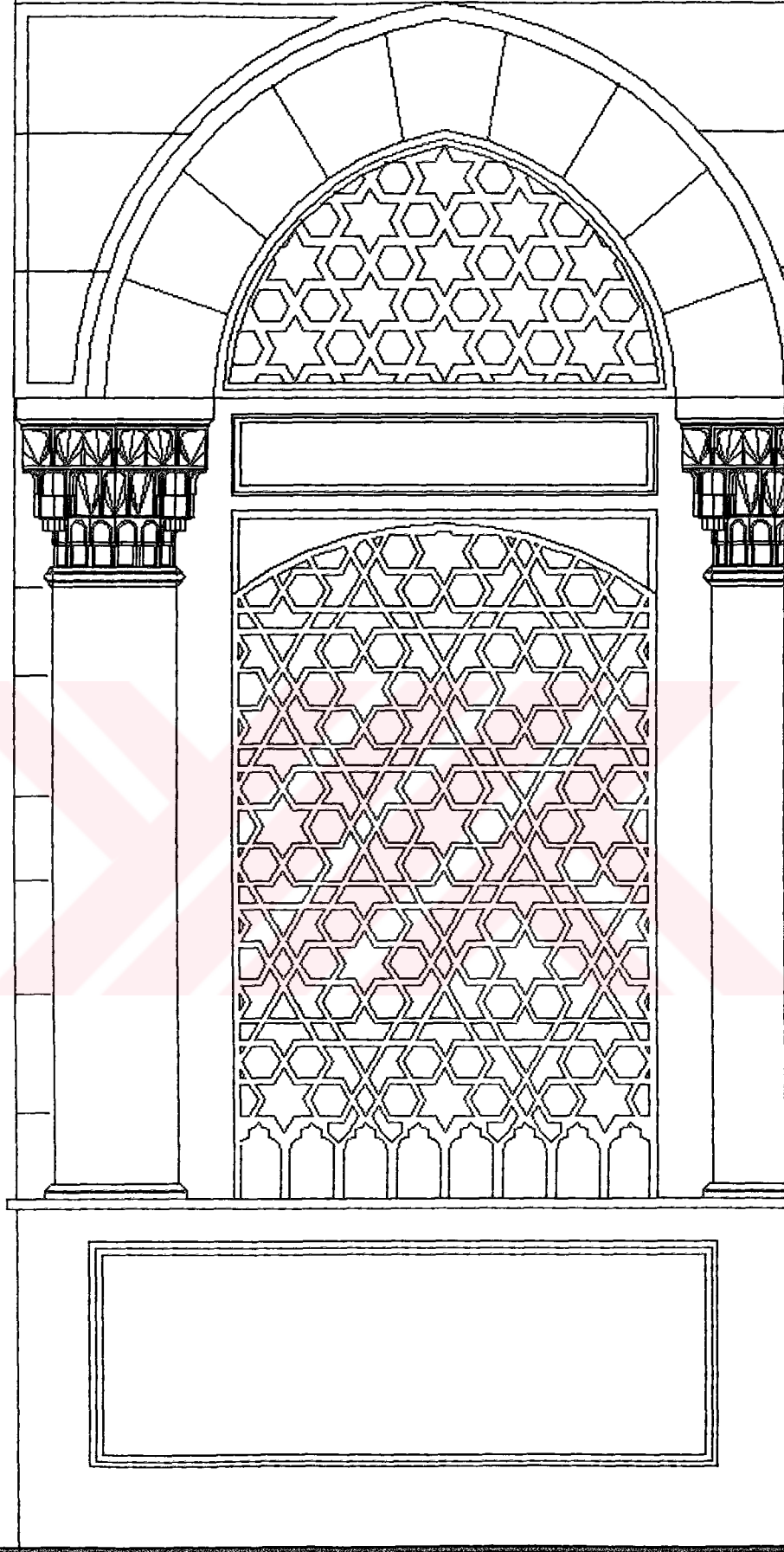

Şekil A.7- Dershane dışlık restitüsyonu Ölçek 1/20

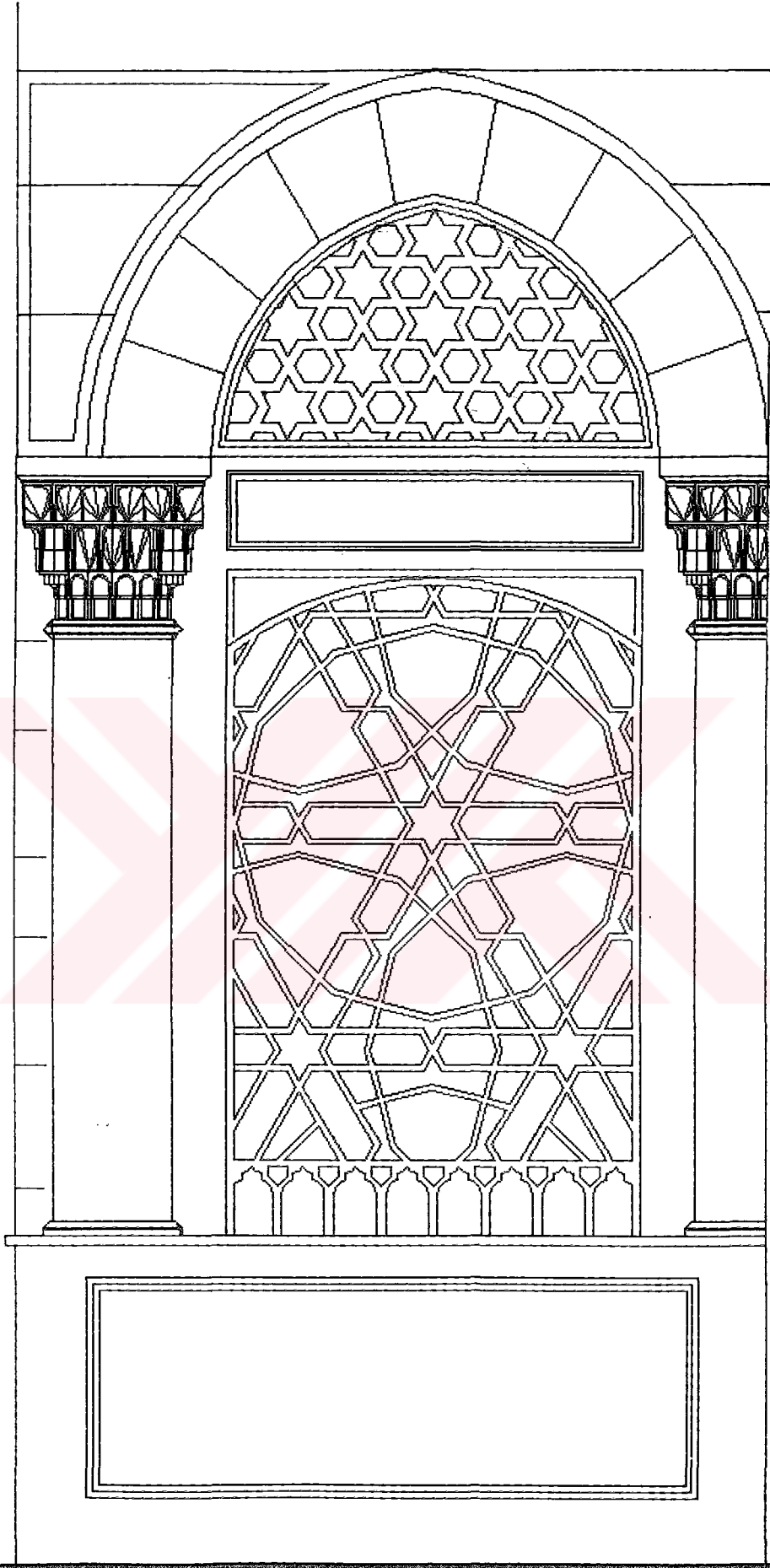

Şekil A.8- Şebil kuzeydoğu cephesi restitüsyonu

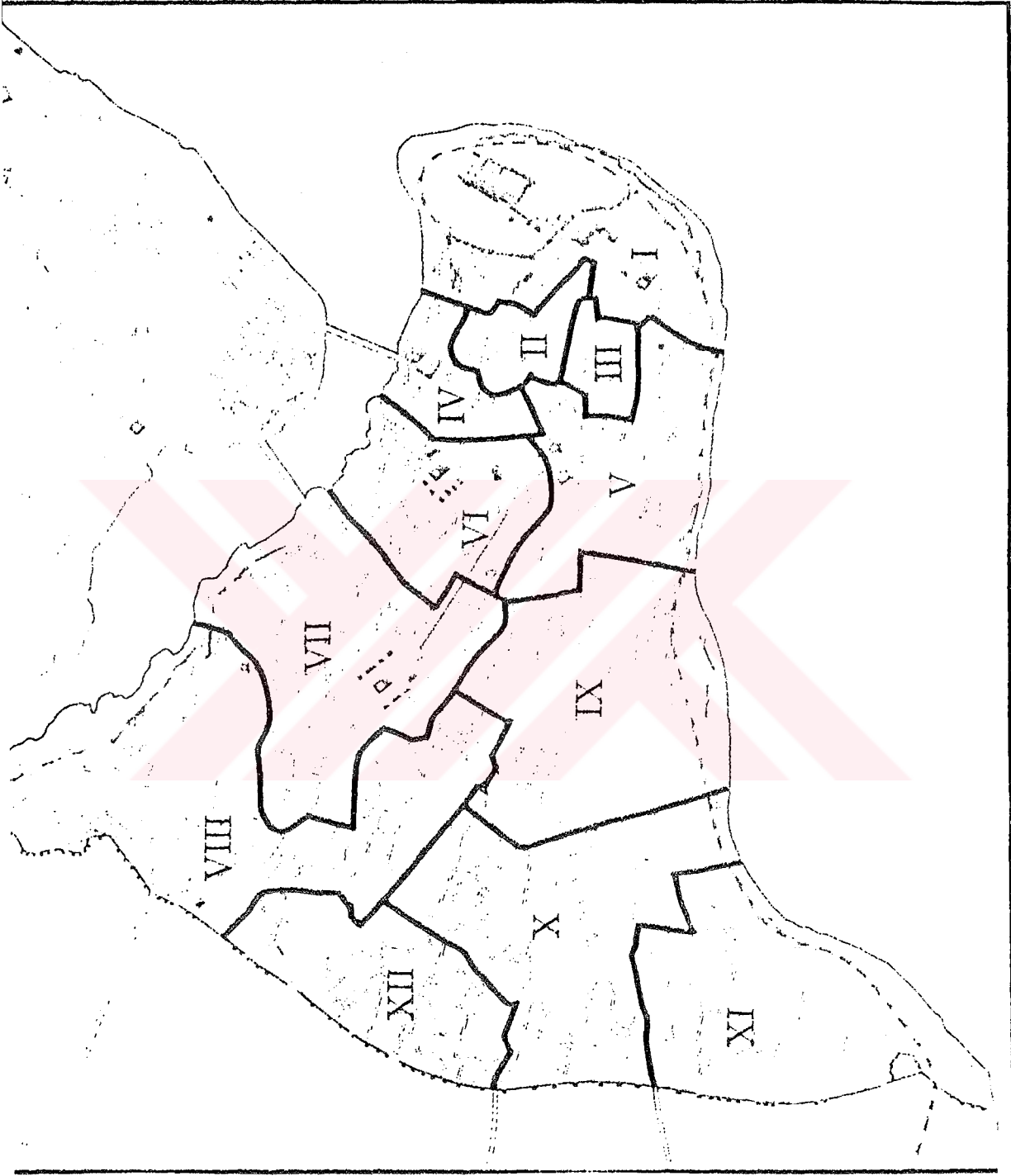
0 10 20 30 40 100

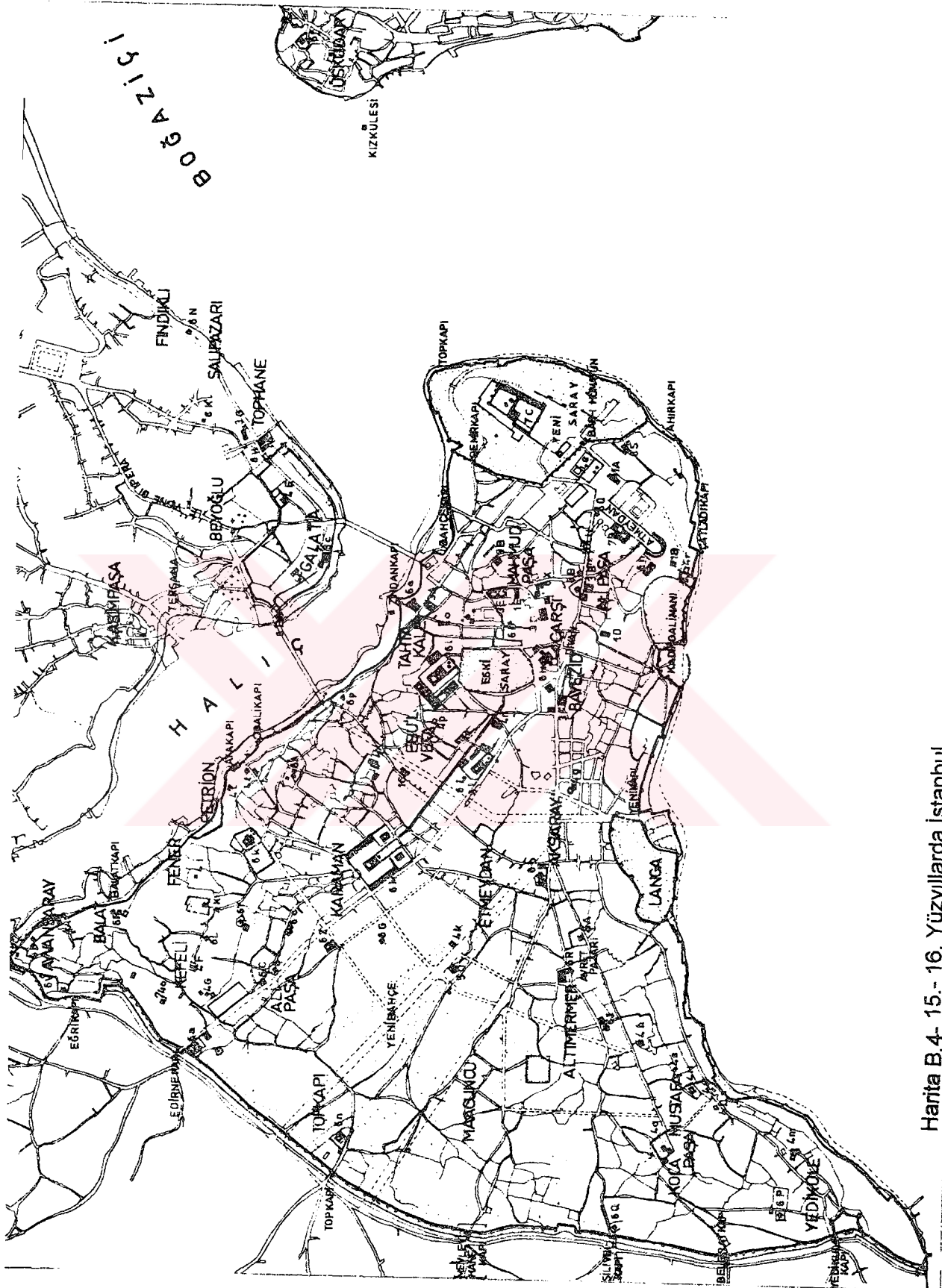
Şekil A.9 - Şebeke restitüsyonu
Hüseyin Kethüda Sabil

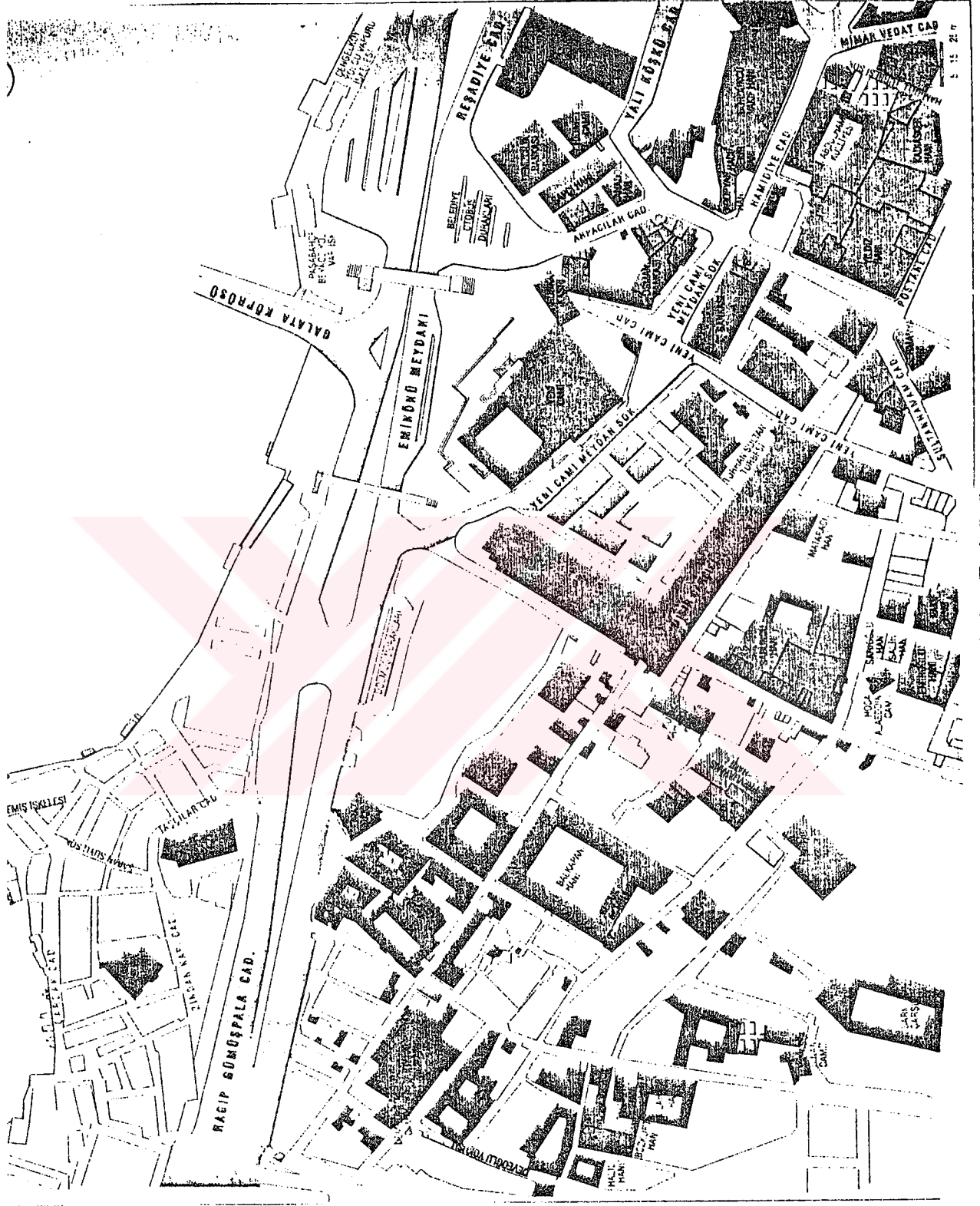
Şekil A.10- Şebeke restitüsyonu
Bayrampaşa Sebili Ölçek 1/20

Harita B.3- Fatih döneminde İstanbul'da mahalleler
The remaking of İstanbul - Z. Çelik

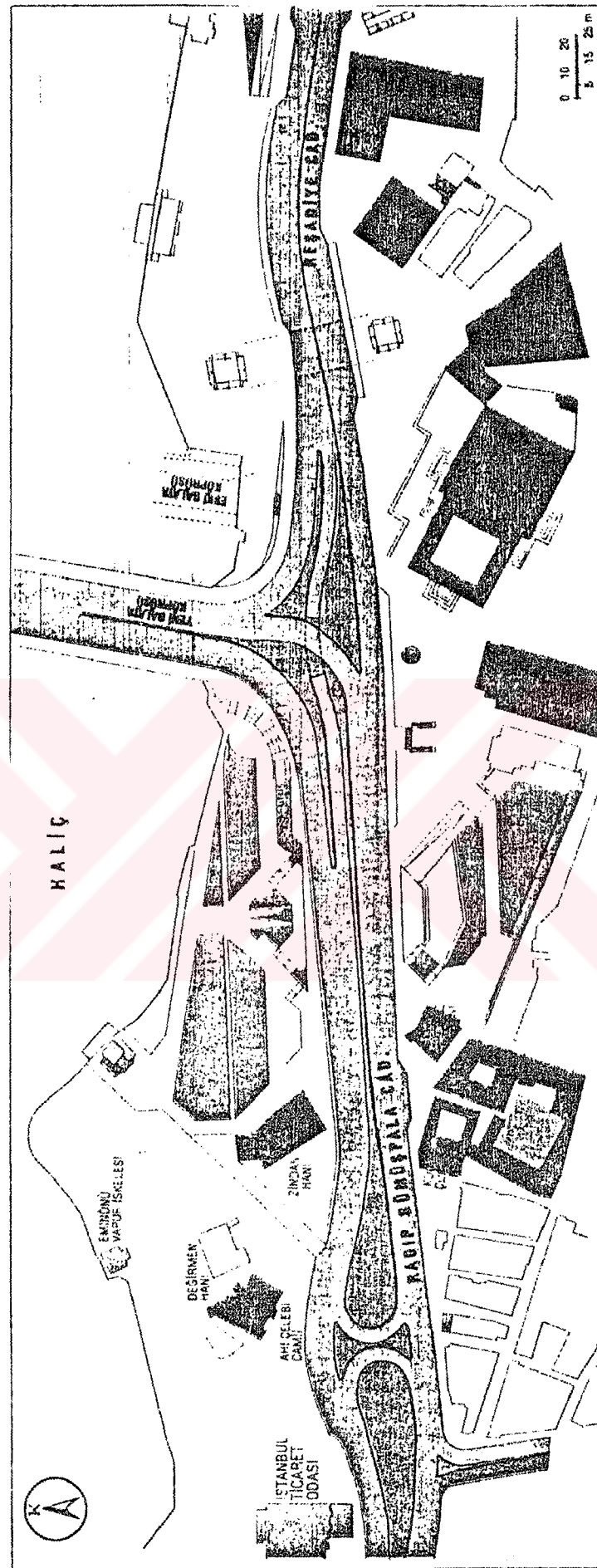
Harita B.4- 15.- 16. Yüzyıllarda İstanbul
Wolfgang Müller-Wiener

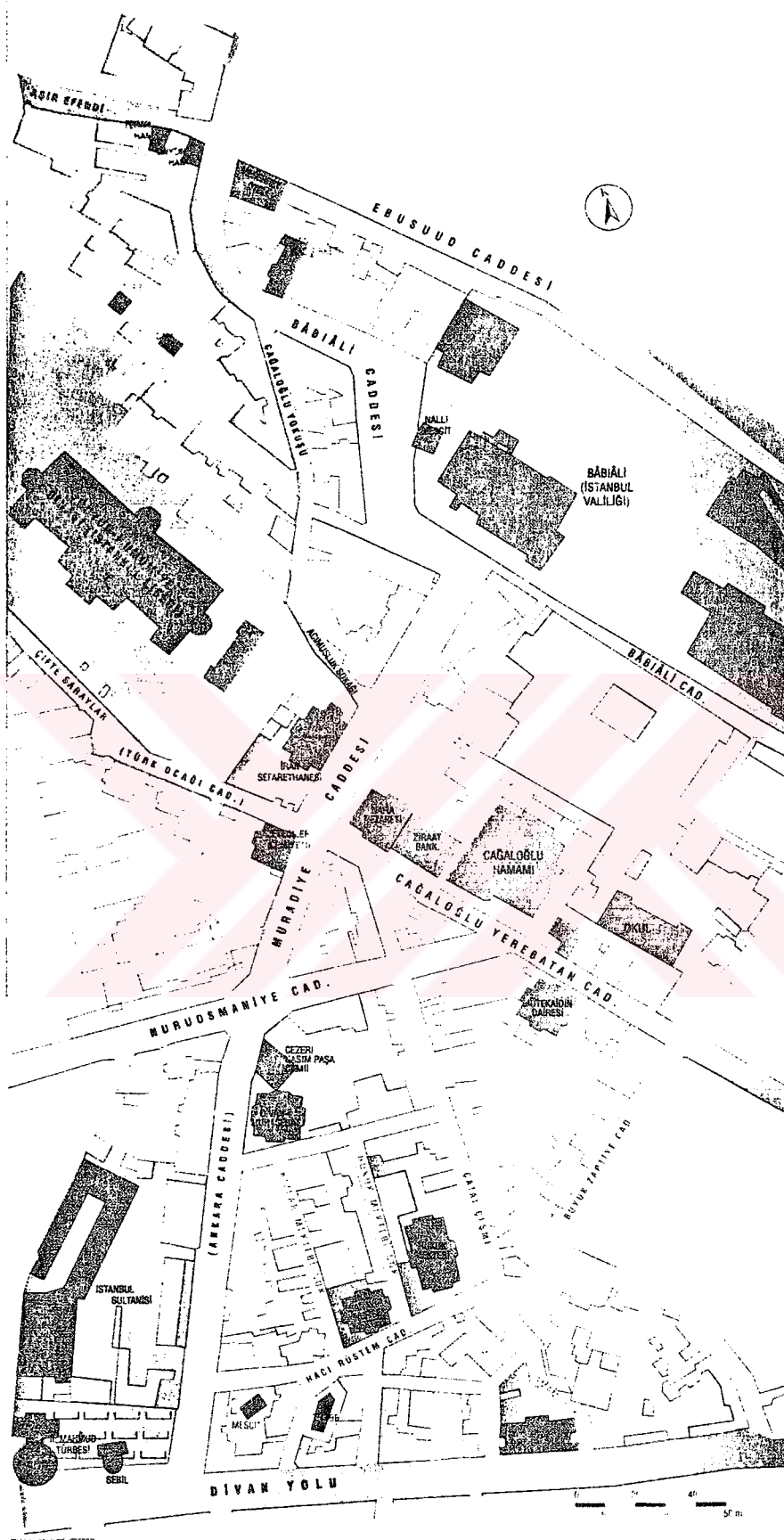
Harita B.5- Osmanlı döneminde günümüze dek ayakta kalan Eminönü hanları - İstanbul Ansiklopedisi

Harita B.7- Eminönü 1985 - İstanbul Ansiklopedisi

Harita B.8- Eminönü 1994 - İstanbul Ansiklopedisi

Harita B.9- Cağaloğlu - İstanbul Ansiklopedisi

EK C FOTOĞRAFLAR

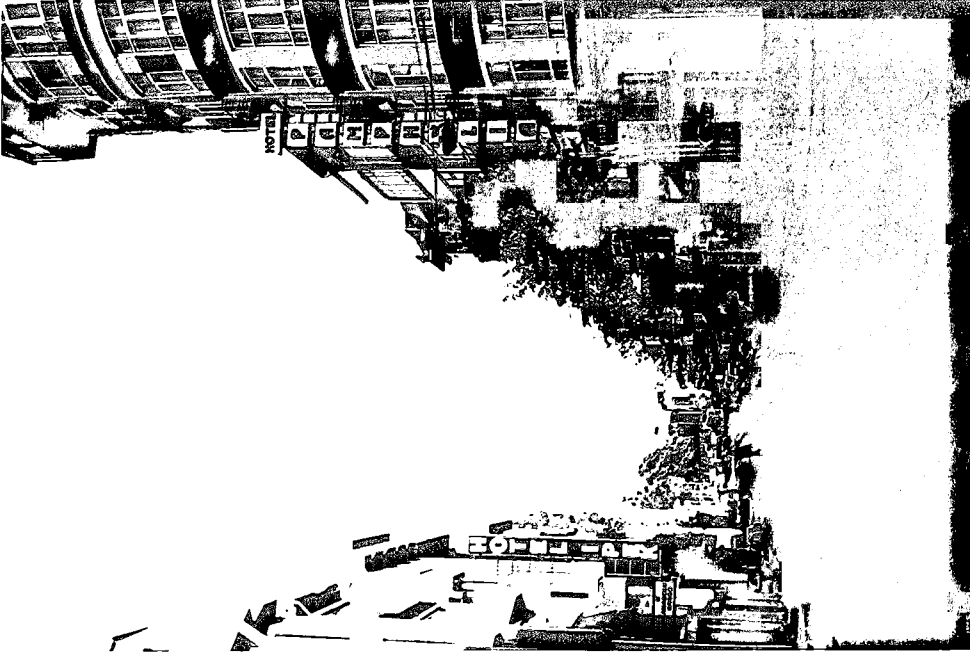

Foto C.2-Sultan Ahmet Meydanı'na Yerebatan
Caddesi'nden bakış

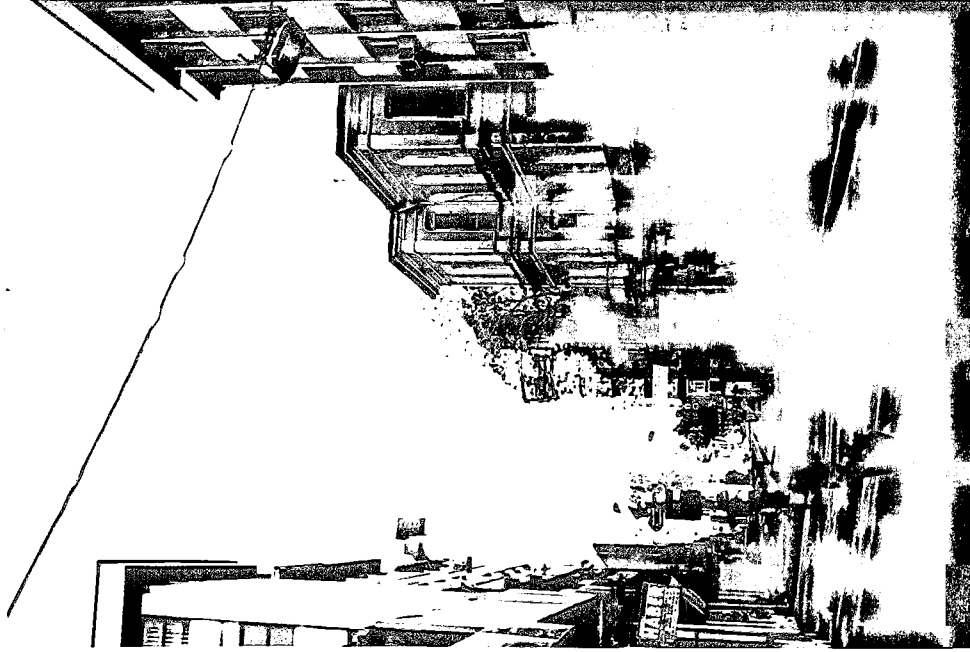

Foto C.1- Yerebatan Caddesi'ne Prof.Kazım İsmail
Gürkan Caddesi'nden bakış

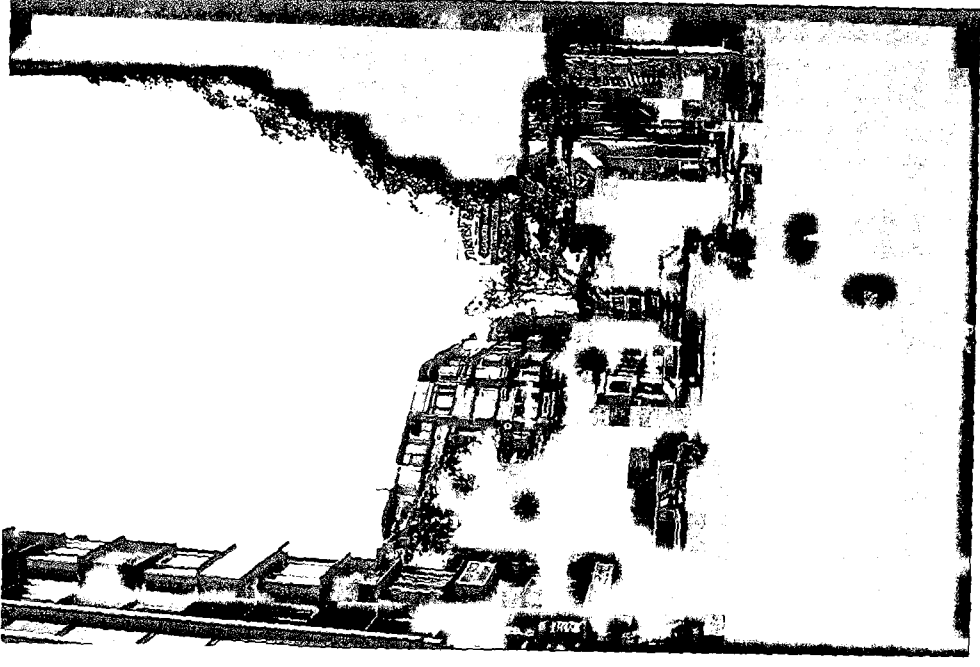

Foto C.4-Hadım Hasan Paşa Medresesi'ne Prof.Kazım
İsmail Gürkan Caddesi'nden bakış

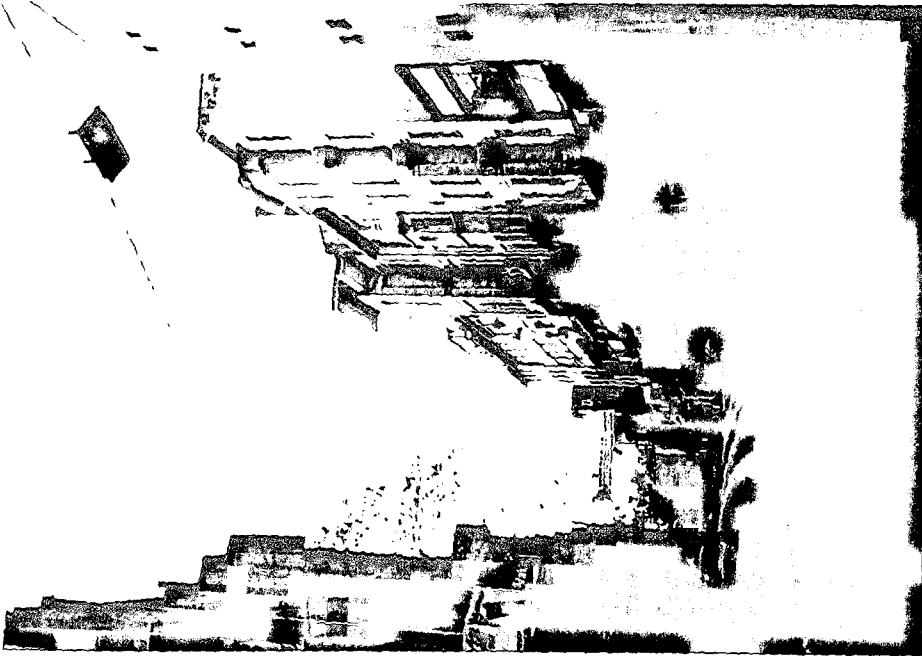

Foto C.3-Prof.Kazım İsmail Gürkan Caddesi'ne
Yerebatan Caddesi'nden bakış

Foto C.5-Hadım Hasan Paşa Medresesi'ne Ankara
Caddesi'nden bakış

Foto C.6- Kuzeybatı cephesi

Foto C.7-Medrese giriş kapısı

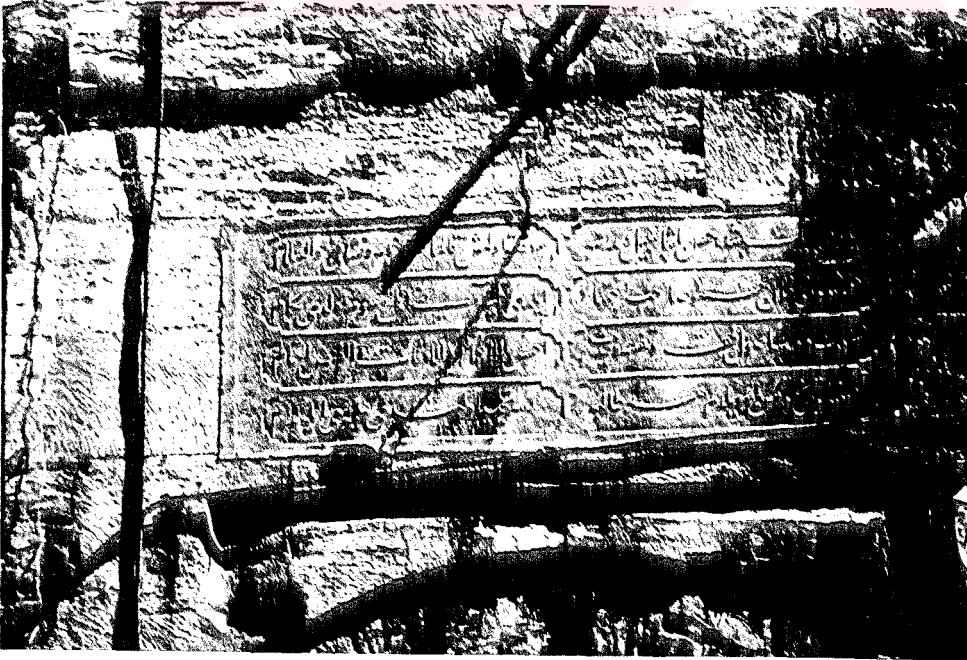

Foto C.8-Medrese giriş kapısı üzerindeki yazıt

Foto C.9-Çeşme

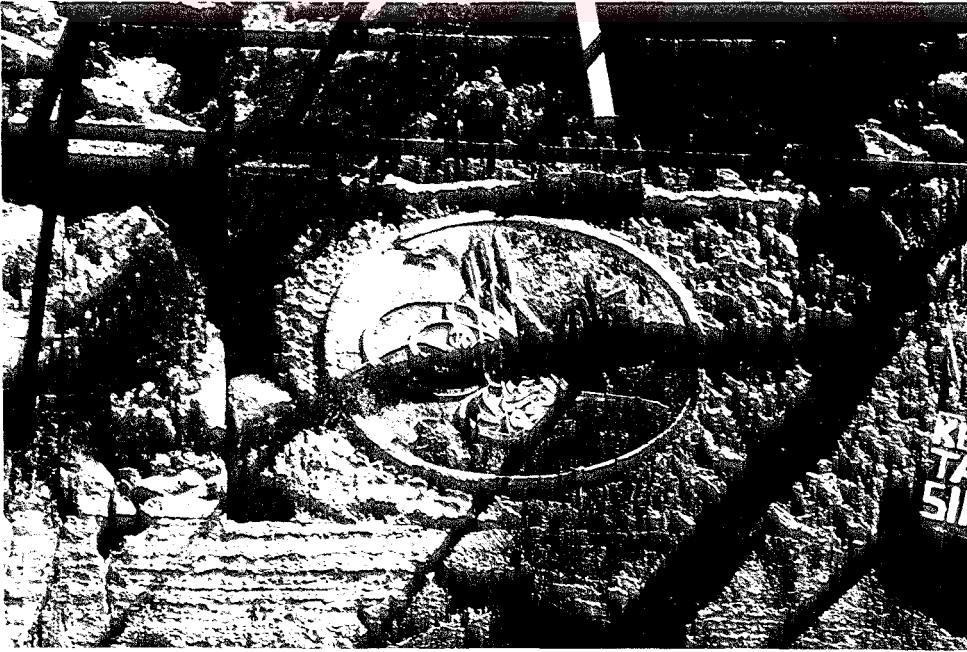

Foto C.10-Çeşme üzerindeki tuğra

Foto C.11- M17 mekanındaki P11 penceresine bakış

Foto C.12-Prof.Kazım İsmail Gürkan Caddesi'nden kuzeydoğu cephesine bakış

Foto C.13-Yol açma çalışmaları esnasında kesilen kuzeydoğu cephesi üzerinde sonradan örülerek kapatılan bölüm

Foto C.14- Kuzeydoğu cephesinden bir ayrıntı

Foto C.15- Kuzeydoğu cephesinden bir ayrıntı

Foto C.16- Kuzeydoğu cephesinden bir ayrıntı

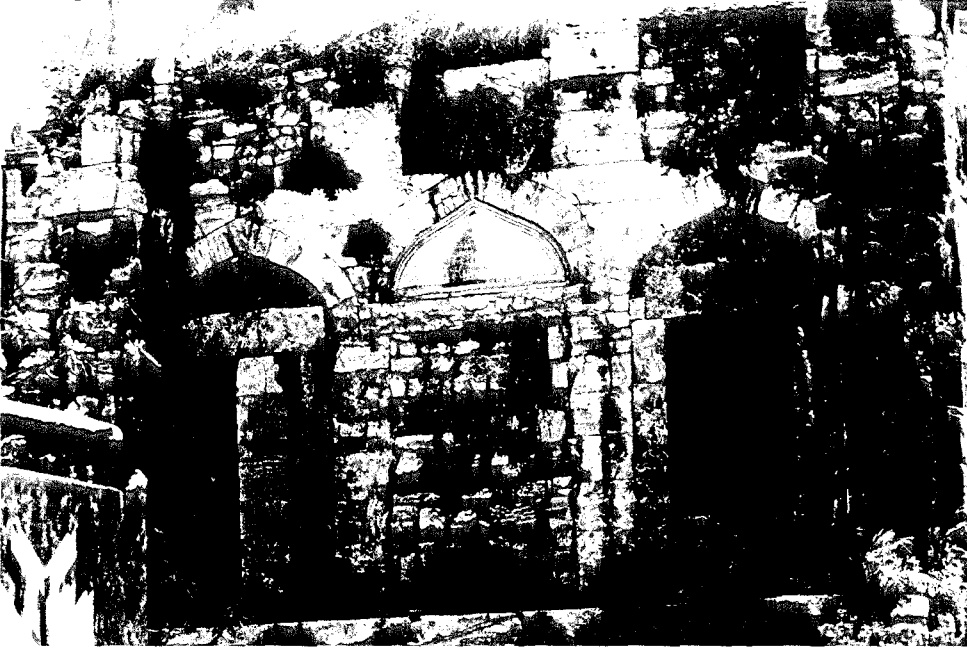

Foto C.17- Kuzeydoğu cephesinde dersane giriş kapısı (K6) ve pencereleri (P12 , P13)

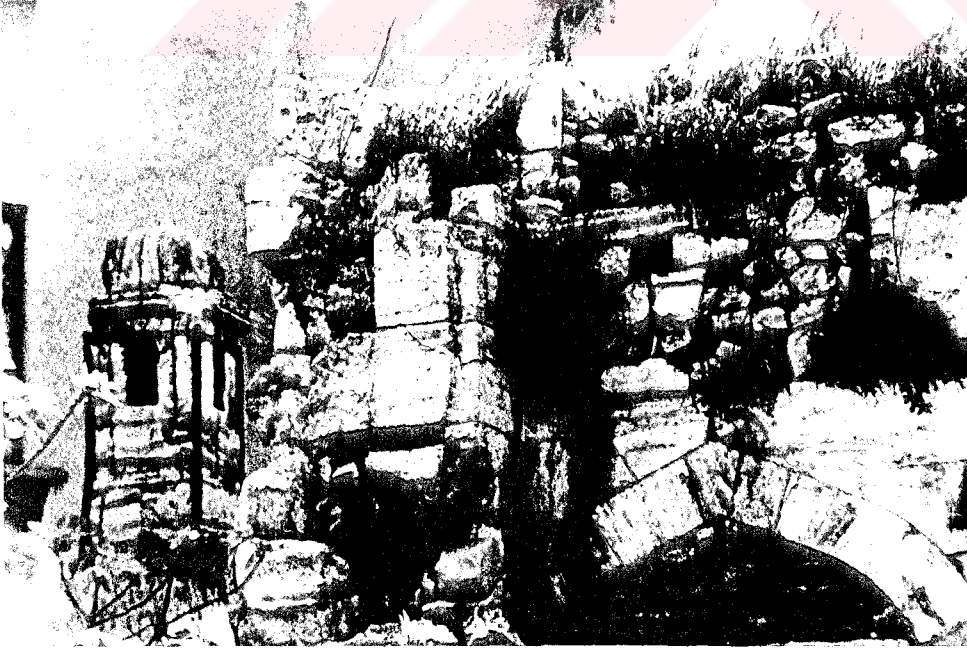

Foto C.18- Dersane güneydoğu duvarından bir ayrıntı

Foto C.19- Dershane kuzeydoğu duvarı

Foto C.20-Molla Fenari Sokak'tan batı cephesine bakış

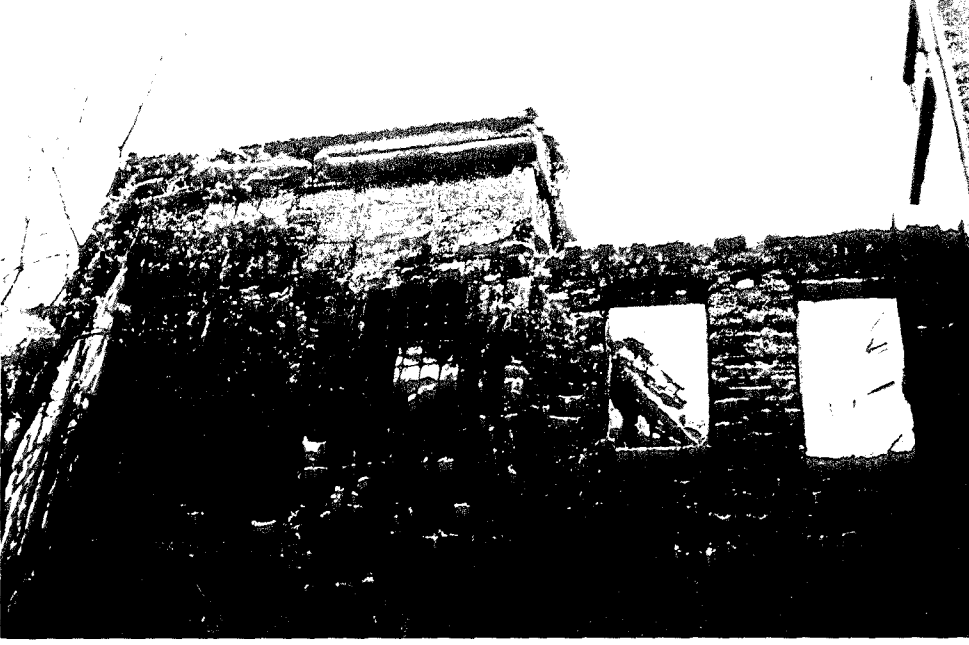

Foto C.21- M13 ve M14 mekanları pencereleri (P3, P4, P5)

Foto C.22-Batı cephesindeki bodrum kat girişi

Foto C.23- Batı cephesindeki korniş

Foto C.24- Kuzeybatı cephesinde dersane duvarını çevreleyen korniş

Foto C.25-M12 hücresi kuzeydoğu duvarının avluya bakan yönündeki korniş

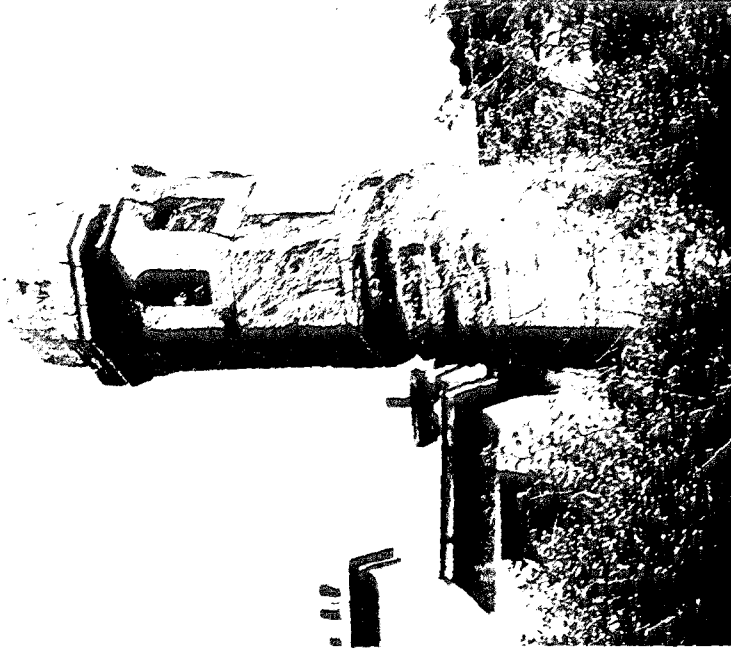

Foto C.27- M15 hücresi üzerindeki baca

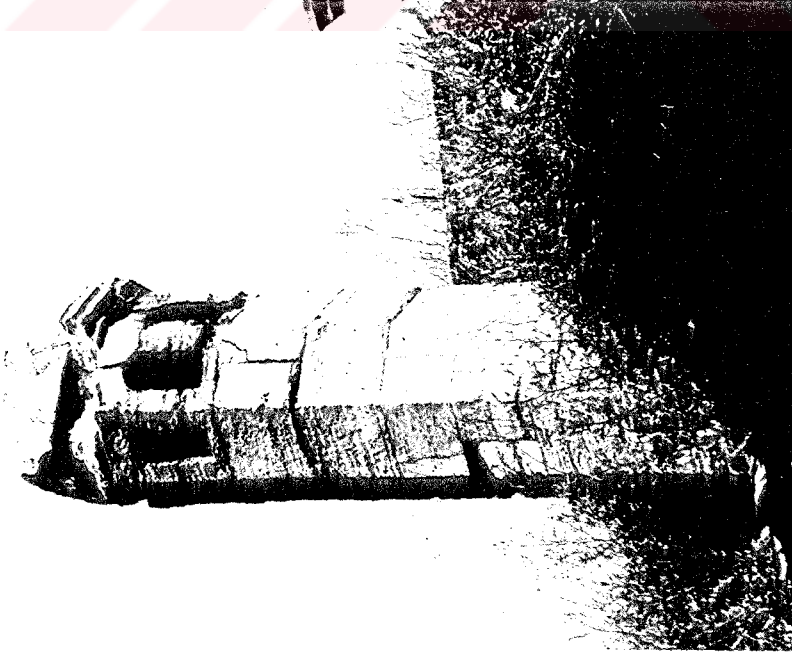

Foto C.26- M16 hücresi üzerindeki baca

Foto C.28-M12 hücresi üzerindeki baca

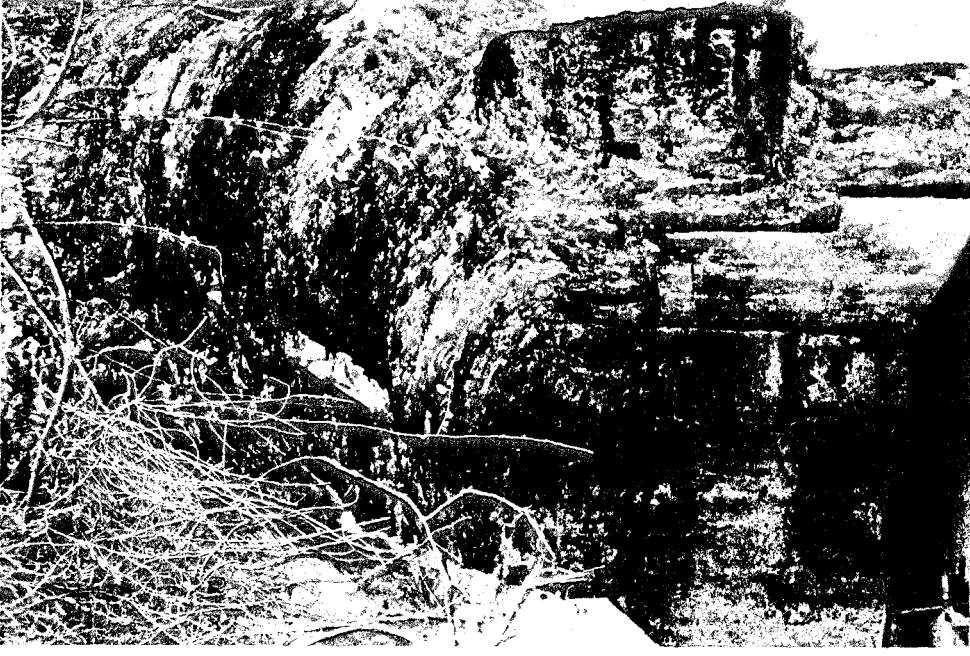

Foto C.30- M4 mekanı örtüsü olan beşik tonoz

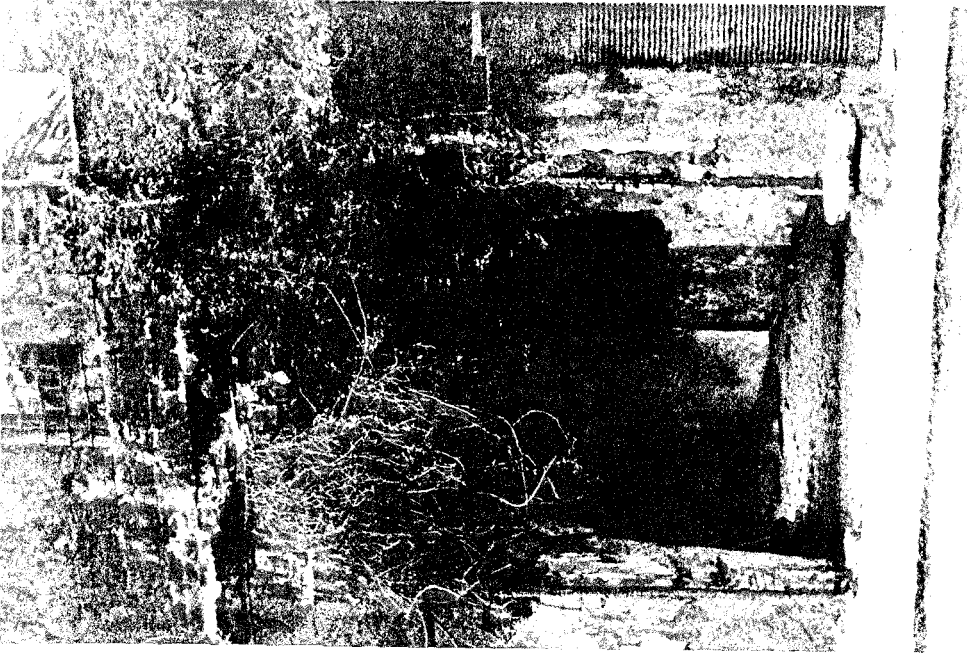

Foto C.29- Molla Fenari Sokak'tan M4 mekanına bakış

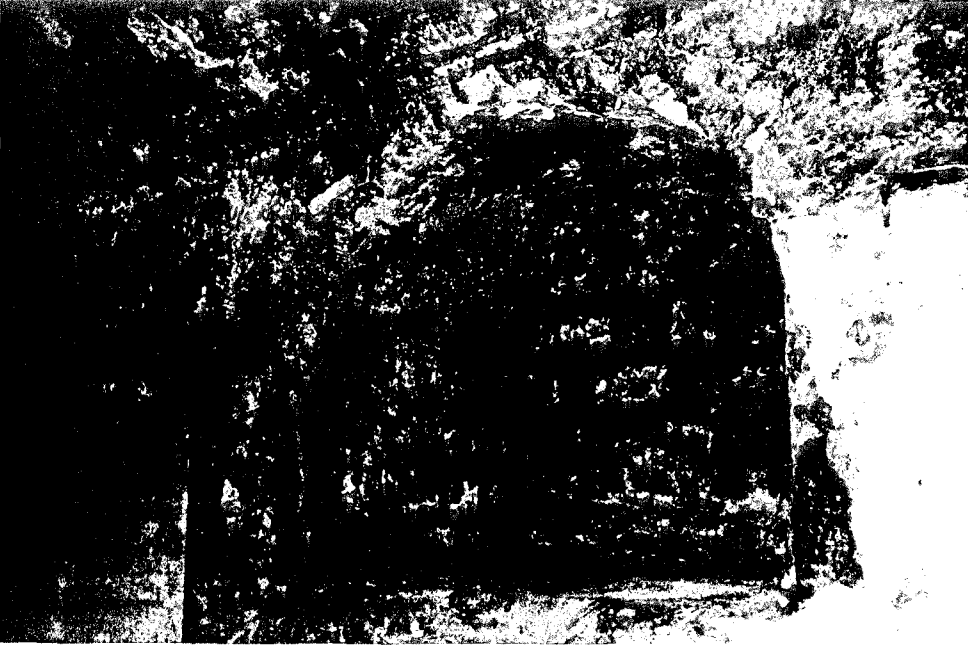

Foto C.31- M4 mekanındaki niş

Foto C.32-M5 mekanındaki pencere (P1)

Foto C.33- M5 mekanı kuzeybatı duvarı ile güneybatı duvarı kesişimi

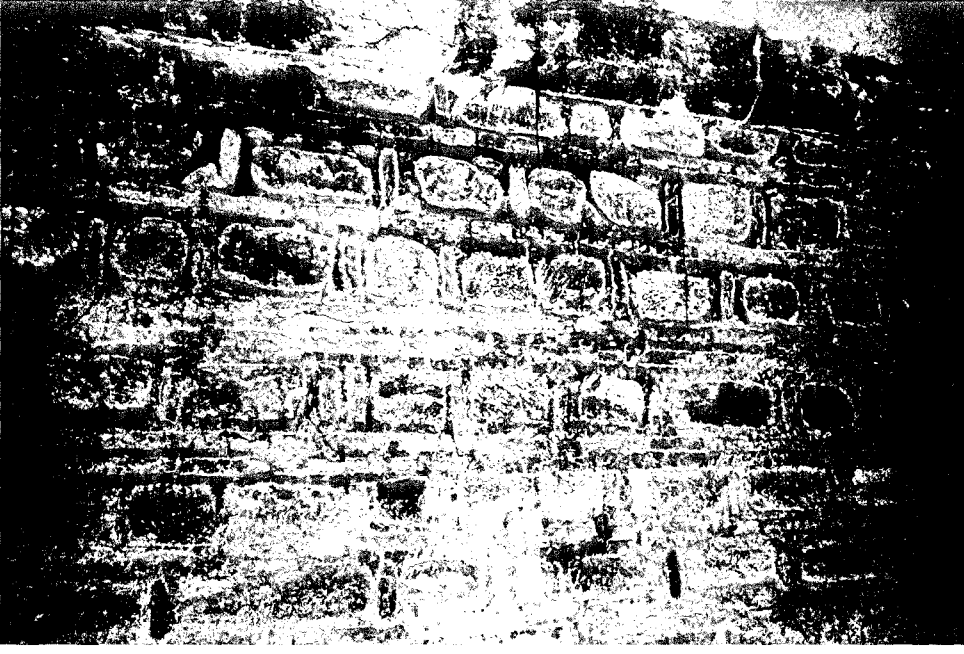

Foto C.34-M5 mekanı güneybatı duvarı

Foto C.35- M5 mekanında sonradan örülerek kapatılmış kapı (K4)

Foto C.37-M5 mekanındaki niş

Foto C.36- M5 mekanı kuzeydoğu duvarı

Foto C.38- M5 mekanının örtüsü olan aynalı tonozun kuzeydoğu duvarı üzerindeki bölümü

Foto C.39- Kuzeybatı ve kuzeydoğu duvarları üzerinden M5 mekanı aynalı tonoz örtüsüne bakış

Foto C.40- M5 mekanından M7 mekanına geçiş

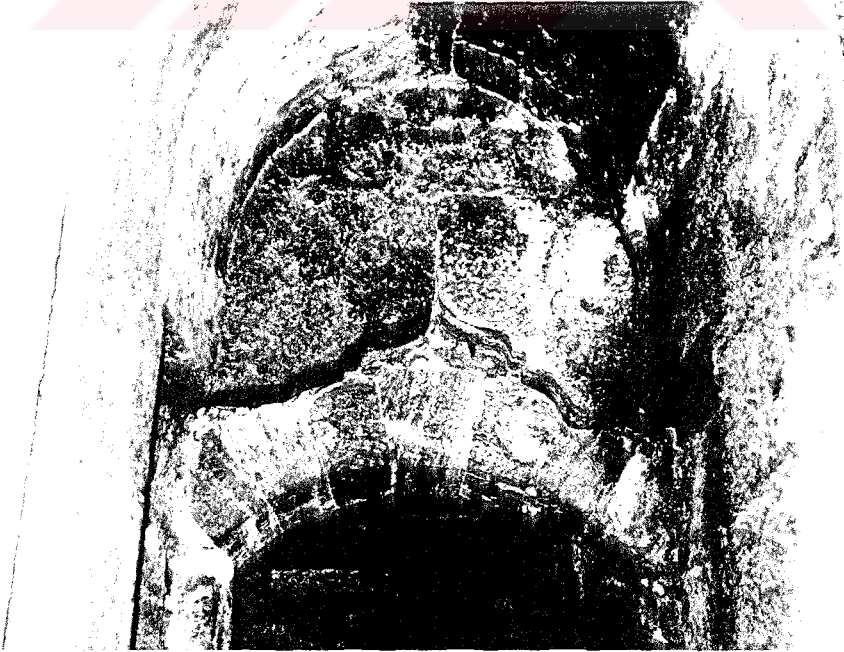

Foto C.41- Gneydoğu yönünden M7 mekanına geişe bakış

Foto C.43- Zemin katta sonradan örölerek kapatılmış
kapı (K5)

Foto C.42-M7 mekanı güneybatı duvarı

Foto C.44- Üst kat döşemesindeki 280 X 160 cm boyutlarındaki boşluğa bakış

Foto C.45- Zemin kat döşemesindeki 280 X 160 cm boyutlarındaki boşluğa bakış

Foto C.46- Merdiven kovası

Foto C.47- M9a mekanı güneydoğu duvarı

Foto C.48-M9a mekanı güneydoğu duvarı

Foto C.49- M9a mekanı kuzeybatı duvarı

Foto C.50- M9a mekanı beşik tonoz örtüsü

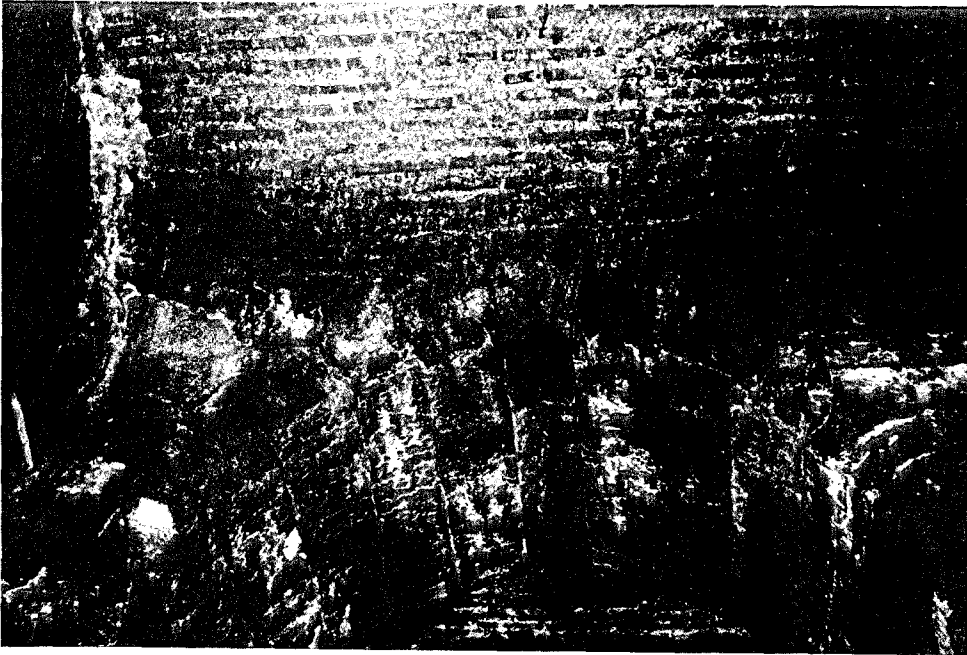

Foto C.51- M9a ve M9b mekanları arasındaki kemere bakış

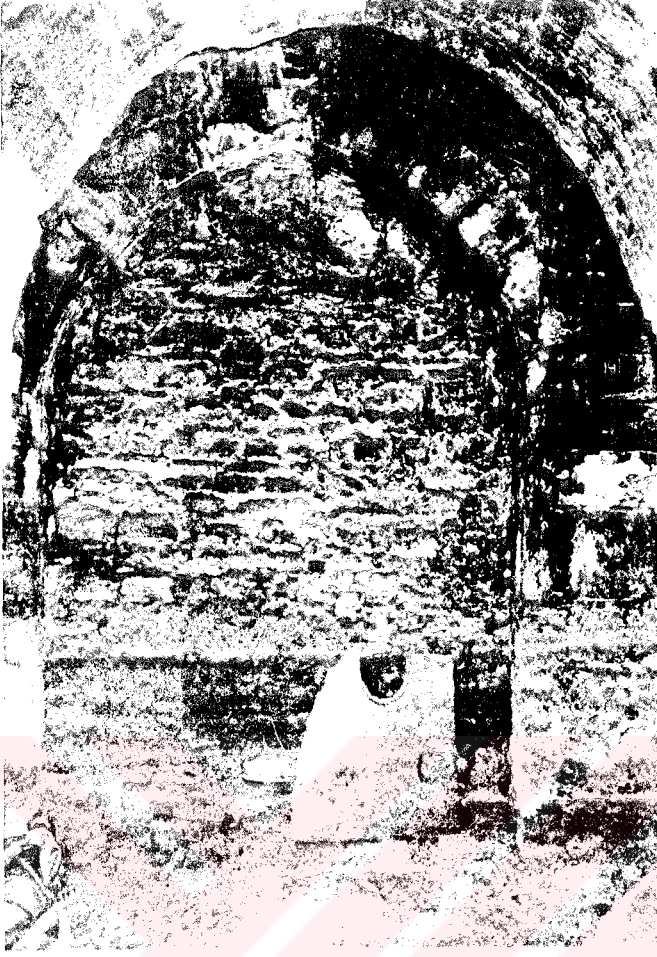

Foto C.52- M9b mekanı güneydoğu duvarı

Foto C.53- M9b mekanı beşik tonoz örtüsü

Foto C.54- M9b mekanından M9b ve M9c mekanları arasındaki
kemere bakış

Foto C.55- M9c mekanı güneybatı duvarı

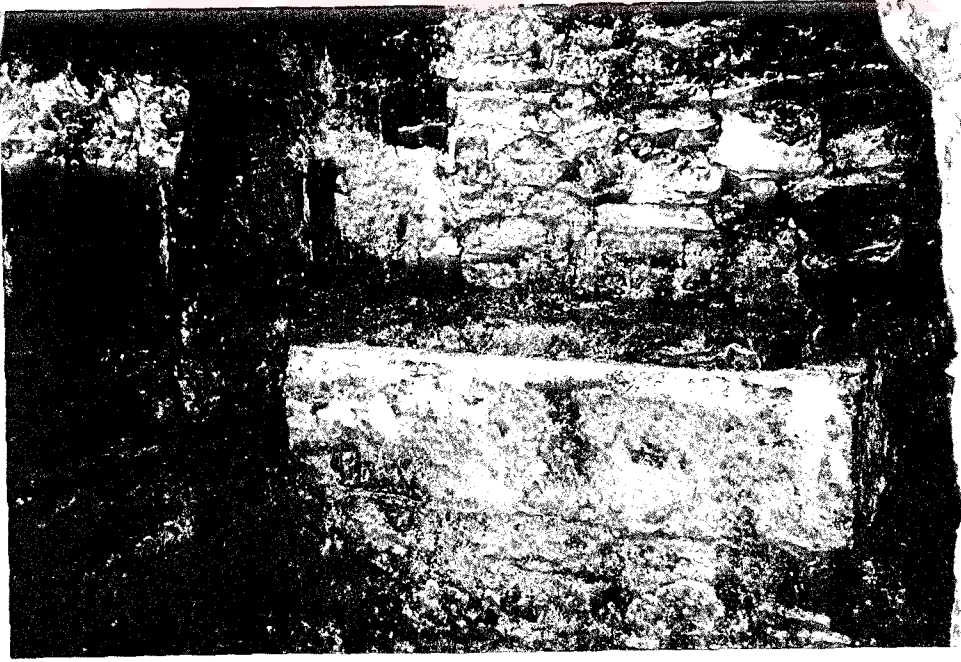

Foto C.56- M9c mekanında bulunan 85 x 175 x 70 cm boyutlarındaki su teknesi

Foto C.57-M9c mekanı güneydoğu duvarı

Foto C.58- M9c mekanının beşik tonoz örtüsü

Foto C.59- M10 mekanı girişı

Foto C.60-M10 mekanı girişı üzerindeki beşik tonoz

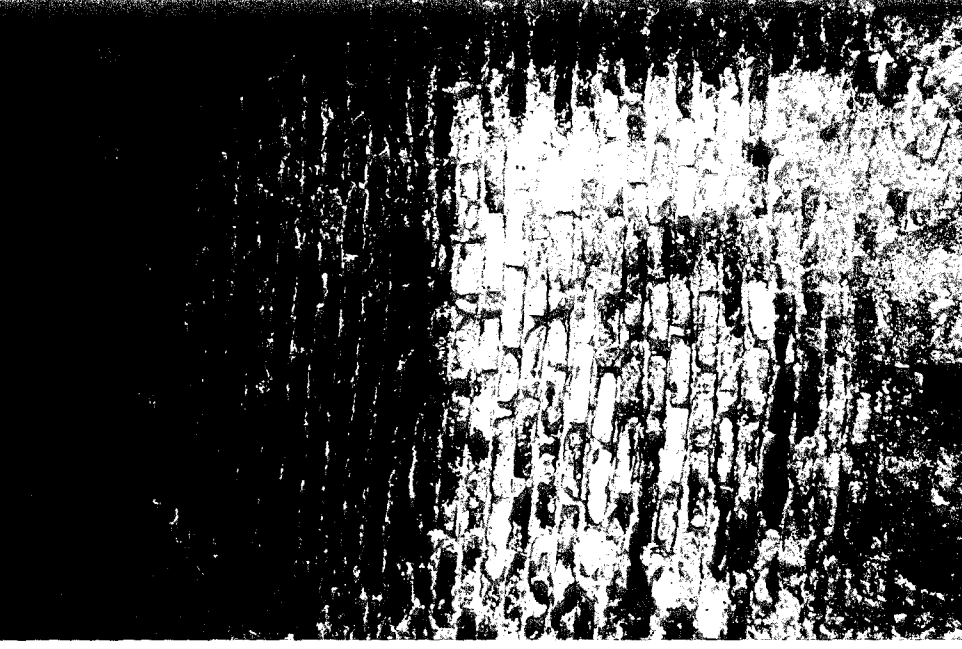

Foto C.62- M10 mekanı güneybatı duvarı

Foto C.61- M10 mekanı güneydoğu duvarı

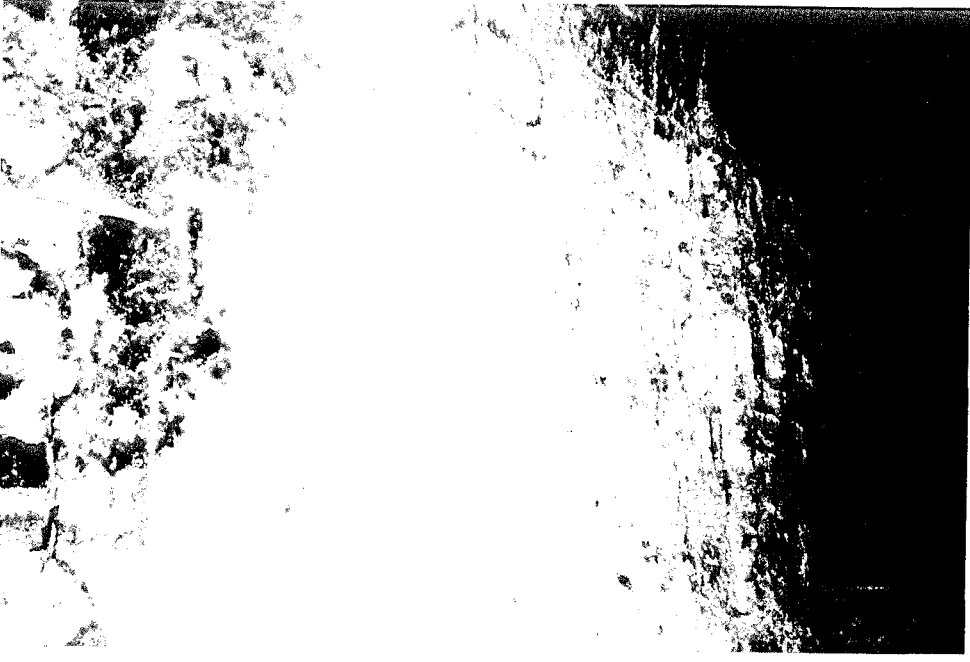

Foto C.63-M10 mekânı güneybatı duvarı

Foto C.64- M10 mekânı kuzeybatı duvarı

Foto C.66-M12 hücresi güneybatı duvanı ve
kubbe kalıntısı

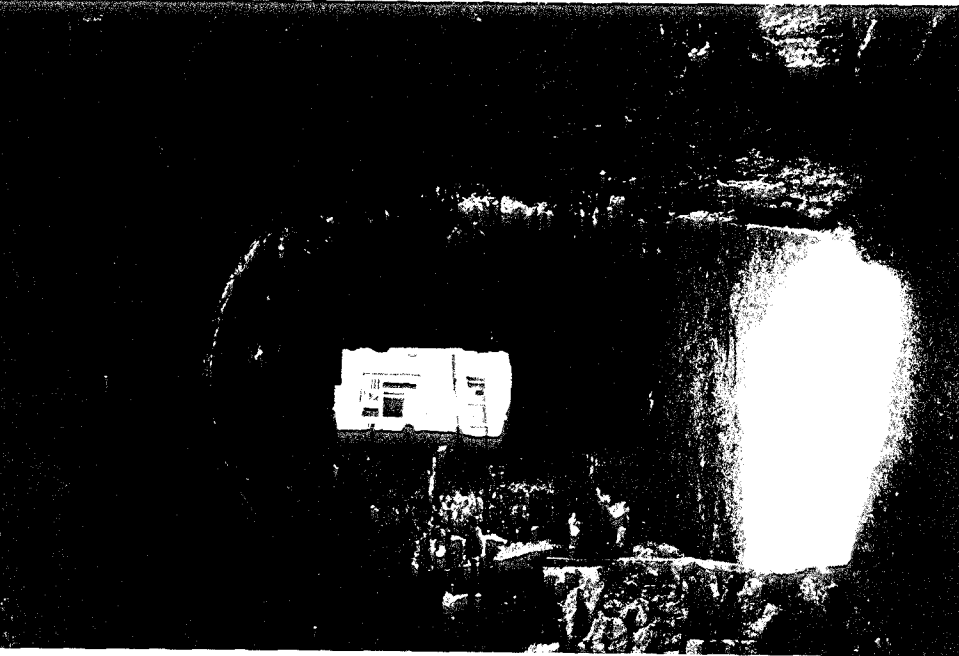

Foto C.65- M12 hücresi kapısına (K11) hücre
içinden bakış

Foto C.67-M12 hücresi geiş geleri

Foto C.69- M12 hücresi içinden P17 penceresine bakış

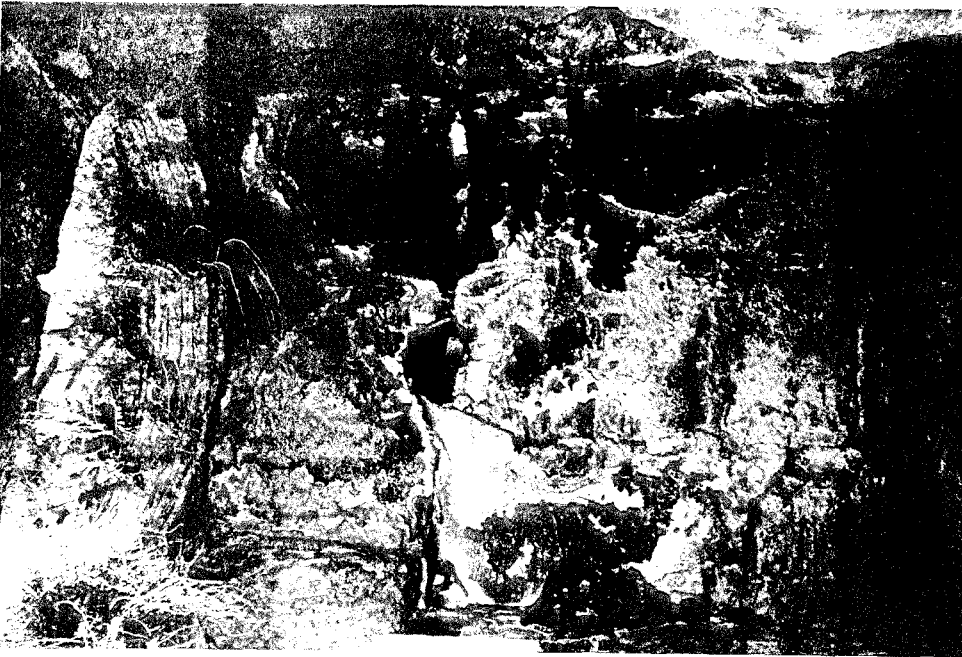

Foto C.68- M12 hücresinde sonradan içi örülerek kapatılmış ocak

Foto C.70- M12 hücresi güneybatı duvarı dış yüzü

Foto C.71- M12 hücresi kuzeybatı duvarının dış yüzünde sonradan örülerek kapatılmış pencere (P18)

Foto C.72- Avludan M12 hücresi kuzeydoğu duvarına bakış

Foto C.73- Üst katta sonradan örülerek kapatılmış pencere (P16) ve kapı (K12)

Foto C.74- M13 mekani batı duvarı

Foto C.75-M13 hücresi kuzey duvarı

Foto C.77- M14 hücresi kuzeybatı duvarı

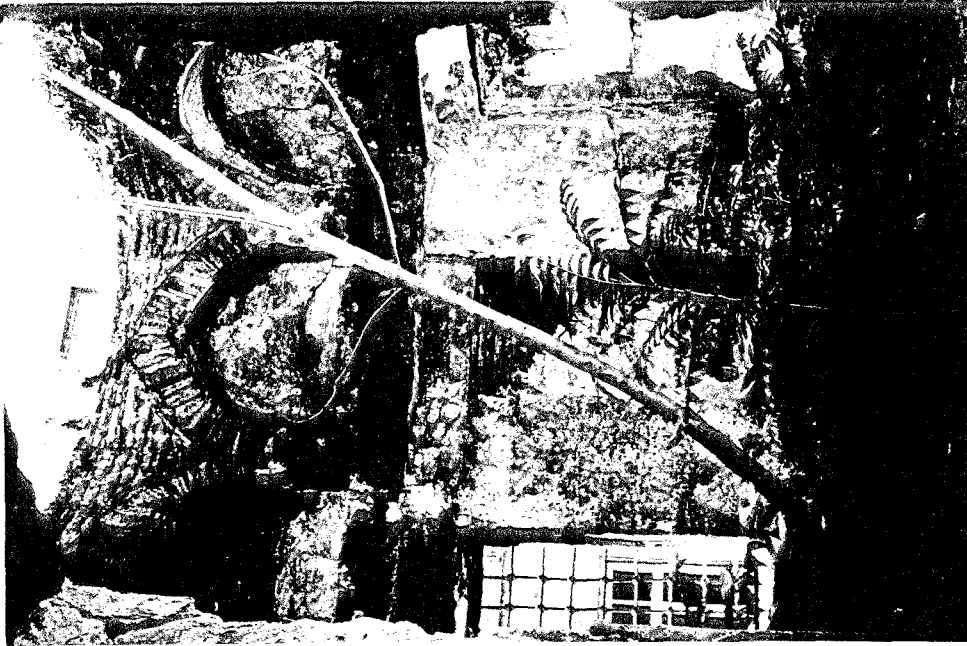

Foto C.76- M14 hücresi batı duvarı

Foto C.79-M14 hücresi geçiş ögeleri ve kubbe kalıntısı

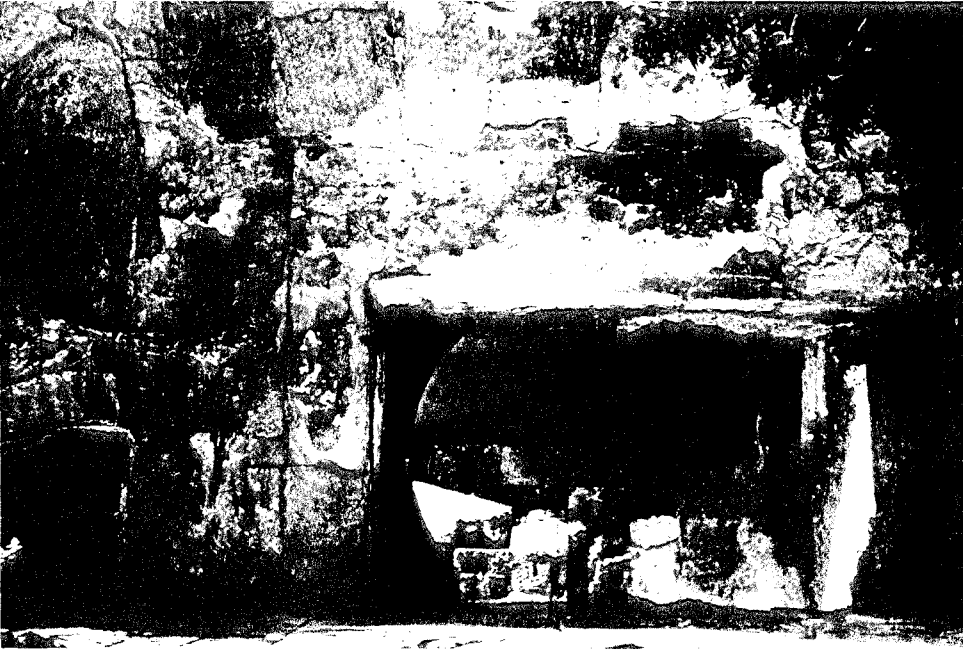

Foto C.78- M14 hücresindeki K10 kapısına hücreden bakış

Foto C.80- M15 hücresi içinden K9 kapısı ile sonradan örülerek kapatılmış P19 penceresine bakış

Foto C.81- Avludan M15 hücresinde sonradan örülerek kapatılmış P19 penceresine bakış

Foto C.83- M15 hücreindeki ocak

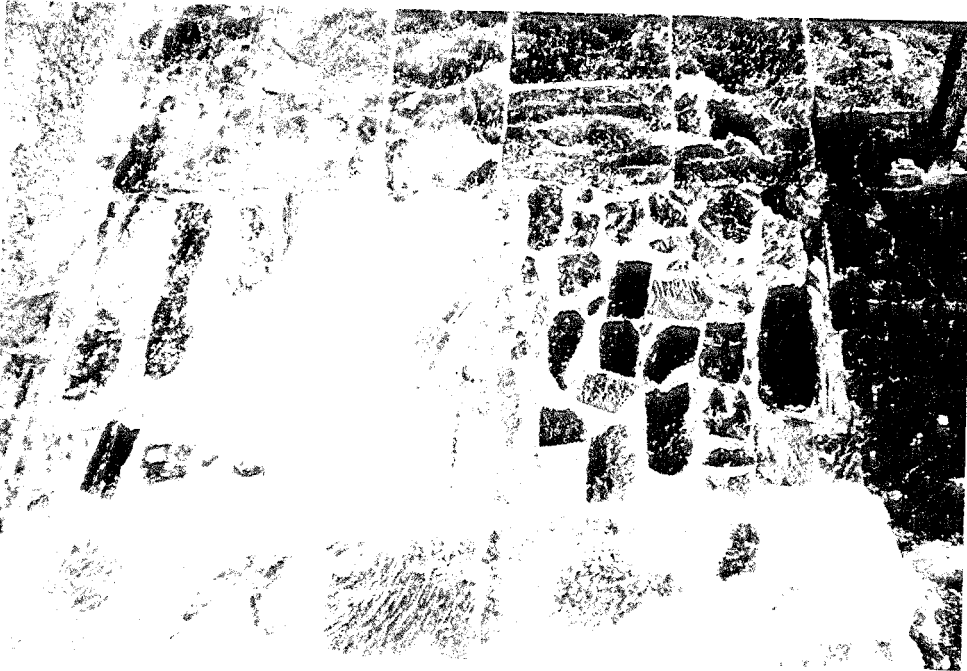

Foto C.82- M15 hücreinde sonradan örülerek kapatılmış niş

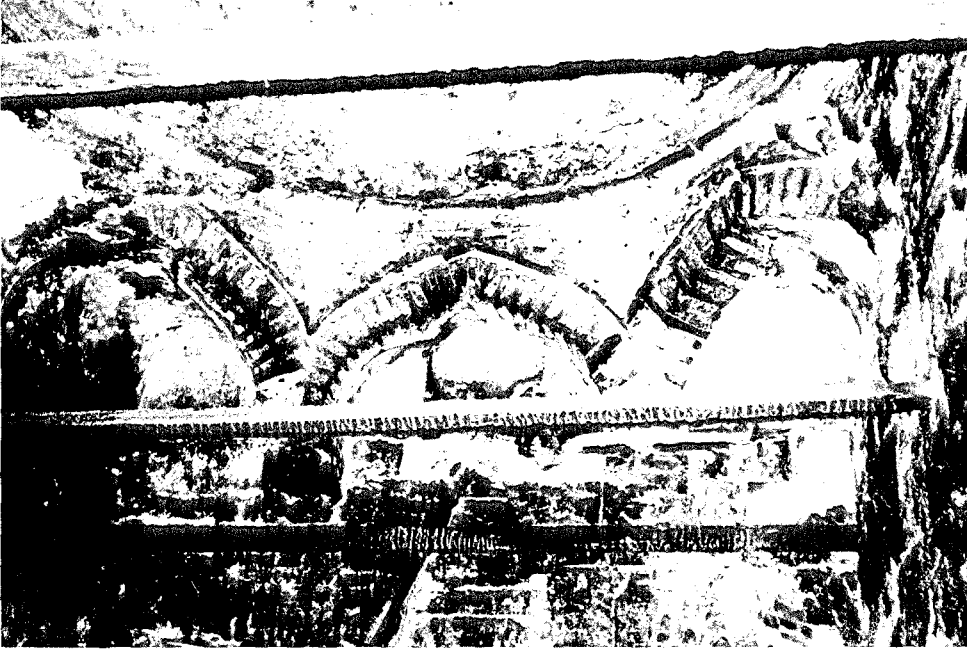

Foto C.84- M15 hücresi kuzeybatı duvarı üzerindeki geçiş öğeleri ve 5 X 10 cm boyutlarındaki ahşap gergiler

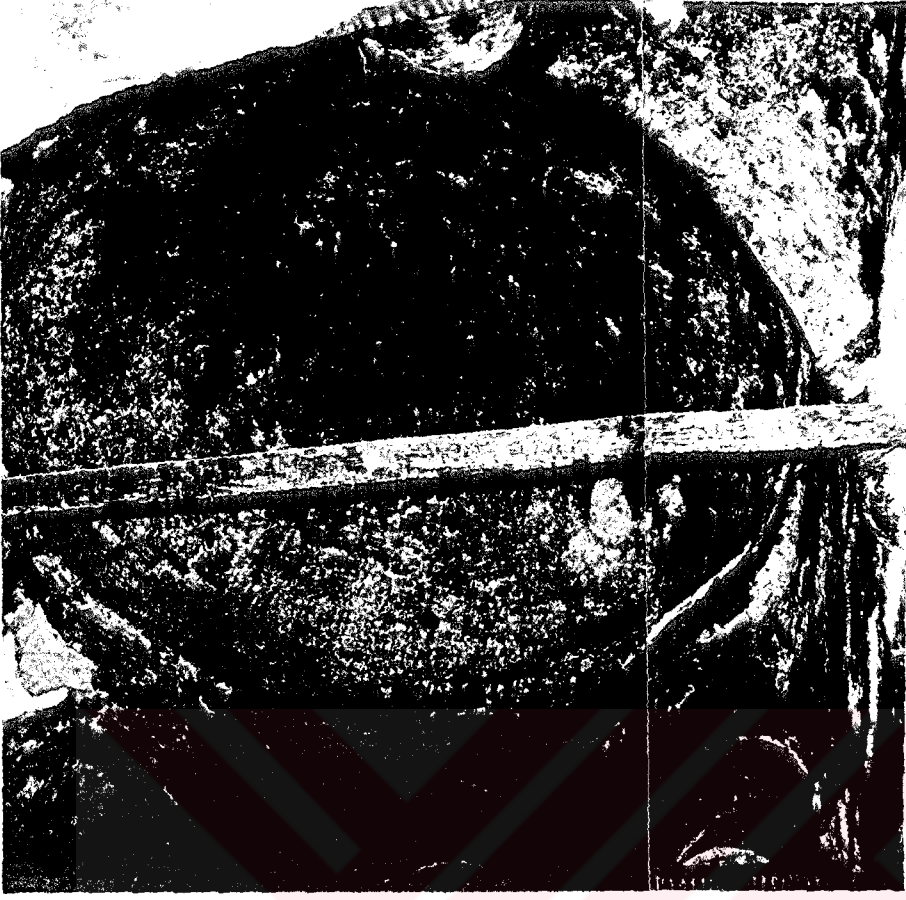

Foto C.85- M15 hücresinin kubbesi

Foto C.86- M16 hücresi kapısı (K8)

Foto C.87- M16 hücresinde .35 X 70 X 180 cm
boyutlarındaki niş

Foto C.89- M16 hücresi güneybatı duvarı

Foto C.88- M16 hücresinde kuzeydoğu duvarı
üzerindeki kapatılmış niş

Foto C.90- M16 hücresindeki ocak

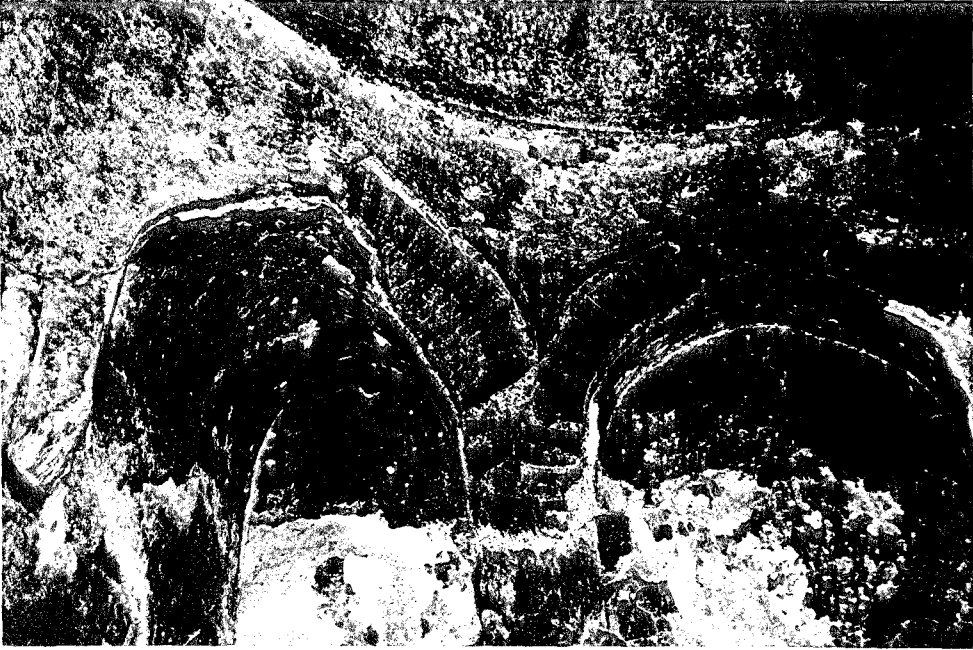

Foto C.91- M16 hücresi güneydoğu duvarı üzerindeki geçiş ögeleri

Foto C.92- M16 hücresi kubbesi

Foto C.93-M17 mekanı kuzeydoğu duvarı üzerinde
1 x 3 x 30 cm boyutlarındaki demir kenet

Foto C.94- M17 mekanında sonradan örölmüş
kuzeybatı duvarı

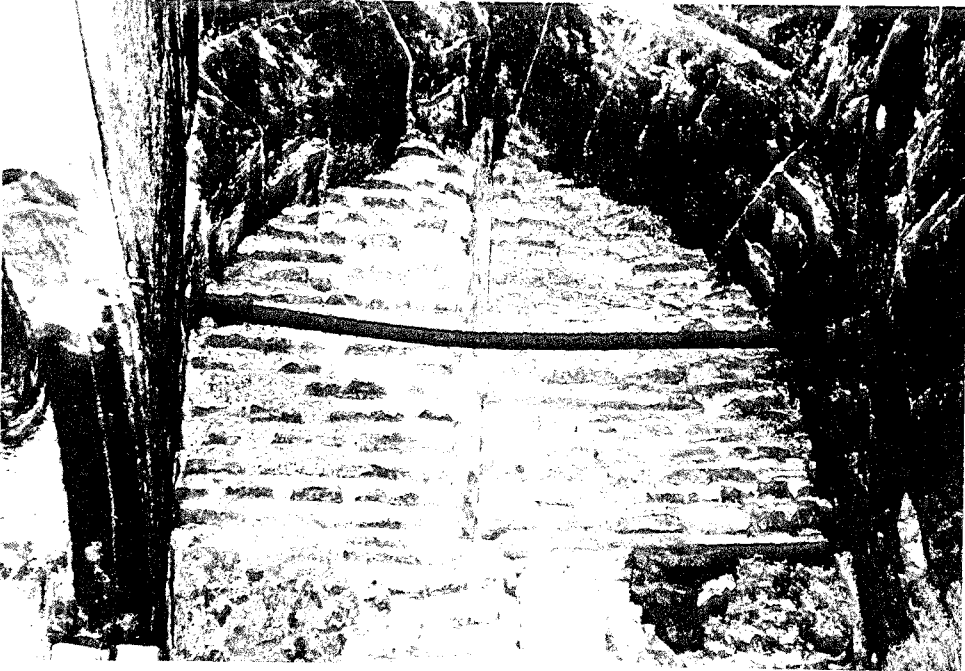

Foto C.95- M17 mekanı kuzeybatı duvarının
üst bölümü

Foto C.96- M17 mekanında sonradan örölerek kapatılmış dersane kapısı (K6)

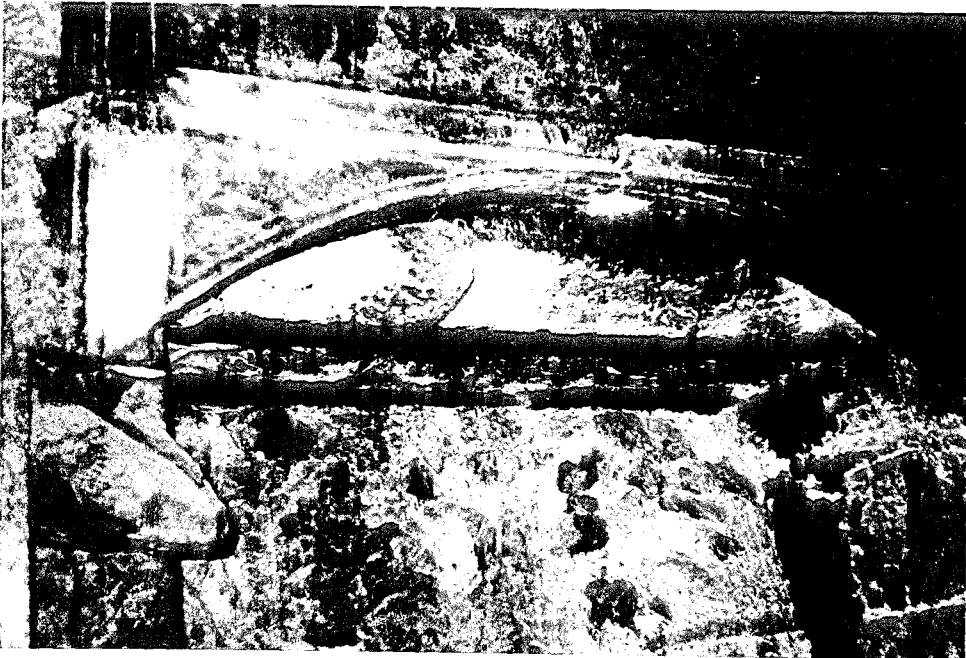

Foto C.97- Dersane kapısı üst bölümü

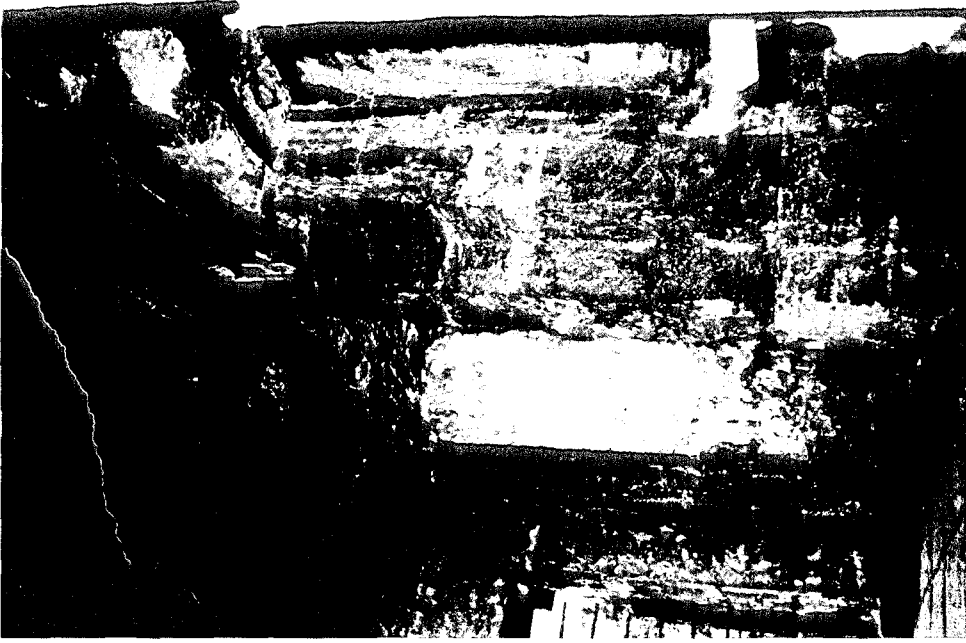

Foto C.99- M17 mekanindaki P12 pencerese

Foto C.98- M17 mekanindaki P11 pencerese

Foto C.100-M17 mekanındaki 35 X 35 cm boyutlarındaki taşlardan oluşturulmuş döşeme

Foto C.101- M17 mekanında güneybatı - kuzeydoğu yönündeki ilk kubbe

Foto C.102-M17 mekanında güneydoğu - kuzeybatı yönündeki ikinci kubbe

Foto C.103- Avludan revaklara bakış

Foto C.105- Revak sütun kaidesi

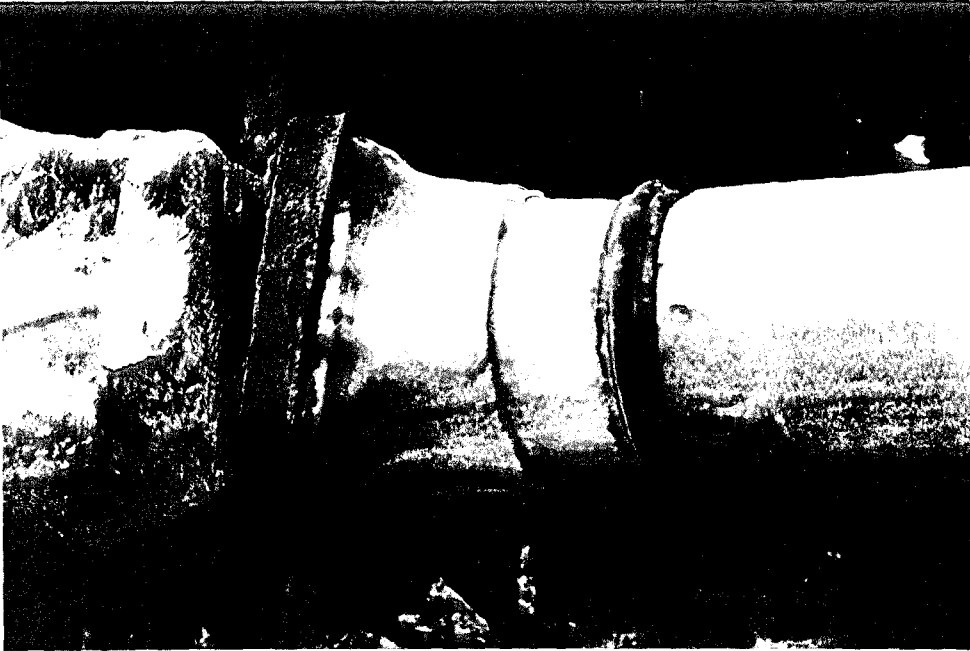

Foto C.104- Revak sütun başlığı

Foto C.106- M14 hücresi güney duvarına sonradan örülmüş ek

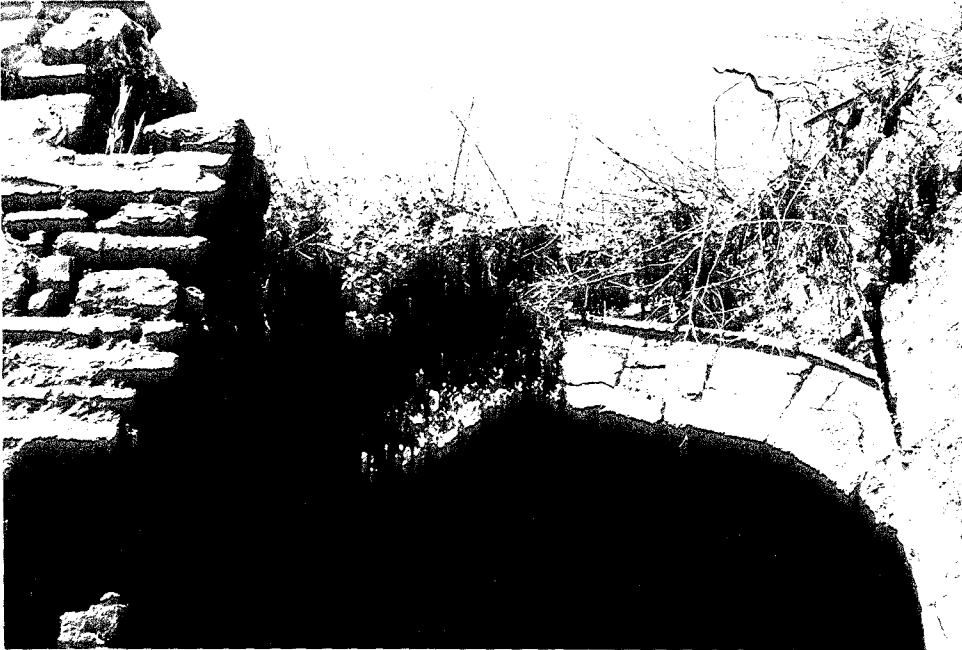

Foto C.107- M13 mekanının doğu yönündeki kubbe kalıntısı

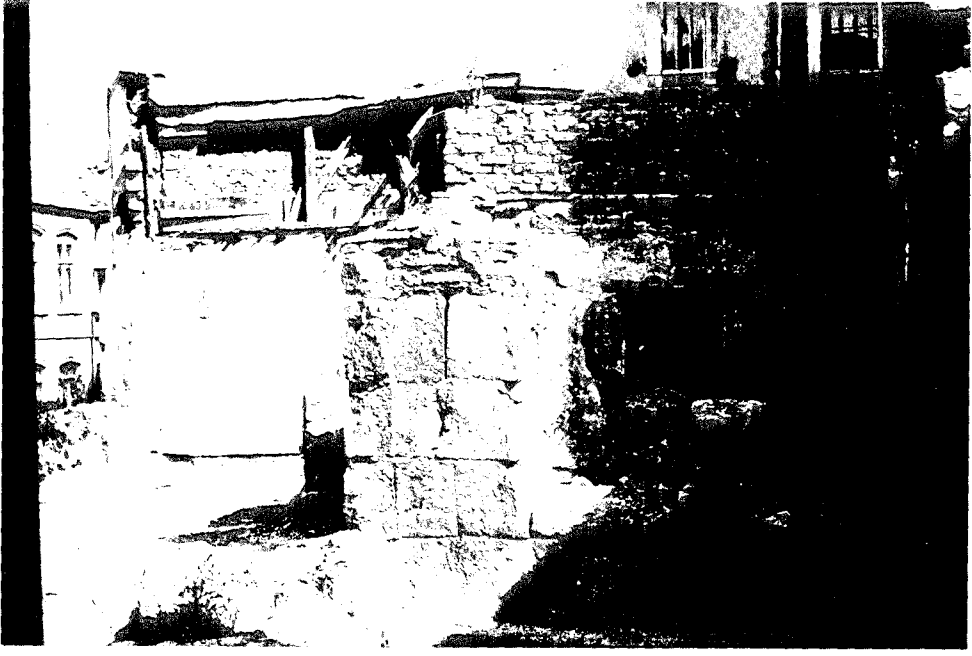

Foto C.108- Avludan M18 hücresi ile P14 ve P15 pencerelerine bakış

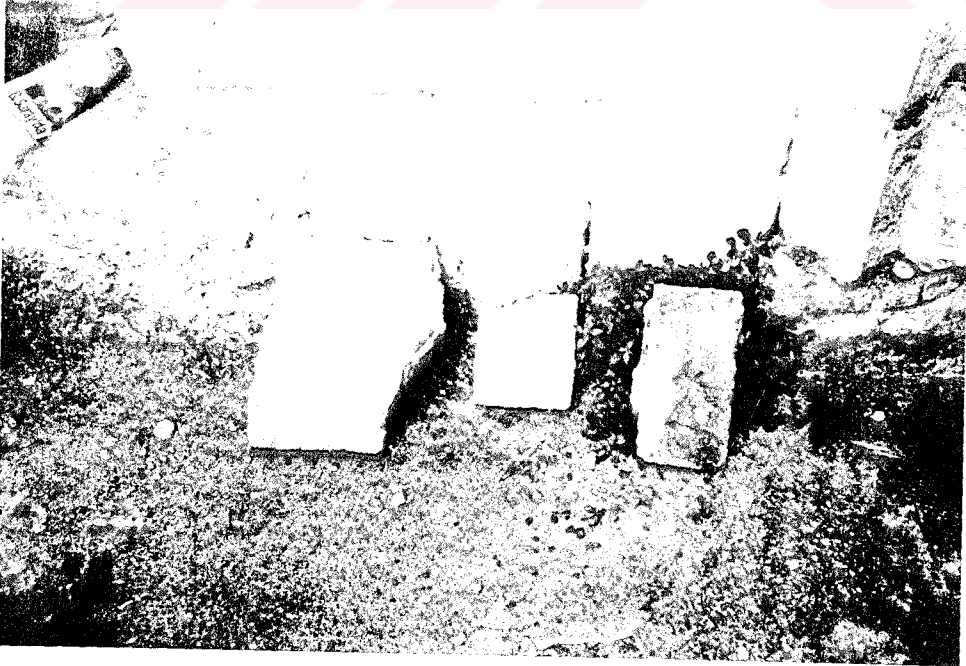

Foto C.109- Yapıda çeşitli dönemlerde kullanılmış 28 X 28 X 2.5 ,
14 X 28 X 2.5 cm ve 6 X 12 X 24 cm boyutlarındaki tuğlalar

Foto C.110- Güney duvarına bitişik iş hanından medreseye bakış

Foto C.111- Avluya bakış

Foto C.112- M14 hücresinin kubbesi

Foto C.113- Kiliç Ali Paşa Sebili

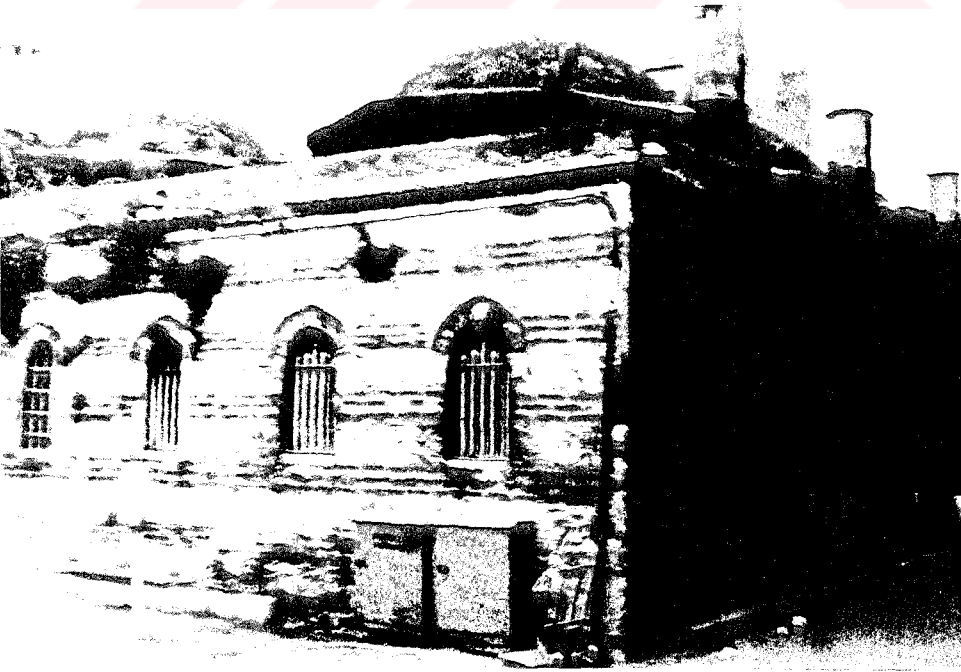

Foto C.114- Necati Bey Sokak'ı tan Kiliç Paşa Medresesi hücrelerine bakış

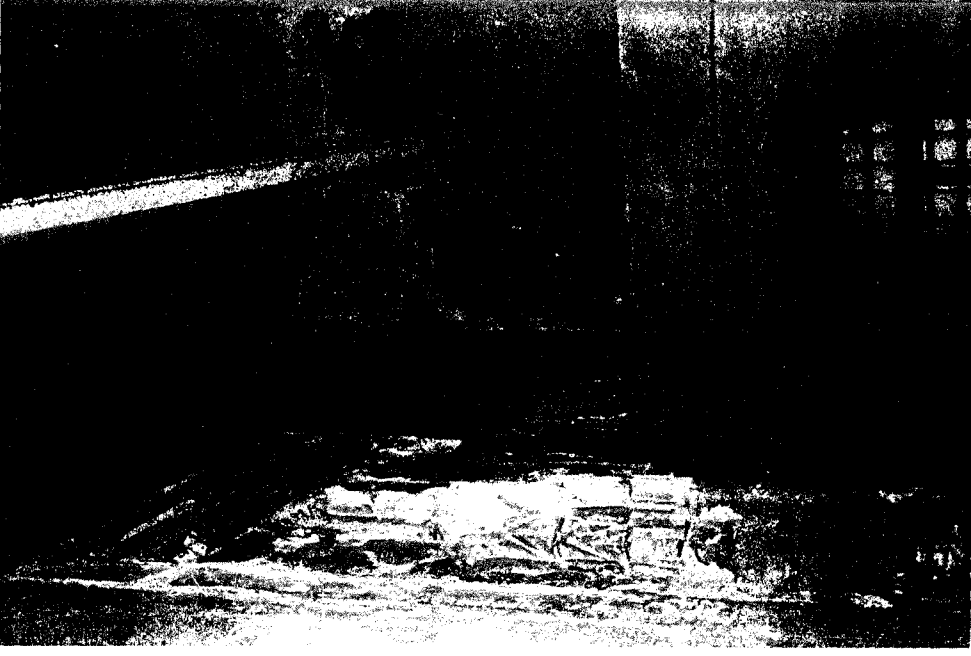

Foto C.116- Dershane geiş öğesi ve mihrab

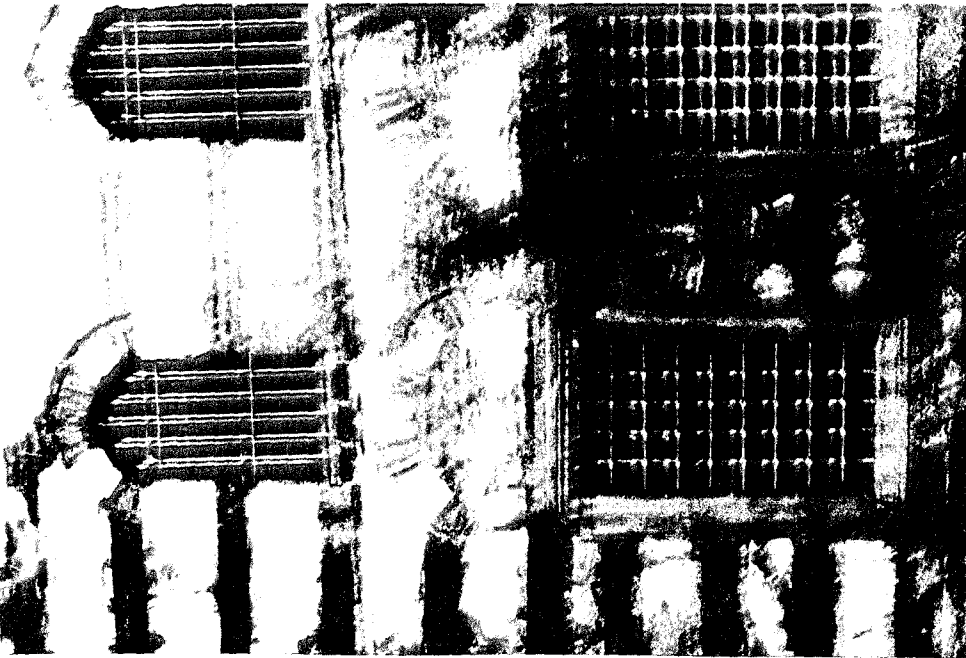

Foto C.115- Kili Ali Paşa Medresesinin dershane
pencereleri

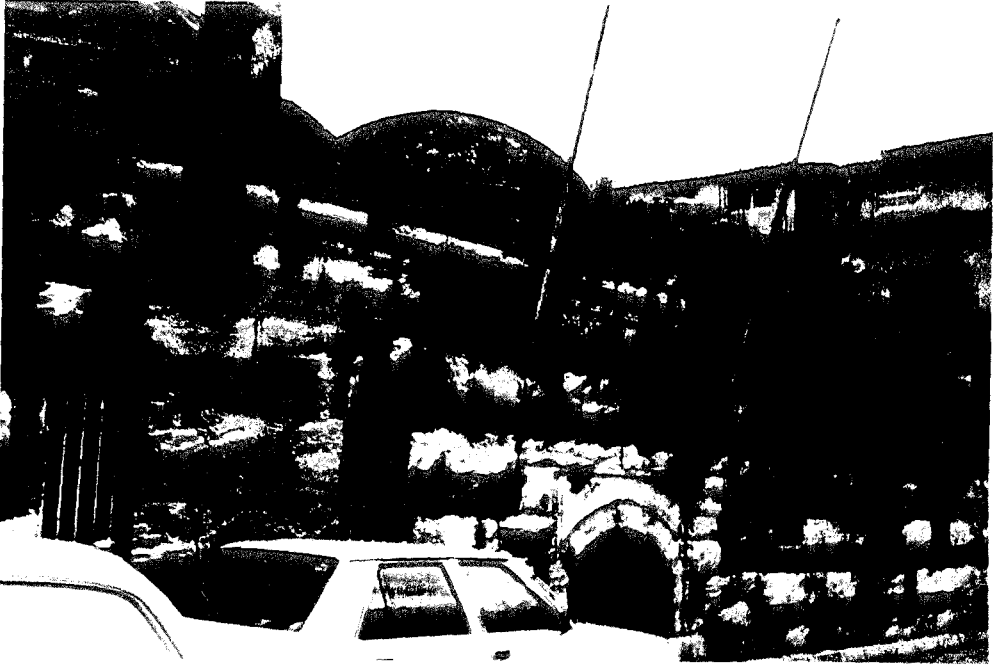

Foto C.117- Kılıç Ali Paşa Medresesi kuzeybatı cephesi

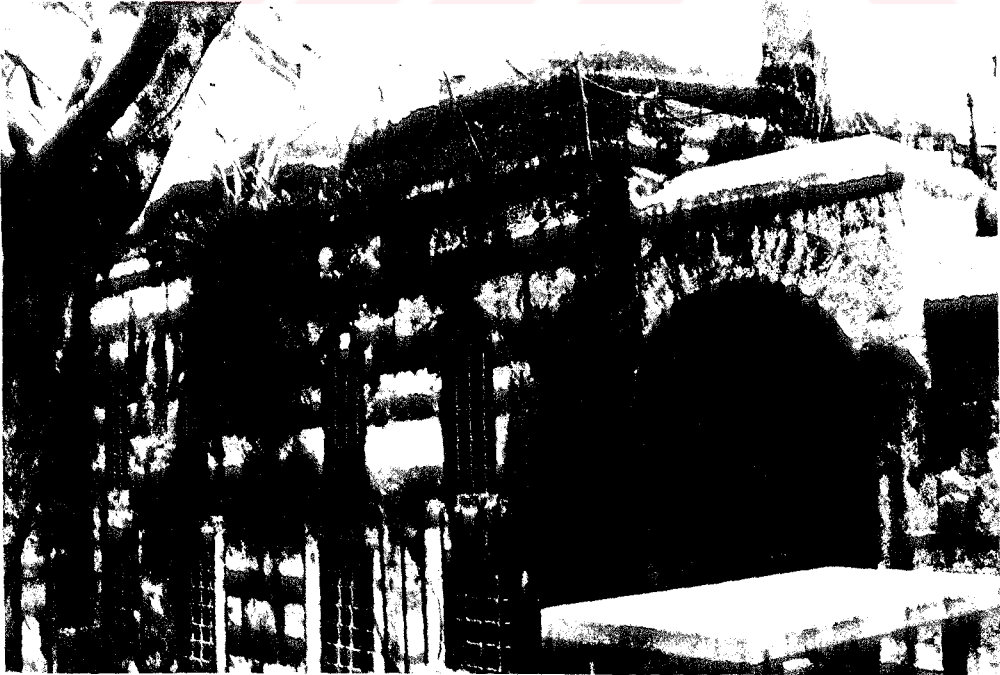

Foto C.118- Kuzeydoğu yönündeki hücreler

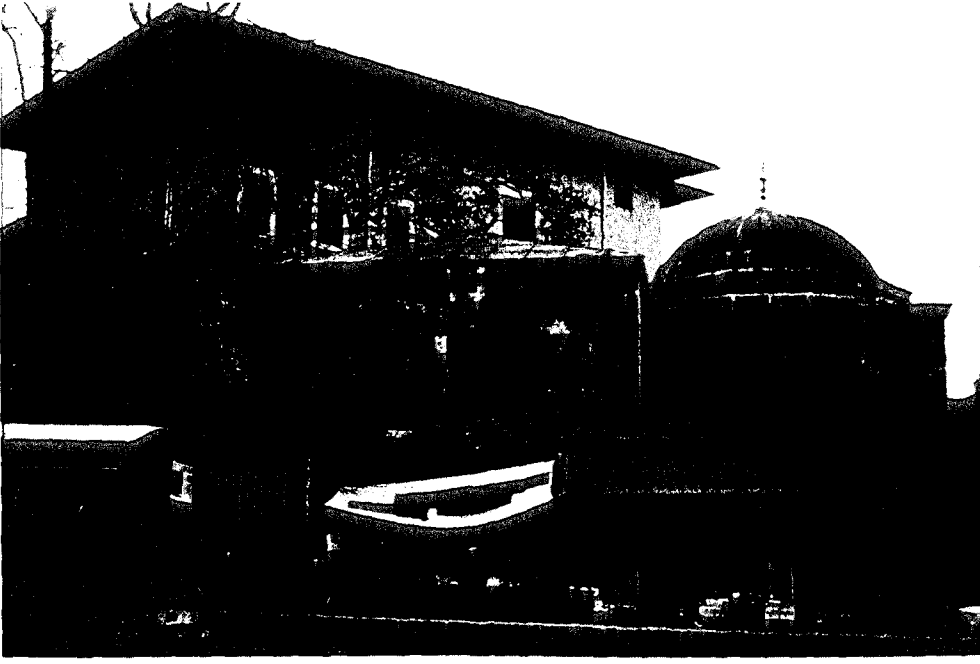

Foto C.119-Büyük Reşit Paşa Caddesi'nden Kuyucu Murat Paşa Medresesi dershanesi'ne bakış

Foto C.120- Kuyucu Murat Paşa Medresesi hücreleri

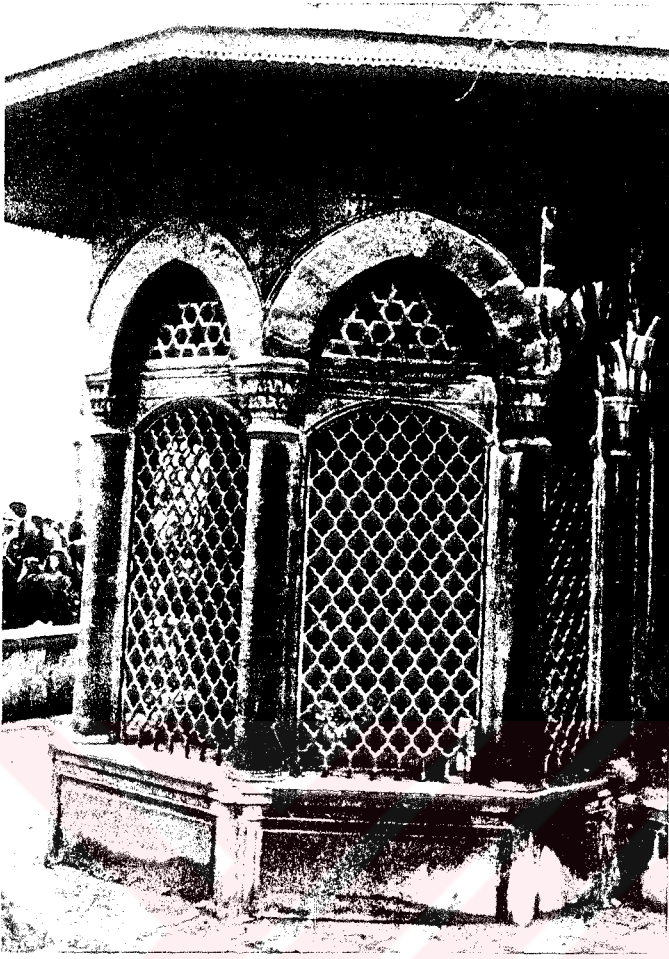

Foto C.121- Kuyucu Murat Paşa Sebili

Foto C.122- Gazanfer Ağa Sebili

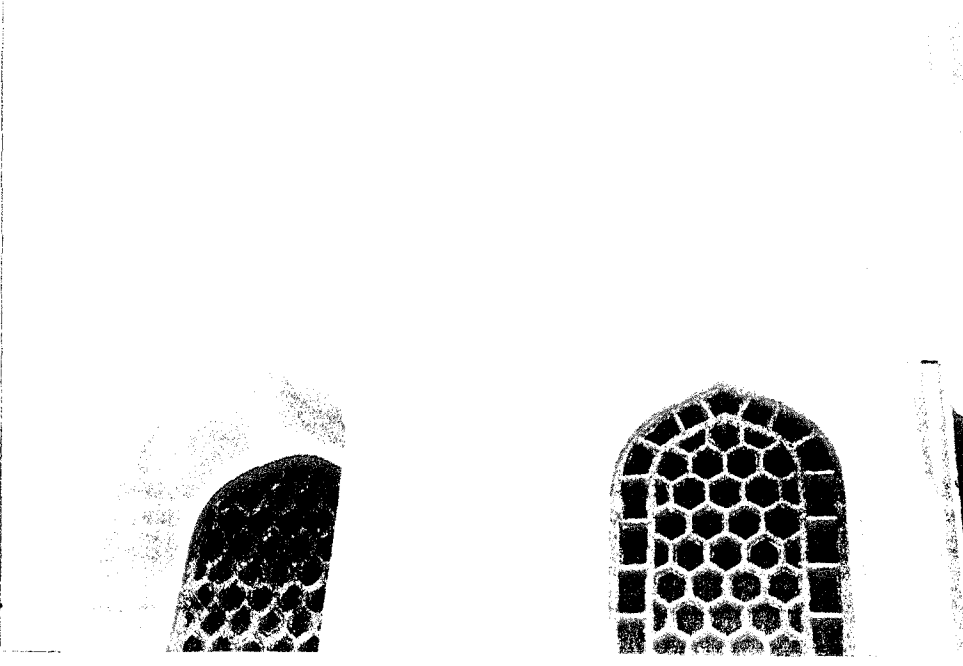

Foto C.123- Gazanfer Ağa Medresesi - Dershane geçiş ögesi

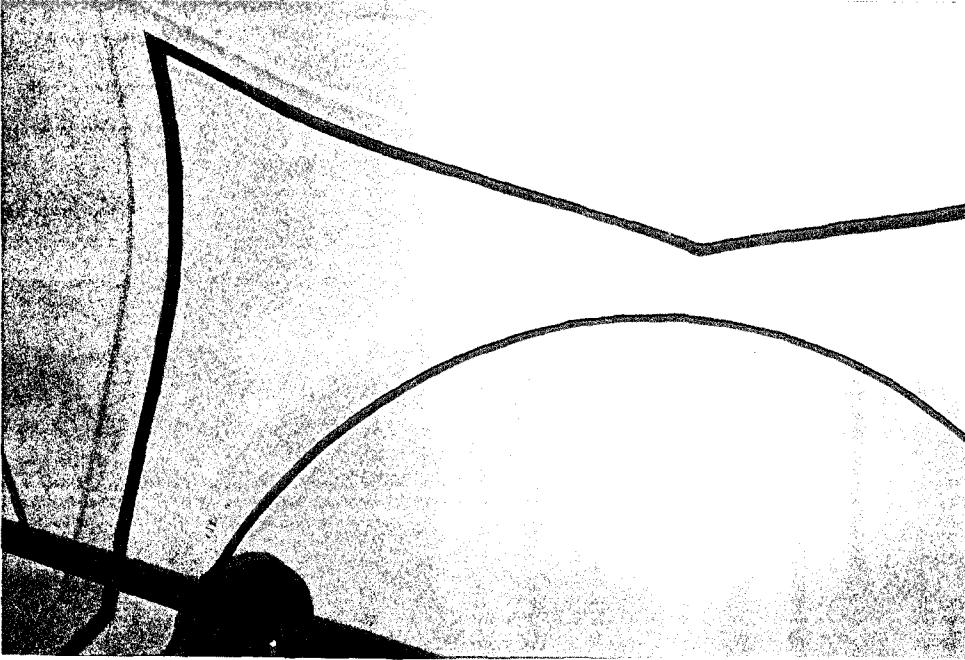

Foto C.124- Gazanfer Ağa Medresesi - Hücre geçiş ögesi

Foto C.125- Gazanfer Ağa Medresesi - Sergi salonlarına dönüştürülen hücreler

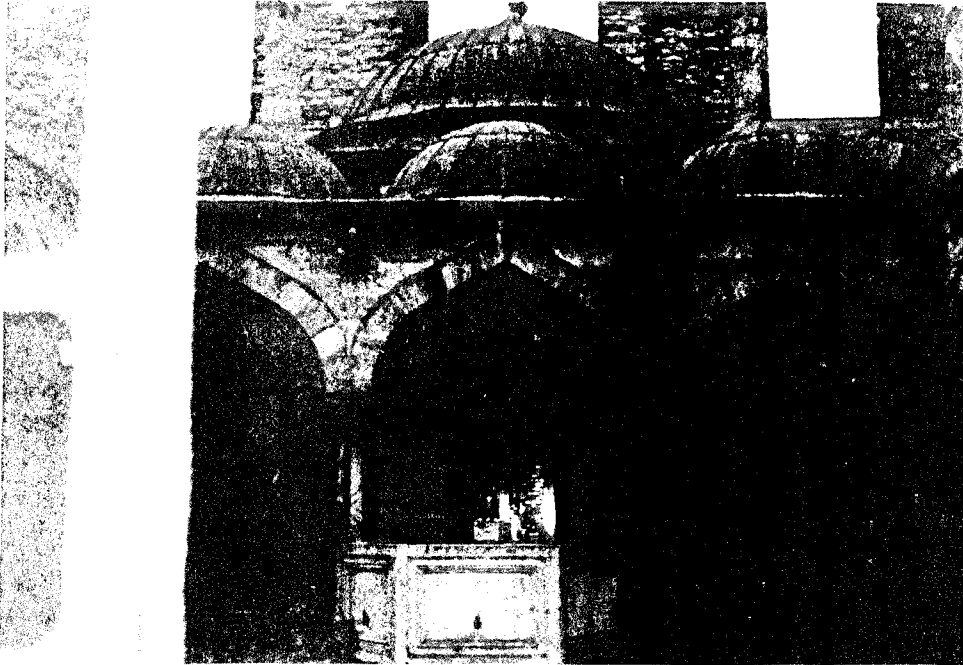

Foto C.126- Gazanfer Ağa Medresesi - Avlu

Foto C.127-Koca Sinan Paşa Medresesi avlusu

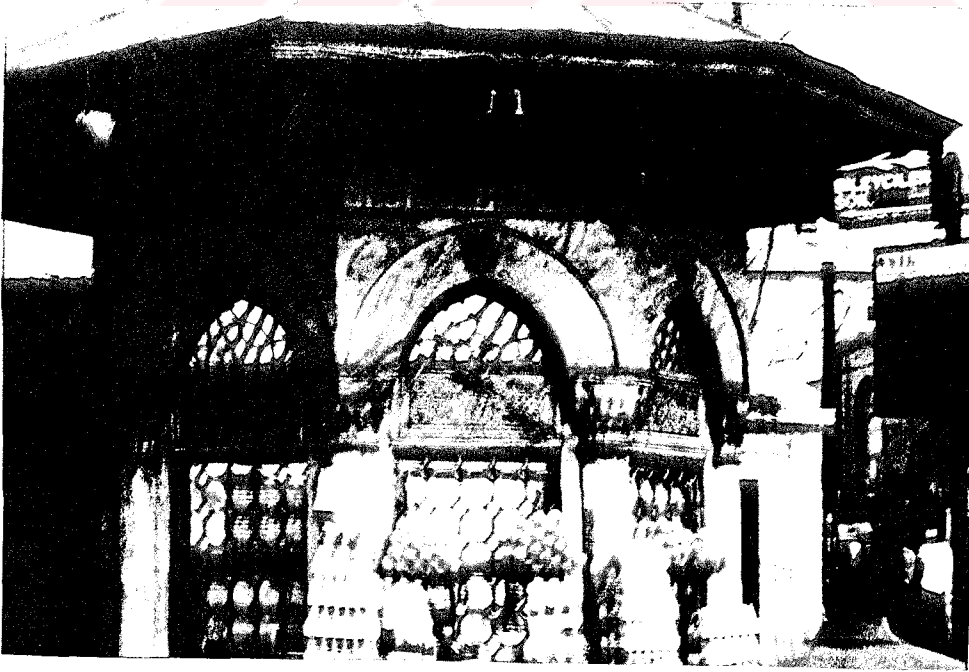

Foto C.128- Bileyciler Sokak'tan Koca Sinan Paşa Sebiline bakış

Foto C.129-Koca Sinan Paşa Medresesi - Dershane geçiş ögesi

Foto C.130-Koca Sinan Paşa Medresesi - Hücre
üst penceresi ve geçiş ögesi

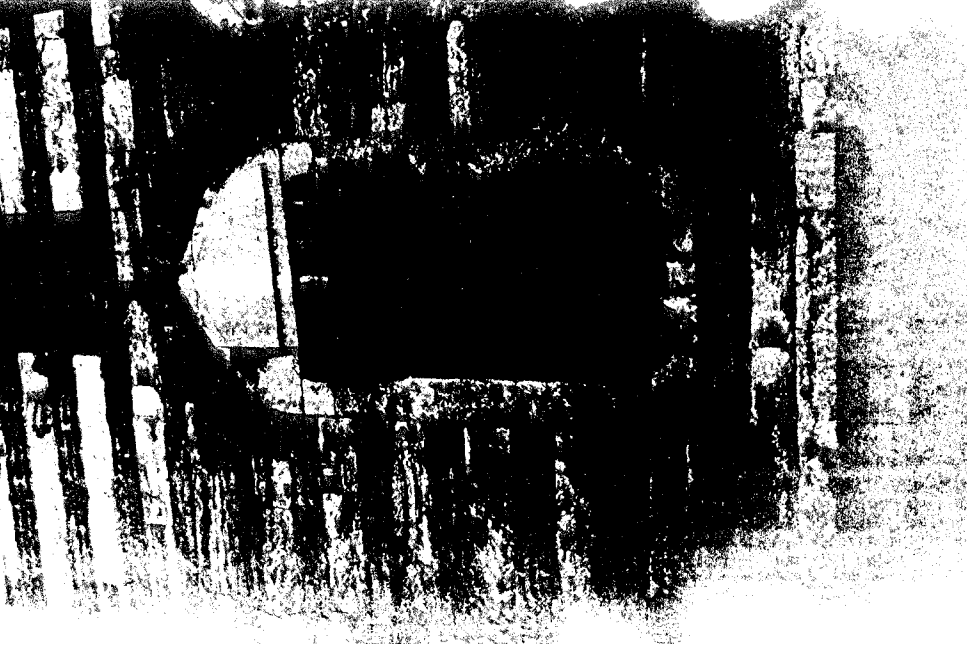

Foto C.132- Siyavuş Paşa Medresesi - Dershane
alt penceresi

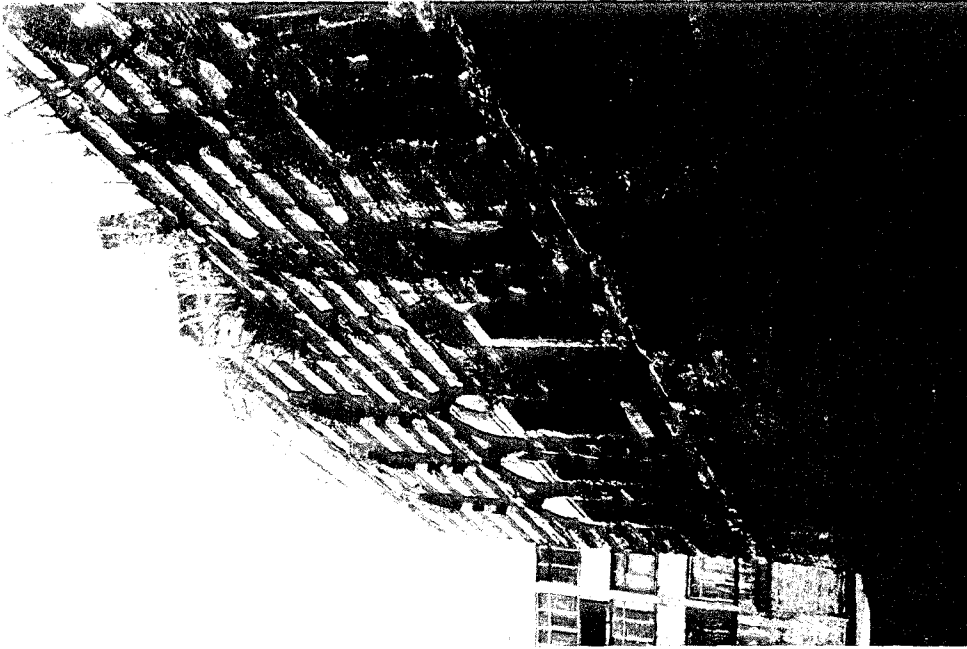

Foto C.131- Fuat Paşa Caddesinden Siyavuş
Paşa Medresesine bakış

Foto C.133-Siyavuş Paşa Medresesi Dershane örtüsü

EK D BELGELER

T. C.

TAPU SENEDİ

Vilayet	İstanbul		FOTOĞRAF YERİ									
Kazası	Eminönü											
Nahiye												
Mahalle	Alemdar											
Köyü												
Sokağı	Çarşıbaşı Caddesi											
Meşhur semti veya mevki												
Verginin			İradı	Kıymeti	Bedeli	Pafta No.	Ada No.	Parsel No.	Yüz Ölçümü			
Umum No.	Husus No.	He.							M²	Dm²		
Eski No.	Yeni No.											
	28	56				36	35	10		189	50	
SINIRLILIK VE KAYITLILIK	VASFI	Kagir medrese										
	SINIRI	planı gibi										
	İHTİSABI	Bazı İstanbul Vilayeti Emlak ve Hazine Müsteşarlığı adına mülkiyetli olup 7244 sayılı karar hükmüne vakıf adına tesvili işlemleri kılınmıştır										
	MALIKI	Hacı Hasan Paşa Vakfı										
GİTTİSİ		Yazma No.	Kitap No.	Sahife No.	Sıra No.	Teslim Tarihi	GİTTİSİ					
Kitap No.		141		116		12.11.1966						Kitap No.
Kitap No.		İrtifak hakları hariç olmak üzere mülkiyetin gayri diğerlerini hakları ile şerhler için tapu kütüphanesine müracaat edilmelidir.									Sayı No.	
Sıra No.											Sıra No.	
Tarih											Tarih	

PLÂN ÖRNEĞİ

İli : <i>İstanbul</i> İlçesi : <i>Eminönü</i> Köyü veya mahallesi : <i>Akmerdivar</i>	KADASTRO VEYA TAPULAMA						Yüzölçümü		
	Gören yerlerde				Görmeyen yerlerde		Ha.	M.²	Ds.²
	Kütük Sayfa No.	Pafta No.	Ada No.	Parsel No.	Mevkii	Gonilek sıra No.			
		36	35	10				189	50

Plânından kopya edilmiştir.

30.1.3.1987

Tapu Fen Memuru

30.1.3.1987

Tapu Fen Amirliği

Kad. Kontrol

Kad. Kontrol

D. Defterdar

D. Defterdar

D.M.O. Basım Mühürü

Ambar Stok No. : 23

D.M.O. Basım Mühürü

47-109

Emvali G. M. Def. No:		MAZBUT VAKIFLAR GAYRI		VAKİİ Madım Hasan Paşa	
Senet Def. No: 41.6859		MENKUL TE-BİR FİŞİ			
İli	İlçesi	Bucağı	Mahallesi		
İstanbul	Eminönü		Alemdar		
Sokağı		Kapi No.		Cinsi	Hissesi
Eski		En Yeni	Eski	Yeni	En Yeni
Yeni	Cağaloğlu caddesi		20	58	
				Kârgir medrese	Tam

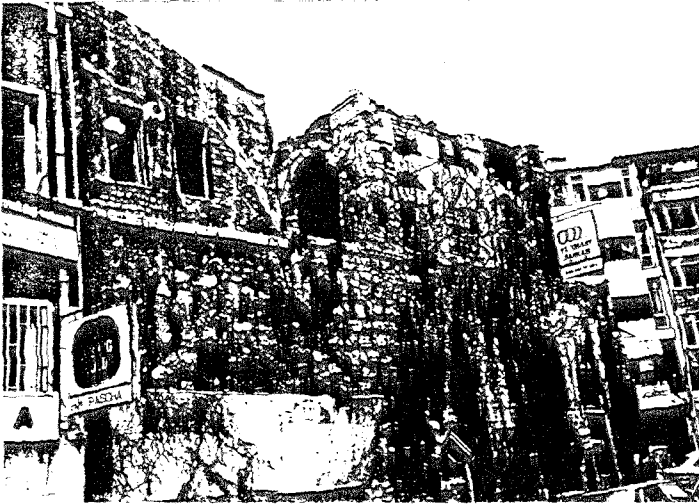
Tapu kaydına göre											
Kütük numarası	Pafta No.	Ada No.	Parsel No.	Yüz ölçümü			İradı veya kıymeti	Yevmiye No.	Cilt No.	Sayfa No.	Senet
	36	35	10	Dönüm	M.2	D.M.2					Tarihi
					189	50		Kadastro	Geçmiştir		No.

Akırat Hesap numarası	Vergi kaydına göre					
	Vergi Hesap numarası	Varidatı	Kıymeti	Bina vergisi	Arazi vergisi	Belediye vergi ve Resinden
957/2205		Vor	1	1	1	1

Gayri Menkul Durumu							
E saf ve Müstemlân				Bugünkü durumu	Kıymet	Ne işte kullanıldığı	
Kat	Ölçü	Müstemlân	Ölçü				
		Yükümlü medrese olup 7 oda ve 2 odası müstemlân bir de küçük helayasılaktır ve bu katında eski medhal içinde Molla Fenari caddesinde 52/1 sayılı bir dükkan yine Molla Fenari caddesi geçmesi halinde bunlara kılınan 52/1 sayılı dükkan		Haraptır esaslı olarak lazımdır.	52/1 sayılı dükkan	52/1 sayılı dükkan	

Taksit olunan kıymet							
Arşanın				Binanın maktuca kıymeti	Umumi kıymeti	Kıymetin istinat ettiği mülkde	
Yüz ölçümü	Metrekafe fiyatı	Tutarı		Lira	K	Lira	K
100,50							
İmar durumu		Eski eser olup olmadığı		Satış tarihi		Satış bedeli	
		Eski eserdir.				Lira K.	

Düşünceler	
Tarihli emillerimizden Madım Hasan Paşa medresesidir.	
Mahri İlgaz	13.9.1952
Mahmut	İkrot Saru

Belge D.5- Yapının 1986 yılında çekilmiş fotoğrafları

ÖZGEÇMİŞ

1970 yılında İstanbul ' da doğdu. İlk, orta, lise öğrenimini İstanbul' da tamamladıktan sonra 1987 yılında Yıldız Üniversitesi Mimarlık Fakültesine girdi. 1991 yılında bu fakülteden mezun olduktan sonra aynı yıl İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Ana Bilim Dalı Restorasyon programında yüksek lisans öğrenimine başladı. Halen T.Emlak Bankası A.Ş. Teftiş Kurulunda Teknik Müfettiş olarak görev yapmaktadır.

